

Univerzita Komenského v Bratislave
Prírodovedecká fakulta
Katedra humánnej geografie a demogeografie

**Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku
so zameraním na chalupárenie v obci
Brestovec**

Diplomová práca

Bc. Denisa REPOVÁ

Štúdijný odbor: 4.1.35 Geografia

Vedúci diplomovej práce: Mgr. Eva Džupinová PhD.

BRATISLAVA 2009

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som predloženú bakalársku prácu spracovala samostatne s použitím uvedenej literatúra a ďalších informačných zdrojov.

V Bratislave 20.04.2009

.....
podpis autora práce

Pod'akovanie

Pod'akovať by som sa chcela všetkým, ktorý mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri spracovaní tejto bakalárskej práce. Ďakujem mojej vedúcej bakalárskej práce Mgr. Eve Džupinovej PhD. za jej odborný prístup, ústretovosť, poskytnuté rady a čas, ktorý mi venovala počas konzultácií.

Osobitné pod'akovanie patrí mojej rodine a najbližším.

ABSTRAKT

Denisa Repová: Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku so zameraním na chalupárenie v obci Brestovec

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie

Diplomová práca, 110 strán, 18 grafických príloh, 2009

Význam vidieka ako rekreačného priestoru narástol najmä za posledné desaťročia. Je to spôsobené procesom urbanizácie, ktorý prispieva k nárastu podielu mestského obyvateľstva a zhoršovaniu úrovne životného prostredia v mestách (znečistené ovzdušie, nadmerný hluk ap.)

Vo vidieckom prostredí sa nachádza veľký počet objektov individuálnej rekreácie – chaty, chalupy, rekreačné domy. Primárnym cieľom vlastníctva a užívania objektov individuálnej rekreácie je regenerácia fyzických a psychických síl vo vhodnejšom prostredí. Objekty individuálnej rekreácie tvoria významný potenciál pre cestovný ruch.

Medzi oblasti s priaznivou sídelnou štruktúrou a bytovým fondom pre pobyt na vidieku zaraďujeme rozptýlené osídlenia. Chalupárska rekreácia tu zohráva dôležitú úlohu transformujúceho činiteľa vidieckych sídiel. Chalupárenie, ako jedna z foriem krátkodobej rekreácie, nadobúda v posledných rokoch významných rozmerov. Je to fenomén výrazným spôsobom ovplyvňujúci životný štýl obyvateľstva.

Práca je zameraná na obraz súčasného stavu vidieckeho cestovného ruchu na Slovensku a na geografické aspekty objektov individuálnej rekreácie. Venuje sa aj kopaničiarskej obci Brestovec, v ktorej katastri sa nachádzajú chalupy. Poskytuje pohľad ich majiteľov na možné využitie chalúp v blízkej budúcnosti a ich vplyv na rozvoj samotnej obce.

Kľúčové slová: vidiecky cestovný ruch, agroturizmus, rozptýlené osídlenia, podmienky rozvoja, bytový fond, objekty individuálnej rekreácie, druhé bývanie, chalupárenie, Myjavská pahorkatina, Brestovec

ABSTRACT

Denisa Repova: Objects of individual recreation in Slovakia focused on making use of a cottage in municipality Brestovec

Comenius University in Bratislava, Faculty of Natural Sciences, Department of Human Geography and Demogeography

Diploma document, 110 pages, 18 supplements, 2009

The importance of countryside as recreation area has risen mostly in the last decades. It is caused by the urbanization process which leads to rising number of city population and worsening the level of environment in the cities (air pollution, extreme noise, etc).

In the village neighbourhood there are many objects of individual recreation – cottages, recreation cottages, gardening houses. The primary goal of owning and making use of objects of individual recreation is the regeneration of physical and mental forces in a more suitable environment. Objects of individual recreation create a considerable potential for tourism.

Distributed settlements are ranked among the areas with favourable residential structure and housing stock for living in the countryside. Cottage recreation plays an important role as the transforming element of countryside settlements. Making use of a cottage as one of the forms of short-term recreation becomes more and more important in the last years. It is a phenomenon widely influencing the lifestyle of the population.

The focus of the thesis is the picture of the actual state of countryside tourism in Slovakia and the geographical aspects of objects of individual recreation. The thesis also introduces the municipality of Brestovec where the cottages are located and offers the ideas of the owners for possible usage of cottages in the nearest future and their influence on the municipality development.

Keywords: countryside tourism, agritourism, distributed settlements, development conditions, housing stock, objects of individual recreation, second living, making use of a cottage, Myjava heights, Brestovec.

OBSAH

ZOZNAM OBRÁZKOV, TABULIEK, GRAFOV, MÁP A SCHÉM

ÚVOD	10
1 METODIKA PRÁCE A ZHODNOTENIE LITERATÚRY	12
2 CESTOVNÝ RUCH	
2.1 Definície a členenie cestovného ruchu	16
2.2 Vidiecky cestovný ruch	22
2.2.1 Definícia vidieckeho cestovného ruchu	22
2.2.2 Podmienky rozvoja cestovného ruchu na vidieku	26
2.2.3 Vidiecky cestovný ruch v zahraničí	29
3 CESTOVNÝ RUCH NA SLOVENSKU	
3.1 Cestovný ruch na Slovensku	33
3.1.1 História cestovného ruchu	38
3.2 Potenciál vidieckeho cestovného ruchu	41
3.2.1 Primárny a sekundárny faktor rozvoja	46
3.2.2 SWOT analýza vidieckeho cestovného ruchu a agroturizmu na Slovensku	49
4 OBJEKTY INDIVIDUÁLNEJ REKREÁCIE NA SLOVENSKU	
4.1 Vymedzenie základných pojmov	51
5.1.1 Rozmiestnenie OIR na Slovensku v roku 1991 a 2001	57
5.1.2 Nové trendy v druhom bývaní	60
4.2 Chalupárenie	61
4.2.1 Dôvody vzniku a rozvoja chalupárenia	63
4.2.2 Charakter osídlenia vo vzťahu k chalupáreniu	65
4.2.2.1 Myjavská pahorkatina	69
5 CHALUPÁRENIE V OBCI BRESTOVEC	
5.1 Geografická charakteristika územia obce Brestovec	74
5.1.1 Fyzicko-geografická charakteristika	76
5.1.2 Humánno-geografická charakteristika	79
5.1.3 Brestovec a jeho vzťah k cestovnému ruchu	86
5.2 Terénny výskum v obci Brestovec	90
5.2.1 Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu	91
ZÁVER	99
POUŽITÁ LITERATÚRA, PRÍLOHOVÁ ČASŤ	

ZOZNAM OBRÁZKOV, TABULIEK , GRAFOV, MÁP A SCHÉM

TEXTOVÁ ČASŤ

OBRÁZOK 1	Myjavská pahorkatina	69
OBRÁZOK 2	Myjavská pahorkatina v okolí obce Brestovec	69
OBRÁZOK 3	Erb obce Brestovec	76
OBRÁZOK 4	Pamätná tabuľa v obci	83
OBRÁZOK 5	Pomník padlých rumunských vojakov	83
TABUĽKA 1	Vymedzenie vidieckej turistiky a agroturistika	24
TABUĽKA 2	Devízové príjmy a výdavky z cestovného ruchu v období rokov 2000 – 2008	37
TABUĽKA 3	Top 10 krajín EÚ v počte návštevníkov v ubytovacích zariadeniach za roky 2007 a 2008 na Slovensku	37
TABUĽKA 4	Počet turistov celkom (ubytovaných návštevníkov) cestovného ruchu na Slovensku v období 1993 – 2008	41
TABUĽKA 5	SWOT analýza vidieckeho cestovného ruchu a agroturizmu na Slovensku	50
TABUĽKA 6	Vývoj výstavby individuálnej rekreácie na Slovensku v rokoch 1955, 1971, 1980, 1991	55
TABUĽKA 7	OIR vo vybraných krajinách v roku 1991	56
TABUĽKA 8	Oblasti rozptýleného osídlenia na Slovensku	68
TABUĽKA 9	Počet obyvateľov obce Brestovec	79
TABUĽKA 10	Počet obyvateľov podľa SODB za roky 1970 – 2001	80
TABUĽKA 11	Sektorová zamestnanosť	81
TABUĽKA 12	Kategória rodinných domov v obci v roku 2001	82
TABUĽKA 13	Kategória rodinných domov v obci v roku 1991	82
TABUĽKA 14	SWOT analýza – kapitola Služby, cestovný ruch a kultúra	87

GRAF 1	Priemerné výdavky obyvateľa SR na pobyt doma a v zahraničí v Sk	40
GRAF 2	Vidieckosť územia SR	44
GRAF 3	Počet OIR v SR podľa SODB za roky 1991 a 2001	56
GRAF 4	Podiel chalúp podľa SODB za rok 1991	57
GRAF 5	Počet domov určených na rekreáciu podľa krajov za rok 2001	59
GRAF 6	Počet obyvateľov myjavskej kopaničiarskej oblasti v rokoch 1869 – 1980	72
GRAF 7	Vývoj počtu obyvateľov obce Brestovec	80
GRAF 8	Mesto/obec trvalého pobytu chalupárov	92
GRAF 9	Spôsob nadobudnutia rekreačného objektu	93
GRAF 10	Užívateľ rekreačného objektu	94
GRAF 11	Dĺžka pobytu v rekreačnom objekte	94
GRAF 12	Spôsob využitia objektu v budúcnosti	95
GRAF 13	Podmienky využitia objektu k trvalému bývaniu	96
GRAF 14	Typy služieb chýbajúce v okolí rekreačného objektu	96
MAPA 1	Objekty individuálnej rekreácie k 31.12.1966	54
MAPA 2	Objekty individuálnej rekreácie k 30.10.1971	54
MAPA 3	Roztratené osídlenie na Slovensku	67
MAPA 4	Lokalizácia obce Brestovec v okrese Myjava	75
MAPA 5	Mikroregión Veľká Javorina – Bradlo	85
SCHÉMA 1	Cestovný ruch	18

PRÍLOHOVÁ ČASŤ

PRÍLOHA 1	Mapa – Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku v roku 1991
PRÍLOHA 2	Tabuľka Počet OIR v okresoch Slovenska v roku 1991
PRÍLOHA 3	Mapa – Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku v roku 2001
PRÍLOHA 4	Tabuľka Počet OIR v okresoch Slovenska v roku 2001
PRÍLOHA 5	Mapa – Obec Brestovec a usadlosti v jej okolí
PRÍLOHA 6	
OBRÁZOK 6.1	pohľad na futbalový klub
OBRÁZOK 6.2	Obecný úrad obce Brestovec
OBRÁZOK 6.3	pohľad na požiarnu zbrojnicu
OBRÁZOK 6.4	Obecná pálenica v obci Brestovec
PRÍLOHA 7	
OBRÁZOK 7.1	pohľad na chalupu v usadlosti U Kavických
OBRÁZOK 7.2	pohľad na chalupu v usadlosti Dúbravčikov vršok
OBRÁZOK 7.3	pohľad na chalupu v usadlosti Svinárky
OBRÁZOK 7.4	pohľad na chalupu v usadlosti Poľana
OBRÁZOK 7.5	pohľad na chalupu v usadlosti Svítkovci
OBRÁZOK 7.6	pohľad na chalupu v usadlosti U Ticháčkov
PRÍLOHA 8	Dotazník
PRÍLOHA 9	
TABUĽKA 9.1	Štruktúra respondentov podľa veku, pohlavia, vzdelania
TABUĽKA 9.2	Štruktúra respondentov podľa zamestnanosti

ÚVOD

Človek v poslednom čase hľadá únik zo sveta techniky a mechanizácie do prírody. Vyhľadáva častejšie kvalitné životné prostredie, relaxáciu, pokoj, spätosť s prírodou, originálne možnosti využitia a zábavy. Na rozdiel od masovej turistiky uprednostňuje pobyt na vidieku. Pobyt na vidieku má veľmi hlbokú tradíciu. Bol súčasťou kultúry ku krajine už za čias rímskeho cisára Augusta a jeho ďalší rozvoj bol znovu zaznamenaný v období romantizmu.

Vzrastajúca rekreačná aktivita ľudí súvisí so zvyšovaním životnej úrovne obyvateľstva a zvyšovaním jeho mobility. Jednou z typických foriem rekreácie našej spoločnosti je využívanie chalúp a chat.

Objekty individuálnej rekreácie - chaty, chalupy a rekreačné domy predstavujú popri voľnom cestovnom ruchu veľmi dôležitý segment rozvoja sektoru cestovného ruchu. Výraznou realizačnou výhodou pre rozvoj cestovného ruchu na Slovensku je vysoký počet neobývaných domov určených na rekreáciu i relatívny vysoký podiel domácností vybavených rekreačnou chalupou, chatou a domčekom.

Slovensko spolu s Českou republikou je považované za krajinu chalupárov a chatárov. Tento fenomén má korene v socializme, keď ľudia takmer nemohli cestovať za hranice. Vyžívali sa na svojich chalupách a chatách. Možno je však príčinou aj naša rurálna história. Mnohí aj dnes uprednostňujú namiesto cestovania do iných krajín pobyt v prírode, na vidieku. Preto snád chalupárenie a chatárenie ani po revolúcii nevymizlo.

Mimoriadne vhodné podmienky na vidiecky turizmus sú v území kopaničiarskeho osídlenia, využívaného pre chalupársku rekreáciu. Jednou z oblastí kopaničiarskeho osídlenia na Slovensku je oblasť Myjavskej pahorkatiny. Existuje niekoľko alternatív jej vývoja, počnúc rozvojom a perspektívnou budúcnosťou, končiac úpadkom až zánikom. V súčasnosti sa kopaničiarske sídla na jednej strane vyľudňujú, ale súčasne aj vzrastá záujem o tzv. druhé bývanie na kopaniciach. Tieto aktivity môžu zabezpečiť rozvoj danej oblasti v súlade s požiadavkami na ochranu prírody a trvalo udržateľný rozvoj.

V mojej práci budem venovať pozornosť obci Brestovec, ktorá leží v severnej časti Myjavskej pahorkatiny. Obec sa skladá z jednotlivých osád, spolu ich je 21, ktoré sú roztrúsené na kopaniciach. V katastri týchto osád je mnoho objektov individuálnej rekreácie – chalúp využívaných na rekreačné účely.

Cieľom práce je poskytnúť obraz o súčasnom stave vidieckeho cestovného ruchu na

Slovensku a zameranie sa na geografické aspekty objektov individuálnej rekreácie. Poukazuje na nové trendy druhého bývania. Práca zároveň zisťuje, či objekty individuálnej rekreácie (chalupy) na území obce Brestovec majú vplyv na rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, aký je ich súčasný stav a či ich majitelia uvažujú v budúcnosti o zmene ich obytnej funkcie – z druhého bývania na prvé, t.j. trvalé bývanie.

1 METODIKA PRÁCE A ZHODNOTENIE LITERATÚRY

1.1 Metodika práce

Po výbere témy a určení sledovaného územia v diplomovej práci som si určila ciele, ktoré som chcela v práci dosiahnuť. Spracovanie pozostávalo z viacerých etáp.

Základom mojej práce bolo získanie a štúdium dostupnej literatúry týkajúcej sa problematiky cestovného ruchu, ako aj získanie informácií o obci Brestovec, jeho prírodných i socioekonomických podmienkach.

Najskôr som zhromažďovala literatúru z oblasti geografie cestovného ruchu, najmä vidieckeho turizmu a agroturizmu, obyvateľstva, sídiel a fyzickej geografie. Okrem toho som svoju pozornosť upriamila na príspevky zamerané na sledované územie, respektíve na jeho okolie, Myjavskú pahorkatinu a Biele Karpaty.

Moja pozornosť bola upriamená aj na práce, ktoré sa týkali objektov individuálnej rekreácie na Slovensku.

Ďalšie údaje som čerpala z internetu, ale aj zo vzorových diplomových prác s podobnou tematikou, ktoré boli dostupné. Prameňom základných štatistických údajov o obyvateľstve boli výsledky sčítania obyvateľstva, domov a bytov z rokov 1980, 1991 a 2001 a interný materiál obecného úradu.

V ďalšej etape nasledovalo získavanie informácií priamo v analyzovanom území prostredníctvom terénneho výskumu. Súčasne som navštívila aj obecný úrad. Nápomocná mi bola aj návšteva výstavy cestovného ruchu ITF Slovakiatour, ktorá mi poskytla pohľad na to, akým spôsobom sa daná oblasť zviditeľňuje.

Nasledovalo štúdium odbornej literatúry. Po preštudovaní a získaní ďalších informácií som si zostavila predbežnú osnovu, ktorá sa v priebehu práce čiastočne zmenila. Následne som pristúpila k tvorbe samotnej práce.

Diplomová práca je rozdelená do piatich kapitol. Prvú kapitolu tvorí metodika práce a zhodnotenie literatúry. V druhej kapitole sú vysvetlené základne pojmy a definície cestovného ruchu, jeho druhy a formy. Kapitola je zameraná aj na vidiecky cestovný ruch, na jeho podmienky rozvoja. Zároveň táto kapitola poukazuje na postavenie a rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v zahraničí. Cestovnému ruchu Slovenska je venovaná tretia kapitola. V tejto časti práce sa zaoberám potenciálom vidieckeho cestovného ruchu na našom území, jeho faktorom rozvoja. S pomocou SWOT analýzy sa snažím poukázať na silné a slabé stránky, možnosti a ohrozenia rozvoja vidieckeho turizmu a agroturizmu na Slovensku.

O samotných rekreačných objektoch slúžiacich na individuálnu rekreáciu pojednáva štvrtá kapitola. Je rozdelená na zadefinovanie objektov individuálnej rekreácie, na poukázanie ich rozmiestnenie v rokoch 1991 a 2001, na ich nové trendy a transformáciu. Chalupáreniu, ako jednej z foriem krátkodobej rekreácie, jeho histórii a územiu vhodnému pre rozvoj chalupárskej rekreácie sa venujem v nasledujúcej podkapitole. Skúmanému územiu a jeho vzťahu k cestovnému ruchu sa zaoberám v piatej kapitole. Súčasťou tejto časti práce je aj vyhodnotenie terénneho výskumu, ktorý prebiehal vo forme dotazníka.

Záverom práce je zhodnotenie cieľov diplomovej práce.

1.2 Zhodnotenie literatúry

Pri spracovaní mojej diplomovej práce som pracovala s literatúrou od rôznych autorov. Prvotným zdrojom informácií z oblasti cestovného ruchu bola literatúra od P. Mariota (1983) Geografia cestovného ruchu, publikácie od M. Gúčika (2000, 2004, 2006) a P. Čuku (2007).

Lokalizačnými predpokladmi, funkciami, úlohami i významom vidieckeho turizmu a agroturizmu ako jednej z foriem cestovného ruchu sa vo svojich učebných textoch Humánna geografia II. zaoberá E. Otrubová (1996a). Ďalej som využila skriptá Fyzickej geografie Slovenskej republiky od V. Lauka (2003). O podmienkach rozvoja cestovného ruchu na vidieku, jeho charakteristike a význame služieb je práca P. Patúša a kol. Rukoväť podnikateľa vo vidieckom cestovnom ruchu a agroturistike (1996).

Informácie o cestovnom ruchu Slovenska som čerpala z materialov Ministerstva hospodárstva SR, Slovenskej agentúry cestovného ruchu, ale aj z Cestovného lexikónu Slovenskej republiky. Dôležité údaje o vidieckom cestovnom ruchu a agroturizme na území Slovenska mi poskytol material od Kerekeša Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v územnej samospráve na Slovensku (2007), ktorý poukazuje na možnosti rozvoja vidieka v našich podmienkach.

Pri spracovaní kapitoly Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku som použila najmä literatúru z Čiech vzhľadom k tomu, že na Slovensku prác s podobnou tematikou je minimum. Boli to práca Bičíka a kol. Druhé bydlení v Česku (2001), ktorá vyšla na Katedre sociálnej geografie a regionálneho rozvoja Univerzity Karlovej. Publikácia sa snažila predovšetkým prezentovať výsledky metodologickej analýzy druhého bývania v zázemí Prahy a stredných Čiech širokej verejnosti. Informuje o vývoji druhého bývania, jeho postavenia a perspektíve. Zároveň poukazuje aj na to, že druhé bývanie predstavuje významný faktor rozvoja územia a iných foriem cestovného ruchu a ostatných aktivít. Ďalšia práca bola od J. Vágnera, D. Fialovej a kol. Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku (2004), ktorá nadväzuje na

predchádzajúcu publikáciu. Sústredila sa na základné charakteristiky rozmiestnenia objektov individuálnej rekreácie, na porovnanie jednotlivých území medzi sebou a na zhodnotenie regionálnych špecifík. Informácie z týchto prác boli pre mňa nesmierne dôležité vzhľadom k tomu, že danej problematike sa títo autori venujú už dlhšiu dobu. Zo slovenských autorov, z ktorých som čerpala pri svojej práci, boli príspevky od E. Otrubovej (1996b) Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku v roku 1991, od E. Otrubovej a J. Rebroša Priestorové aspekty rozmiestnenia chalupárskej rekreácie v regióne Kysúc (1993). Oba príspevky mi pomohli utvoriť si predstavu o výskyte objektov individuálnej rekreácie na Slovensku, o ich lokalizačných predpokladoch a podmienkach rozvoja.

Informácie o chalupárení, ako jedného z dominantných príkladov druhého bývania, mi poskytla diplomová práca J. Trojanovej (2003) Chaluparení: špecifická forma druhého bydlení, PrF KSGRR, Univerzita Karlova v Prahe. Diplomová práca študuje geografické aspekty chalupárenia v oblasti Kutnohorska a Kokořínska, a zároveň sa pokúša odhadnúť budúci vývoj chalupárenia. Ďalej to bola knižná publikácia J. Liptay, Z. Liptayová Máme doma chalupu (1986), ktorá sa zaoberá chalupami na Slovensku, ich úpravami, zmenou funkčného využitia podľa vtedajších platných zákonov.

O vývoji sledovaného územia, v ktorom sa obec Brestovec nachádza, jeho charakteristike, ďalších možností vývoja boli príspevky V. Lauka Socioekonomický vývoj a charakteristika kopaničiarskeho regiónu Myjavskej pahorkatiny (1990) a M. Labudu Myjavská kopaničiarska oblasť a alternatívy jej ďalšieho vývoja.

Vzhľadom k tomu, že monografia obce Brestovec nie je k dispozícii, informácie o analyzovanom území som získavala najmä z Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Brestovec, ktorý je dostupný na internetovej stránke Združenia miest a obcí myjavského regiónu. Ďalšie údaje o obci som čerpala zo samotnej internetovej stránky obce Brestovec a od pracovníkov Obecného úradu. Pri spracovávaní demografickej analýzy som potrebné údaje získala zo Sčítania obyvateľstva, domov a bytov z roku 1991 a 2001. Konkrétne informácie týkajúce sa danej obce mi veľmi ochotne poskytli pracovníčky Štatistického úradu SR – pracoviská Trnava, Trenčín a aj zamestnankyne Obecného úradu Brestovec.

Pri tvorbe dotazníku som sa nechala inšpirovať vzorom dotazník Bičíka a kol. (2001). V rokoch 1991 až 1997 uskutočnili dotazníkový prieskum pre účely získania informácií o stave objektov individuálnej rekreácie v zázemí Prahy. Tento vzor som si zvolila z toho dôvodu, že presne vypovedal o údajoch, ktoré som svojim terénnym výskumom sledovaného územia chcela získať aj ja.

Ostatné materiály a internetové stránky, z ktorých som informácie získala sú uvedené v zozname použitej literatúry.

2 CESTOVNÝ RUCH

2.1 Definície a členenie cestovného ruchu

Cestovný ruch nadobúda vo svete čoraz väčší ekonomický i sociálny význam. Cestovný ruch a cestovanie majú veľmi dlhú históriu. História je spätá zo začiatkami našej civilizácie. Prvé výpravy viedli po vode i po súši. K najznámejším postavám v začiatkoch cestovania patria Krištof Kolumbus a Marco Polo. S novodobým rozvojom cestovného ruchu a jeho hromadným organizovaním je spojené meno Angličana Thomasa Cooka, ktorý v roku 1841 založil prvú a dodnes fungujúcu cestovnú kanceláriu. Na začiatku 21. storočia predstavuje cestovný ruch najväčší pohyb ľudskej populácie. U dnešného moderného človeka stelesňuje hľadanie jeho zmyslu a stáva sa symbolom sveta, v ktorom žije. Cestovný ruch patrí v súčasnosti medzi prosperujúce odvetvia s vysokou dynamikou rozvoja a prínosmi nielen do hospodárstva ale i do sociálnej sféry. Má multidiscplinárny charakter. Je predmetom rozličných vedných disciplín. Moderný cestovný ruch sa začal rozvíjať až v 19. storočí. V druhej polovici 20. storočia nadobudol cestovný ruch rôzne podoby. Spoznávanie kultúrnych tradícií, osobitne špecifík regiónov sveta, sa dnes považuje za jedno z najvýnosnejších odvetví priemyslu. Spôsobuje to najmä skutočnosť, že účasť na ňom má rôzny charakter, odlišnú dĺžku trvania. Vyžaduje si rozdielne finančné náklady, jeho účastníkmi sú príslušníci rôznych národností, vekových a sociálnych skupín obyvateľstva. Definovať pojem cestovný ruch nie je jednoduché. Tento samostatný pojem býva používaný v rôznych súvislostiach. Je väčšinou označovaný ako odvetvie národného hospodárstva, pre pohyb osôb, ako služby poskytované účastníkom cestovného ruchu a v ďalších spojeniach. Je zložitým sociálno-ekonomickým javom, ktorý sa dotýka viacerých stránok spoločnosti.

Cestovný ruch podľa Mariota (2006) je jednou z ekonomických aktivít človeka, rozvíja sa popri geografii poľnohospodárstva, priemyslu, dopravy ako osobitná špecializácia humánnej geografie.

Možno o ňom povedať, že je to otvorený a dynamicky sa vyvíjajúci systém, ktorý tvoria dva podsystemy (Gúčík, 2006):

- subjekt/návštevník (nositeľ dopytu)
- objekt cestovného ruchu (nositeľ ponuky)

Podľa Svetovej organizácie cestovného ruchu (WTO – World Tourism Organization) ide o „*aktivity ľudí cestujúcich na prechodnú dobu do miest mimo ich obvyklého prostredia, alebo pobývajúcich v týchto miestach nie dlhšie ako jeden rok za účelom trávenia voľného*

času , obchodu, alebo za iným účelom.“(WTO: Concepts, Definitions and Classifications for Tourism Statistics: A. Technical Manual, 1995)

Prvé geografické štúdie zamerané na cestovný ruch vznikli v krajinách s rozvinutým cestovným ruchom, napríklad alpské krajiny. Autor jednej z najstarších štúdií o geografii cestovného ruchu je Mac Murry (1930). Štúdia vznikla mimo Európy v USA. Osobitnú pozornosť si zaslúžia geografické práce aj A. Grünthala, ktorý sa ako prvý pri výskume zameriaval na vzťah medzi geografiou a cestovným ruchom. Mnohé z jeho záverov platia dodnes. Významným teoretikom tohto obdobia je aj H. Poser.

Poserovu definíciu cestovného ruchu ako „*lokálne alebo územné nahromadenia cudzincov s prechodným pobytom, ktoré podmieňujú vznik vzájomných vzťahov medzi cudzincami na jednej a domácim obyvateľstvom, miestom a jeho krajinou na druhej strane*“ (1939) uznávala vyše troch desaťročí väčšina autorov geografických výskumov a prác.

Určitý medzník pre skúmanie cestovného ruchu znamenala aj práca, ktorá je dnes uznávaná za klasickú, v ktorej Hunziker a Krapf (1942) definovali cestovný ruch ako „*súhrn označenia vzťahov a javov, ktoré vznikajú na základe cesty a pobytu miestne cudzích osôb, pokiaľ sa pobytom nesleduje osídlenie a nie je s ním spojená nijaká zárobková činnosť.*“

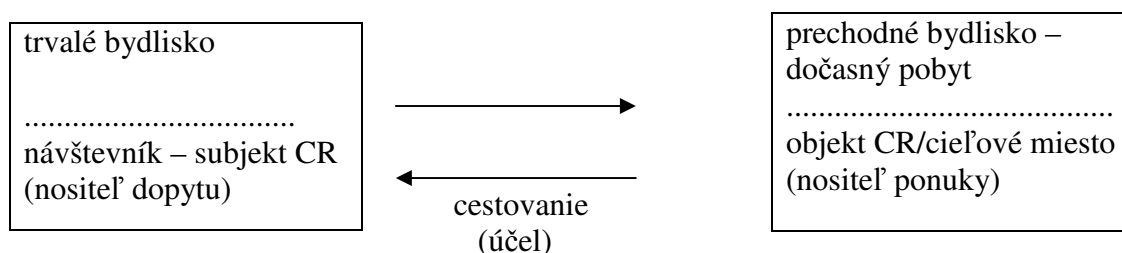
Na základe získaného stupňa rozvoja cestovného ruchu a jeho výskumov sa o definíciu cestovného ruchu pokúsil aj Mariot (1983). Za cestovný ruch pokladá „*spoločenskú aktivitu, ktorá podmieňuje premiestňovanie obyvateľstva do častí krajinnej sféry, charakterizovaných interakciami krajinných prvkov, schopnými vyvolať dočasnú zmenu miesta pobytu*“.

Claude Kaspar definuje cestovný ruch ako „*súhrn vzťahov a javov, ktoré vyplývajú z cestovania alebo pobytu osôb, pričom miesto pobytu nie je hlavným ani trvalým miestom bývania a zamestnania*“ (1991). Táto definícia sa v 80-tych rokoch stala oficiálnou definíciou Medzinárodného združenia vedeckých pracovníkov cestovného ruchu (AIEST).

Marián Gúčik (2006) za cestovný ruch považuje „*súbor činností zameraných na uspokojovanie potrieb súvisiacich s cestovaním a pobytom osôb mimo miesta trvalého bydliska a zvyčajne vo voľnom čase. Ich cieľom je odpočinok, poznávanie, zdravie, rozptýlenie a zábava, kultúrne a športové vyžitie, služobné cesty, t.j. získanie komplexného zážitku*“. Z definície vyplývajú vzťahy, ktoré sú znázornené v schéme 1.

Schéma 1

Cestovný ruch

zdroj: Gúčík M., Cestovný ruch pre hotelové a obchodné akadémie, 2004

Čuka (2007) cestovný ruch chápe ako „*dočasný pobyt mimo miesta trvalého bydliska za účelom obnovy duševných a fyzických zdrojov človeka alebo za účelom naplňania jeho duševných a telesných potrieb s podmienkou, že pobyt nie je priamo spojený so získavaním finančných prostriedkov*“ .

Cestovný ruch ako pojem sa používa v rôznych súvislostiach. Predmetom cestovného ruchu ako takým sa zaoberá mnoho autorov a výskumných smerov. Na vymedzenie podstaty cestovného ruchu existujú viaceré prístupy, a to z hľadiska prírodných vied (geografia, ekológia ap.), spoločenských vied (ekonómia, psychológia, sociológia ap.), medicíny ap. Cestovný ruch možno chápať ako ucelený teoretický systém. Na základe určených pevných kritérií sa ďalej delí na **druhy** a **formy**.

V každodennom živote sa stretávame s rozličnými druhmi a javovými formami cestovného ruchu. Ak za základ posudzovania cestovného ruchu zoberieme motiváciu návštevníkov, t. j. motív (účel), pre ktorý cestujú a pobývajú prechodne na cudzom mieste, hovoríme potom **o druhoch cestovného ruchu**. Ak za základ posudzovania cestovného ruchu zoberieme rozličné príčiny, ktoré ho ovplyvňujú a dôsledky, ktoré prináša, hovoríme **o formách cestovného ruchu** (Gúčík, 2004).

Druhy cestovného ruchu vystupujú v praxi vo vzájomnej kombinácii, pričom jeden býva dominantný. Napríklad rekreačný so športovým, kongresový s kultúrnym cestovným ruchom ap.

Formy cestovného ruchu umožňujú bližšie určiť podstatu cestovného ruchu z hľadiska potrieb a cieľov návštevníka.

Druhov cestovného ruchu môže byť v závislosti od zvolených kritérií viacero. Pritom treba brať do úvahy, že druhy cestovného ruchu sa neustále vyvíjajú a obohacujú v závislosti od potrieb a cieľov návštevníkov (dopytu) a technicko-technologických možností ponuky. Pri vymedzení druhov cestovného ruchu sa súbor znakov delí na základe motívov (účelu), ktoré vedú obyvateľstvo k účasti na ňom a na základe prechodného pobytu návštevníkov v cieľovom mieste. Umožňujú nám roztriediť účastníkov cestovného ruchu podľa ich prevažujúceho záujmu. Na ich základe možno určiť hlavné činnosti účastníkov - čo budú robiť a odhadnúť osobitosti ich nárokov - čo budú potrebovať.

Základnými druhmi cestovného ruchu podľa Mariota (2006) sú:

- rekreačný cestovný ruch,
- kultúrny cestovný ruch,
- spoločensky orientovaný cestovný ruch,
- športový cestovný ruch,
- profesionálne orientovaný cestovný ruch.

Každý z nich sa ešte vnútorne člení.

Najbohatšie vnútorné členenie má **rekreačný cestovný ruch**. Účastníci prejavujú záujem o aktivity zamerané na regeneráciu. Patrí sem turistický, odpočinkový a liečebný cestovný ruch.

Pre **turistický cestovný ruch** (turistiku) je príznačný zvýšený pohyb účastníkov na rozľahlejšom atraktívnom území. Zvyčajne prevažuje záujem o nižší štandard poskytovaných služieb. Podľa toho aký dopravný prostriedok používajú, možno ho rozdeliť na pešiu turistiku, lyžiarsku turistiku, cykloturistiku, mototuristiku.

V rámci **odpočinkového cestovného ruchu** vstupuje do popredia pobyt na jednom mieste a zameranie sa na jednu aktivitu, napr. lyžovanie, pobyt na vidieku. Účastníci majú väčšie nároky na štandard základných služieb ako ubytovanie, stravovanie, ale aj na ponuky doplnkových služieb, napr. pláže, bazény, lyžiarske vleky.

Pri **liečebnom cestovnom ruchu** je výrazný záujem o špeciálne služby zamerané na zlepšenie zdravotnej kondície pod lekársym dohľadom účastníkov tohto druhu. Jednou zo základných podmienok je existencia prírodných liečivých zdrojov (liečivé pramene, liečivé plyny, liečivé klíma a iné) a ďalšie činitele. Je viazaný najmä na kúpeľné centrá, ktoré svojim klientom ponúkajú vysoký štandard a pestrú štruktúru služieb.

Jedným z hlavným motívom **kultúrneho cestovného ruchu** je získanie kultúrnych informácií a uspokojenie duchovných potrieb človeka. Realizuje sa návštevou kultúrnych pamiatok,

festivalov, výstav, spoločenských podujatí. Prostredníctvom kultúrneho cestovného ruchu sa zvyšuje spoločenská, kultúrna a odborná úroveň ľudí. Podľa charakteru záujmov možno rozlišovať tri poddruhy kultúrneho cestovného ruchu, a to:

- vzdelávací,
- alternatívny,
- religiózny.

Vzdelávací cestovný ruch je orientovaný na poznávanie iných kultúr prostredníctvom zbierok sústredených v špeciálnych inštitúciách ako sú múzeá, galérie a pod.

Alternatívny cestovný ruch umožňuje spoznávať život iných ľudí v ich domácom prostredí.

Religiózny cestovný ruch súvisí s uspokojovaním záujmov spojených s náboženským vyznaním účastníkov, ako sú napr. púte a iné.

Hlavným podnetom **spoločensky orientovaného cestovného ruchu** je návšteva príbuzných alebo návšteva krajiny predkov. Prispelo k tomu intenzívne sťahovanie obyvateľstva a jeho následné nové rozmiestnenie. Takýto motív privádza ročne do Európy niekoľko miliónov obyvateľov USA.

Športový cestovný ruch umožňuje stále väčšiemu počtu priaznivcov rôznych športov navštíviť významné športové podujatia. Väčšinou má krátkodobý charakter.

Účasť na **profesionálne orientovanom cestovnom ruchu** určujú aktivity spojené s výkonom pracovných povinností. Ide o návštevy v riadiacich inštitúciách rôzneho stupňa, výstav, kongresov, konferencií, diplomatické rokovania a rozličné stretnutia s obchodnými partnermi. Jedným z druhov cestovného ruchu podľa Mariota (2006) je aj cestovný ruch členený podľa veku účastníkov:

- mládežnícky (zväčša 14 -25 roční, bez rodinných príslušníkov),
- seniorský (zväčša dôchodcovia, vo veku viac ako 60 rokov).

Gúčík (2004) za druh cestovného ruchu členený podľa veku účastníkov považuje okrem vyššie uvedených aj rodinný.

Za posledné roky vzrástol záujem aj o incentívnu turistiku. Zaraďujeme ju k **motivačnému cestovnému ruchu**. Rozumieme pod ňou uspokojovanie potrieb účastníka po získaní nových vedomostí, vzdelaní alebo získaní nových odborných skúseností alebo zručností (www.rokovania.sk). Regenerácia duševných a fyzických síl je pri tejto forme cestovného ruchu až na ďalšom mieste. Motivačný cestovný ruch predstavuje najmä organizovanie odborných exkurzií a tematických zájazdov pre okruh špeciálne orientovaných ľudí. Takéto

zájazdy sú hradené zvyčajne zamestnávateľom alebo firmou, ktorá má záujem na zvyšovaní kvality alebo rozšírení odborného obzoru svojich pracovníkov. Cestovné kancelárie organizujú takéto zájazdy v súlade s individuálnymi požiadavkami objednávateľa. Ide pritom o náročnú a nákladnú tvorbu ponukového balíka.

Formy cestovného ruchu nám umožňujú bližšie určiť podstatu cestovného ruchu z hľadiska ich účastníka, jeho potrieb a očakávaní (Patuš a kol.,1996). To dovoľuje lepšie pripraviť produkt a ponúknuť ho na trhu pre cieľovú skupinu účastníkov cestovného ruchu – hostí. Formy cestovného ruchu sa delia na základe rôznych kvalitatívnych charakteristík. Nevystupujú samostatne, ale vzájomne na seba nadväzujú a dopĺňajú sa. Rozlišovanie foriem cestovného ruchu podľa Mariota (2006) má význam pre skúmanie selektívnych podmienok cestovného ruchu.

Podľa rozloženia v priebehu roka rozlišuje Mariot (2006) cestovný ruch na:

- celoročný,
- sezónny.

Na základe dĺžky pobytu účastníkov možno rozlíšiť cestovný ruch na:

- krátkodobý,
- dlhodobý.

Z priestorového hľadiska rozlišuje:

- domáci,
- zahraničný,
- medzinárodný cestovný ruch.

Podľa prevažujúceho miesta pobytu ide o:

- mestský,
- prímestský,
- **vidiecky**,
- horský,
- prímorský cestovný ruch.

Ďalej rozlišujeme:

- aktívny cestovný ruch (príchod a pobyt cudzincov na území určitého štátu),
- pasívny cestovný ruch (odchod a pobyt domáceho obyvateľstva v inom štáte),
- tranzitný cestovný ruch (tvorí precestovanie účastníkov zahraničného cestovného ruchu cez územie tretieho štátu).

V praxi sa používa aj označenie vnútorný (alebo vnútroštátny) cestovný ruch, pod ktorým sa rozumie domáci cestovný ruch a aktívny zahraničný cestovný ruch na území určitého štátu.

V cestovnom ruchu sa uplatňujú aj ďalšie hľadiská triedenia cestovného ruchu, napríklad podľa spôsobu úhrady nákladov rozlišujeme:

- voľný (komerčný) cestovný ruch,
- viazaný (sociálny) cestovný ruch,
- cestovný ruch mimo verejných foriem.

Podľa spôsobu zabezpečenia účasti rozlišujeme:

- organizovaný (kolektívny) cestovný ruch,
- neorganizovaný (individuálny) cestovný ruch.

Z hľadiska dynamiky rozlišujeme:

- statický (pobytový)
- dynamický (putovný)

Zo sociologického hľadiska rozlišujeme:

- návštevy príbuzných a priateľov
- sociálny
- etnický/genealogický

2.2 Vidiecky cestovný ruch

2.2.1 Definícia vidieckeho cestovného ruchu

V poslednom období nielen v zahraničí ale i u nás nadobúda veľký význam cestovný ruch zameraný na pobyt v prírode – vidiecka turistika, agroturistika, ekoturistika. O tento druh cestovného ruchu je v posledných rokoch veľký záujem, ako aj zo strany spotrebiteľa, tak aj zo strany podnikateľa. Dotyk s prírodou predstavuje pre značnú časť účastníkov cestovného ruchu najdôležitejšiu motiváciu pri výbere miesta rekreácie. Návrat k prírode je v súčasnosti opodstatneným trendom. Vidiecky cestovný ruch je jedným z perspektívnych produktov cestovného ruchu, kontabilného s požiadavkami trvale udržateľného rozvoja. Pomenovanie dostal podľa toho, že väčšina aktivít prebieha na vidieku.

Vývoj rozvoja vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky spôsobuje nielen atraktivnosť krajiny, dobrodružstvo spojené s poznávaním prírody a spôsobu života, ale aj domáckosť

prostredia, tradičná gastronómia, tradície a remeselná výroba, snaha zotaviť sa, nájsť rovnováhu medzi prírodou a rodinou. Okrem prírody je dôležitá aj ponuka služieb. V globále možno povedať, že celosvetový trend v oblasti turizmu smeruje od masového turizmu vo veľkých prímorských letoviskách k vidieckemu turizmu, agroturizmu a ekoturizmu. Vidiecky cestovný ruch predstavuje „novodobý fenomén“ ekonomiky vidieka, ktorý je schopný zhodnocovať prírodné a kultúrno-historické danosti územia a súčasne sa môže stať nielen hlavným, ale aj doplnkovým zdrojom príjmov obyvateľstva. Zároveň o ňom možno povedať, že významné prispieva k celkovému zlepšeniu vzťahov medzi rodinnými príslušníkmi žijúcimi v mestskom prostredí pod tlakom dnešného uponáhľaného civilizačného sveta. (Mikula, 1995)

Vidiecky cestovný ruch sa spája s pobytom na vidieku. Podľa Gúčika (2006) zvyčajne ide o „činností spojené s návratom k prírode, s možnosťou ubytovania vo vidieckych domoch a ubytovacích zariadeniach na vidieku, kde je súčasťou ponuky aj možnosť stravovania sa alebo vlastná príprava stravy a vykonávania rozličných aktivít spojených s pobytom na vidieku.“ Gúčikova definícia vidieckeho cestovného ruchu z môjho pohľadu vystihuje to najdôležitejšie, čo si pod daným pojmom môžeme predstaviť.

„Je súborným pojmom pre všetky formy cestovného ruchu využívajúce vidiecku krajinu. Do tohto pojmu sa nezarátavajú vysoko vyvinuté turistické regióny, ktoré taktiež ležia vo vidieckom prostredí, ale súvis s vidiekom nevykazujú“ (Pevetz, W., 1997).

Vidiecky cestovný ruch v každom prípade vykazuje vzťah k poľnohospodárstvu minimálne v troch oblastiach. V prvom prípade je to starostlivosť o krajinné celky, potom produkty vyrobené na statkoch a ako tretia oblasť zárobkovej činnosti roľníkov, ktoré sú spojené s cestovným ruchom.

Jednou z foriem vidieckeho cestovného ruchu je vidiecka turistika. Ako každá podnikateľská činnosť, aj vidiecka turistika je zameraná na dosiahnutie zisku (Marketing & komunikace, 2007). Z ekonomického hľadiska je považovaná za doplnkové zdroje príjmu lokality. Zarádzuje sa medzi tzv. mäkké formy cestovného ruchu. Vidiecku turistiku možno definovať ako „turistiku, ktorá je uskutočňovaná na vidieku, mimo oblastí rekreačných centier“ (Šimková, 2004).

Vidiecky turizmus je produkt cestovného ruchu, ktorý zdôrazňuje predovšetkým ekologický a sociálny prístup. K typickému prejavu vidieckej turistiky podľa Šimkovej (2004) patrí:

- ohľaduplný vzťah k prírode i celému životnému prostrediu,
- decentralizované ubytovanie s obmedzenou kapacitou,
- komorné, takmer rodinné prostredie,

- pochopenie pre individuálne aktivity návštevníkov a turistov,
- rekreačný pobyt v prostredí vidieka (mimo oblasti rekreačných a turistických centier),
- symbióza s poľnohospodárstvom (typická pre agroturistiku), ktorá znamená originálne ponuky služieb cestovného ruchu.

Vidiecky turizmus ako jednu z foriem cestovného ruchu definuje Patúš (1996) ako „súbor činností zameraných na uspokojenie potrieb spojených s cestovaním a pobytom ľudí vo vidieckom prostredí a vo voľnom čase“.

Vidiecka turistika sa rozvíja mimo oblastí rekreačných a turistických centier, ale i mimo oblastí mestského osídlenia. Podľa Pourovej (2002) „zahrňuje rekreačný pobyt vo vidieckom osídlení i mimo neho. Prevažne je však viazaná na vidiecke osídlené spojené s poľnohospodárstvom i životom na vidieku“.

K významnej forme vidieckej turistiky, ktorá existuje už desiatky rokov, patrí **chalupárenie**. Ide o taký druh cestovného ruchu, ktorý je definovaný ako „viacdenný pobyt na vidieku spojený s rekreačnými aktivitami“ (www.oknodokraje.cz). Prestavbou neobývaných domov sa odкрýva možnosť uspokojiť rozvoj záujmu o chalupárenie. Je jednou z činností, ktorá napomáha udržiavať miestnu architektúru v pomerne nezmenenom stave.

Vidiecka turistika sa často zamieňa s pojmom agroturistika, najmä v súvislosti s návratom mestského človeka na vidiek. Vidiecka turistika a agroturizmus sa v súčasnej dobe stali pomerne frekventovanými pojmami nielen medzi vedeckými a kultúrnymi pracovníkmi, ale i neodbornou verejnosťou.

Na vymedzenie pojmov medzi nimi poukazuje aj nasledujúca tabuľka (tabuľka 1).

Tabuľka 1

Vymedzenie vidieckej turistiky a agroturistika

Charakteristika	Vidiecka turistika	Agroturizmus
Územie	Vidiecke prostredie s prírodnými a kultúrnymi atrakciami	Poľnohospodárske prostredie
Poskytovateľ služieb	Vidiecka komunita, rôzne ziskové a neziskové organizácie	Farmár a ich organizácia
Hlavný produkt	Vidiecke prostredie s prírodnými a kultúrnymi atrakciami, šport, rekreačné atraktivity, prázdniny na vidieku	Produkty z farmy, vidiecky spôsob života, prázdniny na vidieku, remeslá
Dodatočný produkt	Vidiecke hotely, súkromné domy, turistické informácie	Ubytovanie a stravovanie na farme, obchody, rekreačný tovar

Zdroj: Bojnec, 2004, upravené autorom

Pojem turistika vidieka je považovaný za všeobecnejší, pretože termín agroturistika podľa nasledujúcej definície je špecifikovaný v závislosti od cieľa a náplne dovolenkového pobytu. Pod pojmom agroturistika sa rozumejú *„rekreačné aktivity, umožňujúce dovolenkový pobyt na vidieku, spojený s využívaním turistických služieb, spoznávaním života roľníka, alebo s aktívnou účasťou v poľnohospodárskom výrobnom procese“* (Slovenská politologická revue, 2003). Sú s ňou spojené netradičné zážitky spoznávania života a práce na farmách (rastliny, zvieratá, náradie ap.), remeslá a tradície (hudba, tanec, čipkárstvo, ľudové slávnosti ap.) a vykonávanie športovo-rekreačných aktivít (jazda na záprahu a koni). Na Slovensku je vo všeobecnosti považovaná za organickú súčasť cestovného ruchu. Preto aj jej prevádzkovanie sa riadi právnymi predpismi platnými pre cestovný ruch. Špecifické odlišnosti agroturistiky od cestovného ruchu sú zohľadnené osobitnými, presne stanovenými pravidlami (www.agritourism.sk). V agroturistike je možnosť aktívnej účasti na typických farmárskych činnostiach. Pokladá sa za formu udržateľného rozvoja. V našich podmienkach však nie je možné v pravom zmysle slova hovoriť o rozvoji agroturistiky, nakoľko na území sa nenachádzajú roľnícke usadlosti typické pre krajiny západnej Európy.

Rozhodne veľké predpoklady do budúcnosti má aj ekoturistika v intenciách trvalo udržateľného rozvoja. Ekoturistiku možno považovať za cestovanie orientované smerom k prírode. Jednoducho ju môžeme definovať ako *„zodpovedné cestovanie do prírodných oblastí napomáhajúcich k ochrane prírody a prispievaniu k udržateľnému životu miestnych obyvateľov, často s prvkami štúdia, či vzdelávania“* (Page-Dowling, 2002). Rozvíja sa v prírodne a krajinársky hodnotných oblastiach. Podporuje prírodné prostredie, zvyšuje potrebu chrániť prírodné a kultúrne dedičstvo.

Súčasťou vidieckeho rurálneho cestovného ruchu je aj druhé bývanie. Patrí k formám cestovného ruchu, ktorý býva označovaný ako cestovný ruch mimo verejnej formy (Fialová, 2004). Druhé bývanie chápeme ako *„komplex javov a procesov, spojených s objektom (či časťou objektu), ktorý je prechodným miestom pobytu vlastníka, či užívateľa využívajúceho tento objekt prevažne k rekreačným účelom“* (Vágner 1999, Fialová 2000).

Druhé bývanie môže byť chápané aj ako súčasť deurbanizačných trendov, dochádza k zanikaniu rozdielov medzi prvým (trvalým) a druhým (rekreačným) bývaním i miestom pracoviska, predovšetkým vzhľadom k narastajúcim možnostiam mobility a informačného prepojenia.

Pri vidieckom cestovnom ruchu je okrem prírody dôležitá aj ponuka služieb vo vidieckom cestovnom ruchu a agroturistike. Mimo ekonomický význam služieb spočíva:

- v udržiavaní miestnych tradícií a zvykov,

- v zblížovaní vidieckeho a mestského človeka,
- v ochrane krajiny,
- vytváraní zdravého prostredia (Novacká, 2001)

Osobitne služby voľného času musia zodpovedať očakávaniam návštevníkov-hostí v závislosti od prostredia (nížinné, horské), sezóny (letná, zimná) a pod. Na slovenskom vidieku je pôsobivá krajina, ktorá láka najmä ľudí z miest. Poľnohospodárska výroba je v živote spoločnosti nenahraditeľná a má výrazný sezónny charakter, pričom vidiek potrebuje aj iné ekonomické aktivity na zvýšenie príjmov. Vidiecky cestovný ruch a agroturistika sa stáva nástrojom stretnutia obyvateľov vidieka a miest, spôsobom zmiernenia vzťahu medzi mestom a vidiekom, príležitosťou pre ekonomickú činnosť vidieckeho obyvateľstva, založenou na rešpektovaní potrieb a reálnych možností ponuky vidieka. Účastníci vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky majú nové očakávania, ktoré sa prejavujú v rastúcej citlivosti na kvalitu životného prostredia a poskytovaných služieb.

Pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu je potrebné podporovať rozvoj terciárnej ekonomickej sféry a rozvoj remesiel. Rozvoj daných oblastí by mohol napomôcť riešiť súčasné ekonomické problémy vidieka.

Z globálneho hľadiska vidiecky cestovný ruch predstavuje ochranu životného prostredia, zachovanie a zveľaďovanie ľudovej architektúry a ľudových zvyklostí, ako aj remeselníckych tradícií.

V súčasnosti demografické trendy poukazujú na migráciu obyvateľstva z vidieka do miest a vidiek sa jednoducho vyľudňuje. Jednou z príčin je aj vidina ľahšieho života v meste. Ak chceme tento negatívny jav zastaviť je potrebné poskytnúť vidieckemu obyvateľstvu perspektívu, a jednou z alternatív je aj realizácia vidieckeho cestovného ruchu.

2.2.2 Podmienky rozvoja cestovného ruchu na vidieku

Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu spôsobuje nielen atraktivnosť krajiny, dobrodružstvo spojené s poznávaním prírody a spôsobu života, ale aj domácosť prostredia, tradičná gastronómia, tradície a remeselná výroba, snaha zotaviť sa, nájsť rovnováhu medzi prírodou a rodinou.

Pre priestorové šírenie a lokalizáciu vidieckeho turizmu a agroturizmu je dôležitý súbor prírodných predpokladov (sú viac menej konštantné), socio-ekonomických, umelo

vytvorených predpokladov (plnia funkciu kultúrno-poznávaciú i spoločenskú) a realizačných predpokladov (doprava, stravovacie, ubytovacie, športovo-technické a špeciálne zariadenia, zariadenia služieb a obchodu a kultúrna vybavenosť) (Otrubová, 1996a).

Podstatou však je, že impulzy pre rozvoj turizmu vychádzajú zvnútra na podnet občanov, ako aj občanov - podnikateľov a nie vplyvom zvonku.

Snaha charakterizovať vidiecke prostredie vychádza z potreby realizácie sociálno-ekonomickej politiky na vidieku. Podmienky rozvoja sú podmienené predovšetkým spoločenskými zmenami, ktoré v poslednom období ovplyvnili život obyvateľov na vidieku.

Vidiecky priestor je možné charakterizovať:

- hustotou obyvateľstva a štruktúrou osídlenia,
- spôsobom využívania pôdy s dominantným postavením poľnohospodárstva a lesného hospodárstva,
- tradičnou sociálnou štruktúrou, kultúrnou identitou a dedičstvom,
- relatívne nenarušeným prírodným prostredím, ktoré má vhodné podmienky na vykonávanie rôznych rekreačných aktivít. (Patúš,1996)

Vidiecke územia majú zvyčajne nízku hustotu osídlenia. Je to výsledkom procesu urbanizácie. Prírodné, lesné a poľnohospodárske prostredie dominuje nad zastavanými plochami. V jednotlivých krajinách sa používajú rôzne kritéria na vymedzenie vidieckeho prostredia.

K jeho základným znakom podľa Patúša (1996) patrí nízky počet obyvateľov a územie s relatívne nízkou hustotou osídlenia. Ďalším kritériom je podiel zastavanej plochy, ktorá má zvyčajne menej ako 10 - 20% zastavanej plochy. K prevažujúcim ekonomickým činnostiam patrí lesné hospodárstvo a poľnohospodárstvo. Často je na vidieku zastúpené významné rastlinstvo a živočíšstvo.

Vyššie uvádzaná charakteristika ohraničuje vidiecke prostredie. Avšak typický obraz vidieka dotvárajú aj ďalšie, nemenej dôležité komponenty. Podľa Kerekeša (2007) ide predovšetkým o tradičnú sociálnu štruktúru vidieckeho obyvateľstva, tzv. vidiecku spoločnosť, kultúrnu identitu a dedičstvo vidieka a napokon aj rozsiahly potenciál relatívne nenarušeného prostredia.

Pod pojmom vidiecke prostredie sa rozumie riedko osídlené územie, ktoré pozostáva z viacerých obcí, u ktorých sa v dôsledku historického, kultúrneho, hospodárskeho a sociálneho vývoja vypestoval pocit regionálnej spolupatričnosti, respektívne by sa tento pocit mohol vytvoriť (Patúš,1996). Pre návštevníkov je toto prostredie atraktívne najmä vytváraním dojmu a zážitkov z otvorených a nepreľudnených priestorov. Ekonomiku

vidieckych sídiel výrazne ovplyvňujú vývoj trhu s poľnohospodárskou a lesnou produkciou. Otvorené priestory, pôsobivá prírodná scenéria, pokojná atmosféra, relatívne nízka miera zamestnanosti žien sú príležitosťou pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky.

Pre agropodnikateľov znamená cestovný ruch doplnkový príjem na zlepšenie ekonomickej situácie. Pri podnikaní v cestovnom ruchu na vidieku je nevyhnutné brať do úvahy:

- využitie rekreačného a kultúrneho potenciálu pre cestovný ruch,
- možnosť využitia bytového fondu pre cestovný ruch,
- pripravenosť na poskytovanie služieb návštevníkom,
- nevyhnutnosť prípravy obyvateľstva na rozvoj cestovného ruchu v obci. (Gúčík a kol., 2007)

Rýchly proces sťahovania obyvateľstva do miest prispel k vzniku novej sociálnej štruktúry, odlišnej od tradičnej štruktúry vidieckeho obyvateľstva. Jej zachovanie je jednou z podmienok rozvoja vidieku. Obtiažne je však definovať vidiecku spoločnosť. Sú tu rozdiely nielen medzi jednotlivými krajinami, ale dokonca i v rámci jednej krajiny. Mnohé krajiny podporujú formou dotácií poľnohospodárske farmy a lesné hospodárstvo na vidieku, pretože pokladajú za národný záujem zachovanie týchto spoločenstiev, stelesňujúci slobodný a nezávislý spôsob života, ktorý je protiváhou precivilizovaného mestského spôsobu života v mestách a preto ho treba chrániť.

„Vidiecky cestovný ruch sa môže rozvíjať v oblastiach, ktorých charakter ich prírodného a umelo vytvoreného prostredia je vhodný pre vykonávanie špecifických rekreačných činností, ako sú napr. prechádzky dobrodružné prázdniny, splavovanie, poznávanie vidieckej kultúry ap.“. (Patúš, 1996)

Prvoradým cieľom je však zachovanie, resp. obnova vidieckeho charakteru danej oblasti. Základným kľúčom rozvoja podmienok rozvoja cestovného ruchu na vidieku nie je iba atraktivnosť krajiny, spoznávanie prírody a spôsobu života. Do balíka služieb vidieckeho cestovného ruchu nepatrí iba ubytovanie a stravovanie, ale aj rekreačné a kultúrne činnosti, pre ktoré existuje v danom regióne potenciál. Môžu to byť športovo-rekreačné činnosti, ako napríklad jazda na koni, poľovníctvo, rybárstvo, spoznávanie rastlín ap., tradície a remeslá, ľudové slávnosti ap. alebo farmárske činnosti, napríklad kosenie a sušenie trávy, dojenie, výroba syra a masla ap. Je zrejmé, že nie je možné ponúknuť všetky tieto činnosti na jednom mieste. Nutné je vypreferovať si svoj smer, ako napríklad regenerácia a zdravie, vzdelanie a kultúra ap. Len samotná príroda k rozvoju nestačí. Dôležitá je už aj spomínaná ponuka

služieb. V súčasnosti sa veľký podiel vidieka orientuje práve na poskytovanie služieb v tejto oblasti.

Pri rozvoji vidieka je dôležité zabezpečiť plnohodnotný kvalitný život vidieckej populácie. Jedným zo základných predpokladov zlepšenia kvality života je umožniť vidieckemu obyvateľstvu spolurozhodovať o svojej budúcnosti a vytvoriť podmienky pre trvalo udržateľný sociálno-ekonomický rozvoj na vidieku. Zo strany obyvateľstva sa jedná o nadobudnutie doplnkového príjmu a o dosiahnutie ekonomickej stability vidieka z hľadiska zamestnanosti, príjmov a sociálnej situácie.

Ďalším predpokladom pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu je odpovedajúca regionálna politika, rôzne formy podpory a profesionálne poradenstvo v oblasti odbornej aj organizačnej. Nasledujúcim predpokladom je plná akceptácia obyvateľstva, vlastná iniciatíva a kapitálové investície ľudí žijúcich v tejto oblasti.

Prínos vidieckeho cestovného ruchu môžeme charakterizovať z viacerých hľadísk. Umožňuje využiť a zhodnotiť danosti vidieckej krajiny, vytvára nové pracovné príležitosti, príjmy z cestovného ruchu napomáhajú obnove a rozvoju obcí. Má pozitívny vplyv na regionálny rozvoj a taktiež na platobnú bilanciu krajiny.

Pri rozvoji vidieckeho cestovného ruchu je nutné, ešte viac ako v iných oblastiach cestovného ruchu myslieť na to, že v sebe obsahuje akúsi tendenciu sebazničenia. Znamená to, že rozvoj môže veľmi ľahko viesť k zničeniu, ak zaťažuje životné prostredie alebo kvalitu života obyvateľstva. Je potrebné nájsť optimálne riešenie rozvoja a zároveň zachovania krajiny.

2.2.3 Vidiecky cestovný ruch v zahraničí

V rámci krajín Európskej únie sa považuje vidiecky cestovný ruch a agroturistika za prioritné oblasti cestovného ruchu. V Európe sa odhaduje, že 20% všetkých pobytov cudzincov je možné označiť ako vidiecky cestovný ruch v širšom slova zmysle (www.cot.cz). V zahraničnej literatúre sa môžeme stretnúť i s pojmom „zelený cestovný ruch“, ktorý predstavuje aktívne formy cestovného ruchu vo voľnej prírode a v mierne osídlených oblastiach, rešpektujúci a chrániaci prírodu (Pásková, Zelenka, 2002).

V Európe sa vidiecka rekreácia v predindustriálnom období začala odohrávať doma, na ulici, v parkoch alebo okolo lesov a polí (Hall, Page, 2002). V období pred 16. storočím boli možnosti cestovania veľmi obmedzené, cestovanie bolo nebezpečné a ľudia museli zvládnuť určité nepohodlie (Ohler, 2003). Tento stav trval až do 18. storočia. Na začiatku 19. storočia sa

vynašiel asfalt, čo spôsobilo „revolúciu“ v európskej cestnej doprave a ovplyvnenie turizmu (Rátz, 2004).

Rekreácia na vidieku bolo žiadaná už v prvej polovici 19. storočia, avšak aktivity s týmto spojené boli dostupné iba pre majetnejšie vrstvy. Rekreácia zahrňovala lov zvierat, jazdu na koni ap.(Hall, Page, 2002).

V rokoch 1750 až 1850 sa v Európe vytvorili základy pre masový turizmus. V tomto období sa ľudia začali hromadne presúvať z vidieka do miest za prácou. Z pohľadu turizmu mala migrácia robotníkov veľký vplyv. Začali si uvedomovať krásu a hodnotu vidieckeho prostredia v ktorom predtým žili a vnímali rozdiel medzi ním a znečisteným mestom. Ak predtým dostatočne nedocenili prírodnú krásu vidieka, teraz túžili uniknúť zo života v meste práve tam. Život v meste sa postupne stával monotónny a stresujúci, vidiek naopak stále viac a viac atraktívny. Zvyšujúci sa dopyt po prázdninových aktivitách na vidieku bol podmienený nielen rastom kúpnej sily obyvateľstva, bohatstvom a zvyšujúcou sa úrovňou vzdelania strednej triedy, ale taktiež aj predĺženým voľného času (Rátz, 2004).

Na základe vyššie uvedených činiteľov môžeme skonštatovať, že rozvoj a dopyt po vidieckom cestovnom ruchu bol výsledkom troch faktorov – technologického rozvoja, rastúcich príjmov obyvateľstva a predĺženým voľného času. Technologický rozvoj, ktorý nastúpil v priebehu 19. storočia a súvisel so zavedeným železničnej trate v Európe, umožnil rozvoj a rast turistického odvetvia.

V 20. storočí sa záujem o vidiecky cestovný ruch začal zvyšovať. Rozsiahla cestná sieť v Európe, zvyšujúci sa počet vlastníkov auta, najmä po roku 1945, spoločne s rastúcimi príjmami a voľným časom podporili dopyt po vidieckom cestovnom ruchu (Tchetchik et al., 2006).

Nástup masového turizmu v 19. storočí v Anglicku, Walese, kontinentálnej Európe a vzostupom záujmu o pobrežné oblasti bol nasledovaný rozvojom **druhého bývania** na začiatku 20. storočia, čo prispelo k významnému využitiu vidieckeho priestoru. Vidiecke oblasti sa v povojnovom období v najrozvinutejších krajinách stávajú novými ohniskami pre rekreáciu a turistické atraktivity .

Zlatá éra domáceho masového turizmu v Európe začala až v 50. rokoch 20. storočia. Podľa Halla (1998) masový turizmu predstavuje typickú spotrebu štandardizovaného produktu. Rozšírenie masového turizmu bolo ovplyvnené spoločenským postojom. Turizmus začal byť vnímaní ako ukazovateľ spoločenskej pozície a kultúrneho štýlu spotrebiteľa, slúžiaci ako prostriedok k vymedzeniu sa voči ostatným.

Približne od 80. rokov 20. storočia sa v Európe začali objavovať tendencie individuálnej spotreby turizmu – prechod k alternatívnym formám turizmu. Motívy pre dovolenku na vidieku sa začali prehlbovať (trend smerom krátkym dovolenkám, poukázanie na dedičstvo minulosti ap.). Túto zmenu je možné dať do súvislosti s túžbou po individualite. Na túto zmenu najviac pôsobil rastúci vplyv strednej triedy. Ponúkaný štandard zákazníkom postupne prestal vyhovovať, objavili sa rozdielne požiadavky – snaha odlíšiť sa a vyjadriť svoju individualitu a zmysel pre štýl (Williams, Shaw, 1998). Ľudia začali vyhľadávať odlišné a vylepšené produkty, aby uspokojili svoje individuálne požiadavky. Táto tendencia v životnom štýle sa samozrejme prejavila aj v spôsobe trávenia voľného času.

Vidiecke oblasti krajín Európy prešli v posledných desaťročiach veľkými zmenami súvisiacimi s ekonomickou integráciou, ale aj už vyššie uvádzaným technickým pokrokom. Zmeny a trendy, ktoré sú typické vo vývoji vidieckych oblastí v krajinách Európy zdôrazňujú potrebu vidieka využívať svoje silné stránky, ktoré môžu hľadať buď v poľnohospodárstve, alebo mimo neho v cestovnom ruchu (Kolektív autorov, 1996).

Množstvo riedko obývaných oblastí začalo objavovať svoje porovnateľné výhody v rozvoji nových aktivít spojených so sociálnymi zmenami a zmenami životného štýlu, tzv. oddychové aktivity, agroturizmus ap. Táto aktivita vykazuje rast, prospieva službám, zamestnanosti, infraštruktúre a jeho zdrojom príjmu peňazí. Vidiecky turizmus je podporovaný na jednej strane Európskou úniou a na druhej strane i politikou členských krajín (Nilsson, 2002).

Nárast existenčných podmienok, zvyšujúca sa životná úroveň, návrat dôchodcov na vidiek v štátoch západnej Európy v prípade, že im poskytoval adekvátne služby a na druhej strane zhoršenie života vo veľkých mestách malo za následok, že si čoraz väčší počet obyvateľov mohol dovoliť vlastniť aj „druhý byt“, a tak v mnohých oblastiach s pôsobivým prírodným prostredím vznikali nové typy chatového charakteru. Našli sa aj prípady, kde pri nekontrolovanej a prehustej chatovej výstavbe mnohé z týchto oblastí začali strácať svoj význam nenarušenej prírody. V dôsledku nostalgie sa mnohé vidiecke domy a zariadenia (mlyny ap.) rekonštruovali na luxusné ubytovacie zariadenia, rekreačné chalupy a tie sa v krátkom čase stali obľúbeným miestom dovolenky.

V súčasnosti ku krajinám s rozvinutým vidieckym cestovným ruchom a agroturistikou môžeme zaradiť Rakúsko, Veľkú Britániu, Írsko, Dánsko, Nemecko, Nórsko, Švédsko, Francúzsko ap. V týchto krajinách má už dlhodobú tradíciu, ktorá ťaží z kvalitných morfológických predpokladov. Pre zaujímavosť uvádzam pár informácií ohľadne vidieckeho cestovného ruchu v niektorých vyššie uvádzaných krajinách.

Agroturizmus sa vo Veľkej Británii a Írsku začal vyvíjať už od 70. rokov 20. storočia. Ubytovanie na vidieku sa začalo propagovať ako „špecifická“ forma dovolenky. V súčasnosti sa zdôrazňuje poľnohospodársky aspekt ponuky služieb pre návštevníkov, t.j. ubytovanie na farmách.

V Nemecku sa vidiecky cestovný ruch a agroturistika koncentruje najmä do Alpskej oblasti a do pobrežných oblastí. Vidiecky cestovný ruch sa rozvinul v tých obciach, kde sa miestni obyvatelia rozhodli pre systematickú výstavbu turistickej infraštruktúry (Patúš, 1996). Základným predpokladom rozvoja týchto oblastí sa stali malé poľnohospodárske usadlosti.

V Rakúsku boli po roku 1945 mnohé poľnohospodárske farmy prebudované na samostatné vidiecke penzióny a hostince. Tieto sa stali obľúbenými najmä vďaka pozitívnemu postojovi obyvateľstva k návštevníkom. Poskytovanie ubytovania na vidieku je podporované aj zo strany štátu, ako aj vzdelávanie vidieckeho obyvateľstva na úseku poskytovania služieb. Domáci vidiecky turizmus a aktivity s ním spojené zamestnali v 90. rokoch 20. storočia v Rakúsku okolo 400 000 obyvateľov (Cater, 1998).

Vo Francúzsku sa exkluzívne, rekonštruované vidiecke sídla spájali do marketingových reťazcov, z ktorých najznámejší je Relais at Chateau. Podobné zariadenia vznikali aj vo Veľkej Británii, Španielsku (Paradores) a v ďalších krajinách.

Zariadenia podobného typu by mohli v budúcnosti za určitých podmienok vyrásť aj na Slovensku. V čoraz väčšej miere, v mnohých európskych krajinách sa objavujú malokapacitné vidiecke ubytovacie zariadenia typu rodinných penziónov a vidieckych hostincov. Tieto zariadenia sú najmä vďaka obmedzenej kapacite a individuálnej starostlivosti o hostí známe len úzkemu kruhu návštevníkov.

Z motívov účasti prevládajú okrem už vyššie uvedených hlavne oddych, zdravie, voľná príroda pre deti, kontakt so zvieratami a prírodou, špeciálne pri dovolenke na statku je to i kontakt s ľuďmi, ako aj spoznanie roľníckeho života. Ako menej dôležitý motív v poslednej dobe boli primerané ceny, avšak v súčasnosti tento faktor znovu nadobúda dôležitosť pri rozhodovaní účasti na vidieckom cestovnom ruchu.

V krajinách východnej Európy je vidiecky turizmus považovaný za jeden z najrýchlejšie sa rozvíjajúcim odvetvím zameraným na domácich a zahraničných turistov. Vidiecky turizmus tu funguje ako alternatíva prímorských destinácií (Rátz, 2004)

3 Cestovný ruch na Slovensku

Slovensko napriek svojej relatívne malej rozlohe je veľké svojou rôznorodosťou. Na tomto nevelkom území v strede Európy sa vytvorila neobyčajne zaujímavá a pestrá krajinná mozaika, ktorá pozostáva z veľkého množstva prírodných útvarov a výtvorov z ľudských rúk. Existujú rozsiahle krajiny, v ktorých človek precestuje stovky kilometrov, a okolitá krajina zostáva nezaujímavo rovnaká. Mnohí však oceňujú aj toto. Pestrosť však predsa len priťahuje viacej cestovateľov. Slovensko si v tejto jedinečnosti a pestrosti skutočne zaslúži pozornosť. Oplyvnil ju chod európskych dejín a zanechal na nej zaujímavé stopy aj geologický vývoj. Len málo krajín sa môže pochváliť takou priestorovou paletou lokalít. Medzi prírodné fenomény zaradujeme vysokohorské štíty, vrchy, bralá, jaskyne, nížiny, minerálne pramene, mokrade ap. K hodnotným výtvorom z ľudských rúk patria hrady, zámky, kúrie, kostoly, kaplnky, kláštore, mariánske a morové stĺpy, radnice, mestské paláce, skanzeny, ľudové stavby, technické pamiatky, no i viaceré moderné stavby. Do toho všetkého vstupuje moderná infraštruktúra krajiny, ktorá si uvedomuje svoju cenu a ponúka všetko potrebné na atraktívnu a aktívnu dovolenku.

Príležitosti pre našu krajinu stať sa dovolenkovým rajom číhajú doslova na každom kroku. Zatiaľ sa však akosi nevieme správne predať. Nemôžeme však hovoriť o stagnácii v tejto oblasti. Rastie počet ubytovacích a rekreačných zariadení a taktiež aj počet návštevníkov Slovenska. Naš cestovný ruch však stále nemá charakter samostatného odvetvia hospodárstva a za svojimi zahraničnými konkurentmi len pokrívka. Práve to by sa malo v budúcnosti zmeniť. Ciele, ktoré dosiahli krajiny ako napríklad Švajčiarsko alebo Rakúsko, sa nám nemusia javiť ako vzdialené.

3.1 Cestovný ruch na Slovensku

Slovenská republika v súlade s medzinárodnou klasifikáciou atraktivít cestovného ruchu disponuje so značným potenciálom pre rozvoj cestovného ruchu. Podľa údajov Svetovej turistickej organizácie (WTO) Slovensko spomedzi 39 medzinárodne uznávaných atraktivít disponuje všetkými, okrem mora (www.wto.org). O pestrosti prírodných podmienok svedčí aj ukazovateľ, akým je index biodiverzity, ktorý je v porovnaní s ostatnými krajinami Európy na Slovensku najvyšší, s hodnotou 0,589, nasledované Tureckom – 0,572 a Arménskom – 0,559 (UNEP – World Conservation Monitoring Centre, 2001).

Územie Slovenska je však z hľadiska prírodného potenciálu veľmi diferencované (Korec, 2005). Aj napriek tomu, potenciál cestovného ruchu na Slovensku je pomerne rozsiahly. Pokrýva takmer všetky rozhodujúce druhy a formy cestovného ruchu.

Cestovný ruch využíva pre uspokojenie potrieb účastníkov cestovného ruchu rôznorodé predpoklady. V tejto súvislosti máme veľmi dobré podmienky pre dosiahnutie rastu cestovného ruchu vďaka pôsobivému prírodnému dedičstvu. O bohatstve prírodného dedičstva nášho územia svedčí aj fakt, že 22,8% územia (4 903 500 ha) tvoria národné parky a chránené krajinné oblasti a po započítaní výmeru maloplošných chránených území, je to viac ako ¼ územia SR. Na Slovensku spolu máme 1 086 osobitne chránených častí prírody (www.rokovania.sk).

V súčasnej dobe prebieha kampaň o 7 prírodných divov sveta. Tento raz nejde o výtvyry človeka, ale o divy prírody. Štrbské pleso ako jediný zástupca Slovenska v kampani New 7 Wonders of the Nature má šancu sa vo svete viac zviditeľniť. Súťaží v kategórii F - rieky, jazera a vodopády. Momentálne boduje na 30. mieste (www.new7wonders.com).

Slovensko okrem iného patrí medzi krajiny s bohatým výskytom geotermálnych vôd, pričom Ministerstvo zdravotníctva SR oficiálne registruje 1 644 minerálnych prameňov (www.rokovania.sk). Okrem minerálnych prameňov s liečivým účinkom sú na Slovensku oblasti s liečivou klímou, ako aj jaskyne vhodné pre prírodnú liečbu – speleoterapiu. Pri liečebných pobytov v slovenských kúpeľoch je možné absolvovať rôzne rekondičné, relaxačné a iné programové pobyty. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že všetky kúpele vytvárajú priestor a ponúkajú možnosti pre rekondičné pobyty.

Jedným z významných prvkov ponuky cestovného ruchu, a to tak domáceho ako aj aktívneho zahraničného, sú kultúrne a historické pamiatky Slovenska. Desiatky hradov, zámkov, bohatá história a kultúra, 19 mestských pamiatkových rezervácií i 5 prírodných a kultúrnych pamiatok zapísaných do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO folklórne festivaly a jarmoky i skanzeny, nespočetné múzeá a zachovanie ľudových remesiel vytvárajú rámec pre rozvoj kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu. K perlám kultúry a histórie patria sakrálne pamiatky na celom Slovensku. Unikátne sú veľmi osobité a cenné drevené kostolíky na východnom Slovensku, ktoré sú však v medzinárodnom meradle málo známe (Nová stratégia rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky).

Počet historických objektov a pamätihodností na veľkosť nášho územia je pomerne vysoký, otázkou zostáva jeho konkurencieschopnosť z hľadiska atraktívnosti v medzinárodnom meradle a prechod od statickej k dynamickej ponuke prostredníctvom oživenia

pamätihodností a centier miest pomocou rôznych druhov podujatí najmä počas hlavnej letnej sezóny.

Medzi ciele poznávacieho turizmu, ktoré sú rozložené po celom Slovensku, zaraďujeme aj baníctvo. História ťažby nerastných surovín na území Slovenska je známa z počiatkov historických čias, v niektorých prípadoch dokonca z predhistorického obdobia (napr. Kremnica, Banská Štiavnica, Železník, Rožňava ap.). Niektoré ložiská patrili v svojej „zlatej“ dobe medzi najvýznamnejšie v európskom aj svetovom merítku. Vychádzajúc zo súčasného stavu banských zariadení možno konštatovať, že do úvahy na ich využitie ako turistických atraktivít prichádzajú iba niektoré. Predovšetkým najperspektívnejšie z hľadiska využitia cestovného ruchu a najvýznamnejšie, ktoré by boli vo väzbe na širšie aktivity cestovného ruchu v danom regióne.

Približne dve tretiny územia Slovenska majú vidiecky charakter s možnosťou rozvíjať vidiecky cestovný ruch a v rámci neho agroturistiku.

Ďalšou príležitosťou pre cestovný ruch na Slovensku a na prilákanie turistov na naše územie je gastronómia. Slovenská gastronómia sa po stáročia vyvíjala predovšetkým pod vplyvom existencie rakúsko – uhorskej monarchie. V slovenskej kuchyni je možné z tohto dôvodu badať vplyv maďarskej, českej a rakúskej kuchyne. Je súčasťou kultúrneho dedičstva a zasluhuje si rovnakú podporu a ochranu. Zároveň je dôležitou časťou balíka služieb cestovného ruchu. Na Slovensku sú pôvodné jedlá slovenskej kuchyne (napríklad bryndzové halušky) kombinované v širšom kontexte s typickými prvkami z hľadiska použitých kombinácií surovín, technologických postupov. Popritom naša gastronómia predstavuje významný nástroj na odlíšenie ponuky Slovenska na medzinárodnom trhu od ostatných konkurenčných štátov.

Na našom území okrem iného disponujeme aj dostatočne širokým záberom nezvyčajných aktivít a tematických zameraní. Sú obsiahnuté najmä v kultúrno – historickom potenciáli a celom množstve prírodných zaujímavostí. Najčastejším motívom sú cesty za špeciálnymi kultúrnymi pamiatkami, výučba historického šermu a sokoliarstva, tematické cesty detí po arborétach, hypoturistika, jaskyniarstvo a ďalšie.

Podľa Spišiaka (2005) sú regionálne špecifiká cestovného ruchu na Slovensku výsledkom dlhodobého zhodnocovania prírodných a ľudských zdrojov. Vychádzajúc z Regionalizácie cestovného ruchu SR 2005 sú oblasti severného a východného Slovenska svojím charakterom vhodné na aktivity spojené s horskou i zimnou turistikou a športmi, južné i západné Slovensko poskytuje možnosti pobytov pri vode a využívanie termálnej vody. Územie

Slovenska a potenciál daného územia možno rozdeliť do 21 oblastí cestovného ruchu so zohľadneným nosných foriem aktivít v jednotlivých regiónoch.

V súvislosti s postupujúcim procesom globalizácie, uplatňujúcimi sa novými trendmi v praxi, zmenou v sociálnej sfére i dynamike rozvoja územia vhodného pre cestovný ruch, vypracovala vláda SR dokument, ktorý stanovuje strategické ciele pre rozvoj cestovného ruchu vo verejnom záujme.

Ťažiskovými formami cestovného ruchu podľa novej stratégie do roku 2013 budú:

- letná turistika a pobyt pri vode,
- kúpeľný a zdravotný cestovný ruch,
- zimný cestovný ruch a zimné športy,
- mestský a kultúrny cestovný ruch,
- vidiecky cestovný ruch a agroturistika (www.economy.gov.sk).

Tieto oblasti majú do budúcnosti najlepšie vyhliadky. Budú však vyžadovať zvýšenú pozornosť a primeranú podporu na úrovni regiónu i štátu.

Stanovený strategický cieľ bude podľa Novej stratégie cestovného ruchu Slovenskej republiky realizovaný úlohami v rámci piatich špecifických cieľov, ktorými sú:

- posilnenie postavenia odvetvia cestovného ruchu v národnom hospodárstve,
- zvýšenie atraktívnosti Slovenska ako dovolenkového cieľa,
- zvýšenie objemu pobytového cestovného ruchu,
- zlepšenie štruktúry zahraničných návštevníkov Slovenska skvalitňovaním poskytovaných služieb,
- podpora tvorby nových pracovných príležitostí najmä v regiónoch s významným potenciálom pre cestovný ruch.

Na samotný proces cestovného ruchu za posledné roky poukazuje aj tabuľka 2. Môžeme zhodnotiť, že až v poslednom trojročnom období sa nám podarilo zvýšiť tempo rastu devízových príjmov z cestovného ruchu.

Tabuľka 2

Devízové príjmy a výdavky z cestovného ruchu v období rokov 2000 – 2008

Rok	Príjmy (v mil. Eur)	Výdavky (v mil. Eur)	Saldo (v mil. Eur)
2000	468,1	320,3	147,8
2001	712,8	320,1	392,7
2002	768,6	469,4	299,2
2003	764,9	507,2	257,7
2004	725,9	600,1	125,8
2005	972,4	679,8	292,6
2006	1 207,7	841,6	366,1
2007	1 472,8	1 116,6	356,1
2008	1 762,6	1 467,3	295,3

zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR, dostupné na www.economy.gov.sk

Na súčasnú situáciu poukazuje aj ukazovateľ štruktúry zahraničných návštevníkov Slovenska. Po vstupe do Európskej únie jej členské krajiny predstavujú pre Slovensko konkurenčné prostredie na vysokej úrovni. Bezprostrednou konkurenciou sú však najmä susedné suchozemské krajiny. Pritom Slovensko má v oblasti potenciálu cestovného ruchu v porovnaní s týmito štátmi celý rad výhod.

V rámci Európskej únie uvádzam top 10 krajín v počte návštevnosti Slovenska za posledné dva roky (tabuľka 3).

Tabuľka 3

Top 10 krajín EÚ v počte návštevníkov v ubytovacích zariadeniach za roky 2007 a 2008 na Slovensku

Rok	2007	2008
<i>Česká republika</i>	490 986	537 180
<i>Poľsko</i>	243 917	308 437
<i>Nemecko</i>	176 059	164 694
<i>Maďarsko</i>	93 797	90 123
<i>Veľká Británia</i>	63 193	66 628
<i>Rakúsko</i>	62 661	62 052
<i>Taliansko</i>	58 184	54 722
<i>Francúzsko</i>	41 301	43 958
<i>Holandsko</i>	27 621	24 113
<i>Rumunsko</i>	16 172	20 685

zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR, dostupné na www.economy.gov.sk

Z uvedenej analýzy vyplýva, že najčastejšími návštevníkmi sú turisti okolitých krajín, hlavne zo susedného Česka a Poľska. Českí turisti podľa Slovenskej agentúry cestovného ruchu

prichádzajú najmä počas letnej sezóny, kým u poľských návštevníkov prevláda zimné obdobie.

Slovensko sa ocitlo v zložitej pozícii na medzinárodnom trhu cestovného ruchu. Na jednej strane tu existuje dostatočný potenciál pre rozvoj cestovného ruchu v oblasti primárnej i sekundárnej ponuky, na druhej strane tento potenciál nemožno v prevažnej miere využiť ako produkt pre potreby rozvoja cestovného ruchu. Predovšetkým vysoký stupeň zalesnenia krajiny s národnými parkami, chránenými územiaми a lokalitami, výskyt termálnych a minerálnych prameňov a tiež veľký počet vzácnych kultúrno-historických pamiatok tvorí reálny predpoklad pre dosiahnutie vyšších ekonomických efektov i zamestnanosti v našom cestovnom ruchu. V tejto súvislosti treba nájsť vyrovnaný postoj k rozvoju cestovného ruchu na danom území, aby miestne obyvateľstvo nebolo nútené odchádzať za prácou do iných regiónov.

Podľa prognóz Svetovej organizácie turizmu (UNWTO) bude cestovný ruch v období do roku 2020 rásť najrýchlejšie práve v regiónoch strednej, východnej a južnej Európy.

3.1.1 História cestovného ruchu

Slovensko napriek svojej „relatívne“ malej rozlohe je veľké svojou rôznorodosťou. Poloha v strede Európy na križovatke dôležitých obchodných ciest, prítomná príroda, kultúrne a historické pamiatky priťahovali od nepamäti účastníkov cestovného ruchu. Po historickej Jantárovej ceste z juhu do Jadranu, Talianska, Grécka a iných južných krajín, ako aj od severu z Pobaltia, pozdĺž Dunaja zo západnej Európy, z Čierneho mora a Balkánu sa na naše územie dostávali obchodníci a návštevníci. V 16. storočí obchodníci zo Slovenska začali navštevovať rôzne časti Európy ako podomoví obchodníci, drotári, olejkári, či predavači dobytky (Lauko a kol. 2006).

Značne rozšírené boli aj púte do pútnických miest. Pútnictvo sa na našom území rozvíjalo najmä v 17. storočí. Medzi najstaršie pútnické miesta na patria Šaštín, Marianka, Levoča a Staré Hory (www.comp-press-data.hu). Rozšírené boli aj púte do Čiech, Rakúska, či Poľska.

Geologický vývoj západných Karpát vytvoril predpoklady pre pestré a bohaté zastúpenie prírodných, minerálnych a termálnych vôd, ktoré využívali už Rimania a podnietili rozvoj kúpeľníctva. Písomné doklady liečebného využívania liečivých vôd na Slovensku siahajú do 12. storočia (Cestovný lexikón Slovenskej republiky). Archeologické vykopávky však

posúvajú predpoklady využívania liečivých vôd na našom území do podstatne staršieho obdobia.

Niekoľko storočí dozadu mali zámožnejší obyvatelia Slovenska záujem o pohoria, predovšetkým o Tatry. História turizmu na Slovensku siaha približne do 18. storočia. Turizmus sa u nás rozvíjal najmä v priemyselných častiach západných Karpát, najmä v okolí Kremnice, Banskej Štiavnice alebo Spišskej Novej Vsi. Pohoria poskytovali okrem výhľadu na okolitú krajinu aj možnosti na piknik a stali sa tak miestom odpočinku. Vznikali turistické kluby a každý z nich mal patróna, ktorý sa staral o základnú infraštruktúru a fungovanie klubu. Prvým takýmto známym miestom bolo Sitno (1009 m n.m.) v Štiavnických vrchoch, na vrchole ktorého dal gróf Mikuláš Kóhary v roku 1727 postaviť rozhľadňu. Medzi prvými spolkami bol Uhorský Karpatský Spolok (Magyarországi Kárpáttegyesület), ktorý založila inteligencia v roku 1873 v Tatranskej Lomnici a ktorého cieľom bol rozvoj turistiky, lyžiarstva a horolezectva, najmä na území Tatier (www.tuzvo.sk).

V 19. storočí sa na turistike zúčastňuje už aj stredná vrstva. Na začiatku 20. storočia sa k strednej vrstve pripája aj pracujúca trieda. V priebehu 20. storočia, najmä po druhej svetovej vojne, sa vypracovala sieť turistických chodníkov, ktorá sa aj dnes radí medzi najlepšie vo svete z hľadiska rozhodujúcich aspektov akými sú dĺžka, údržba, značky, dostupnosť, ako aj ich kompatibilita s GPS mapami (www.tuzvo.sk).

Cestovný ruch sa začal postupne rozvíjať aj v iných pohoriach Slovenska, ako napríklad v Malých Karpatoch, Nízkych Tatrách, Malej a Veľkej Fatre. Výrazne k tomu prispelo vybudované železnice v 2. polovici 19. storočia.

Na začiatku 20. storočia sa rozšírilo lyžovanie a iné zimné športy, ktoré umožnilo rozšíriť sezónu cestovného ruchu na celý rok.

Rozvoj cestovného ruchu neskôr pribrzdila 1. a 2. svetová vojna ako aj hospodárska kríza. Po vzniku Československa sa znížil počet účastníkov z Maďarska, neskôr sa zvýšil záujem českých návštevníkov o naše územie. Po 2. svetovej vojne bola časť turistických zariadení poškodená, respektíve niektoré dočasne slúžili na iné účely.

Značný vplyv na rozvoj cestovného ruchu po roku 1948 malo znárodnenie a izolácia nášho štátu od okolitého sveta. Začal sa presadzovať najmä viazaný cestovný ruch (Lauko a kol., 2006). Vybuďovalo sa veľa podnikových a odborárskych zariadení. Vo veľkej miere sa budovali súkromné chaty a neskôr sa v značnej miere začali využívať vidiecke chalupy.

V zahraničnom cestovnom ruchu sa obyvatelia Slovenska mohli zameriavať až na výnimky len na socialistické krajiny (ako Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko, NDR).

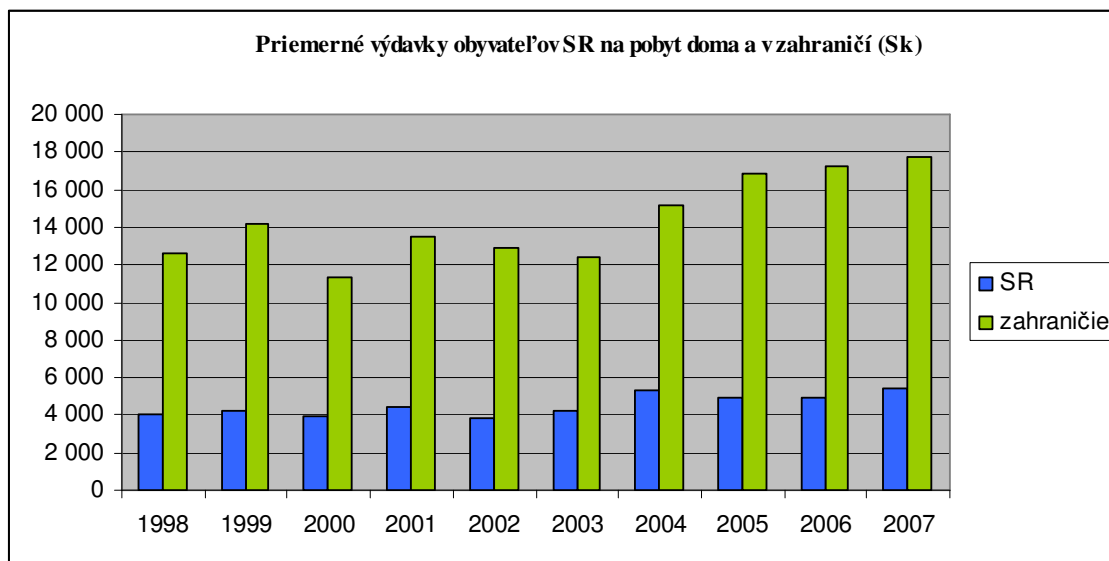
Zmeny, ktoré priniesol rok 1989 znamenali hlavne privatizáciu zariadení cestovného ruchu. Týmto sa vytvorilo konkurenčné prostredie potrebné pre zlepšenie kvality služieb. Otvorili sa hranice, odstránili pasové a vízové bariéry, slovenská koruna sa stala voľne zmeniteľnou menou.

V druhej polovici 90-tych rokov sa cestovný ruch rozvíjal v prostredí, v ktorom negatívne pôsobili najmä:

- nepriaznivý vývoj hospodárstva SR ako celku
- legislatívne a daňové podmienky pre rozvoj podnikania
- nepriaznivý imidž Slovenska po roku 1994 s dopadom na aktívny zahraničný cestovný ruch (Národný program rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike)

V uvedenom období sa rozvoj zahraničného cestovného ruchu stal dynamickejšim ako rozvoj domáceho cestovného ruchu (graf 1).

Graf 1

zdroj: www.enviroportal.sk

Malá podpora a pozornosť zo strany štátu v porovnaní s ostatnými okolitými krajinami spôsobili, že cestovný ruch nevyužil rastový potenciál a jeho vývoj nedosahoval dynamiku okolitých krajín. Dôkazom toho je aj návštevnosť našej krajiny (tabuľka 4). U potencionálnych návštevníkov vyššie uvedené skutočnosti vyvolávali pocit neistoty a obáv, a preto si Slovensko nevyberali za miesto dovolenkového pobytu. Ďalším nedostatkom bola

aj svojrázna privatizácia prevažnej väčšiny zariadení cestovného ruchu ľuďom bez náležitej odbornosti a skúseností, čo sa odzrkadľovalo aj na kvalite poskytovaných služieb.

Tabuľka 4

Počet turistov celkom (ubytovaných návštevníkov) cestovného ruchu na Slovensku v období 1993 – 2008

Rok	Počet hostí	z toho:	
		Zahraniční	Domáci
1993	1 448 087	652 815	795 272
1994	1 978 869	901 812	1 077 057
1995	2 087 072	902 975	1 184 097
1996	2 379 700	951 355	1 428 345
1997	2 200 952	814 138	1 386 814
1998	2 658 719	896 100	1 762 619
1999	2 798 426	975 105	1 823 321
2000	2 793 700	1 052 700	1 741 000
2001	3 160 748	1 219 099	1 941 649
2002	3 446 442	1 398 740	2 047 702
2003	3 373 540	1 386 791	1 986 749
2004	3 244 485	1 401 189	1 843 296
2005	3 428 083	1 514 980	1 913 103
2006	3 583 879	1 611 808	1 972 071
2007	3 777 754	1 684 526	2 093 000
2008	4 082 645	1 766 529	2 316 116

zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR, dostupné na www.economy.gov.sk

Podľa smerovania cestovného ruchu na Slovensku možno konštatovať, že základným a charakteristickým prvkom po roku 1993 bol chaos a roztrieštenosť. Riziká spočívali aj vo vonkajšom prostredí cestovného ruchu a v tom, ako sa bude stabilizovať. Rozvoju cestovného ruchu na miestnej úrovni sa nevenovala dostatočná pozornosť. Pre Slovensko bolo a je z hľadiska rozvoja aktívneho zahraničného cestovného ruchu významných len niekoľko rozhodujúcich trhov. Prítom pre tieto trhy nie sme z ich hľadiska na prvom mieste, ale skôr ako krajina druhej, resp. tretej dovolenky.

3.2 Potenciál vidieckeho cestovného ruchu na Slovensku

Na porovnanie s krajinami v zahraničí, u ktorých nastal rozvoj vidieckeho cestovného ruchu skôr, vidiecky cestovný ruch a v rámci neho agroturistika predstavuje na Slovensku „relatívne“ novú formu cestovného ruchu. Ale i napriek tomu zaujíma významné miesto v našej ponuke produktov.

Rozvoj tohto druhu cestovného ruchu na našom území bol podmienený najmä spoločenskými zmenami, ktoré v posledných rokoch ovplyvnili spôsob života obyvateľstva na vidieku a aj stále rastúcou potrebou mestského obyvateľstva užiť svoj čas v pôvodne, pomerne nenarušenom vidieckom prostredí. Atmosféra krajiny len málo poznačenej súčasnou civilizáciou, romantika dreveníc, vôňa pokosenej trávy, chuť čerstvo nadojeného mlieka, zber lesných plodov, ochutnávanie produktov tradičnej kuchyne a tradičného hospodárenia je silným lákadlom najmä pre krajinu, ktorá nemá more. Na Slovensku sa začínajú organizovať regióny, ktoré sú schopné poskytnúť kúsok nefalšovaného vidieka (Ondrejka, 2003).

Počiatky cestovného ruchu na našom území, ako už je spomínané, sa kladú do obdobia, keď na ňom Rimania zakladali kúpele. Príčiny rozvoja boli rôzne. V priebehu histórie sa ich význam menil. Najprv to boli obchodné cesty. Z náboženských dôvodov sa uskutočňovali pútnické cesty. O horské oblasti sa začali rekreanti zaujímať až v 19.storočí.

V období Rakúsko-Uhorska bolo územie Slovenska miestom aktívneho i pasívneho oddychu šľachtických rodín. Dôkazom toho je množstvo vybudovaných šľachtických letných sídiel na vidieku. Vidiek im poskytoval priestor pre aktivity, ktoré nebolo možné v podmienkach mesta vykonávať, napríklad poľovníctvo ap. A napokon vidiek bol pre nich vábivý aj dobrým vzduchom.

Slovensko má veľmi dobré podmienky pre vidiecky cestovný ruch, vzhľadom k tomu, že vysočiny a horské oblasti zaberajú vyše 59% územia z krajiny a 41% zaberajú nížiny (Lauko, 2003). Z európskeho hľadiska má charakter podhorskej až horskej krajiny. Vidiecky charakter má 86% slovenského územia a žije na ňom 40% obyvateľstva, čím sa v rámci krajín Európskej Únie sa zaraďujeme medzi také krajiny ako Grécko, Rakúsko a Slovinsko. Z celkového počtu 79 okresov Slovenskej republiky až 39 okresov sa radí medzi regióny s výrazným vidieckym charakterom (www.konzervativizmus.sk). V roku 2001 bolo na Slovensku 2883 obcí, z toho 138 miest a 2745 obcí. Na vidieku žilo asi 44% populácie Slovenska (Spišiak, 2003).

Vo všeobecnosti sa za región rozumie územie, ktoré sa vlastnosťami, vzťahmi medzi prvkami v ňom jestvujúcimi a štruktúrou odlišuje od svojho okolia a možno ho vymedziť hranicami (Rajčáková, 2005).

Región tvorí v cestovnom ruchu prirodzený celok. Podľa Gúčika (2000) by mal región z hľadiska cestovného ruchu spĺňať tri základné predpoklady :

- **primárnu ponuku** - prírodné a kultúrno-historické podmienky v takom množstve a kvalite, ktorá je prítiahľivá (atraktívna) a vyvoláva návštevnosť,
- **komunikačnú dostupnosť** - ktorá umožňuje prístup do územia a pohyb za atraktivitami cestovného ruchu,

- **vybavenosť zariadeniami** - ktoré umožňujú pobyt v území a využitie jeho atraktivít.

Súhrn týchto vlastností vytvára jednotný charakter územia a určuje jeho funkčné využitie v cestovnom ruchu. (Gúčik, 2000)

Podľa Charty európskeho regionálneho plánovania sa za vidiecky región považujú regióny, ktoré majú prevažne poľnohospodársku a ekostabilizačnú funkciu. Úlohou regionálnej politiky je vytvoriť pre obyvateľov prijateľné ekonomické, sociálne a kultúrne podmienky. Podpora smeruje na rozvoj nepoľnohospodárskych aktivít a odvetví, ako je napríklad cestovný ruch a agroturizmus ap. (Rajčáková, 2005)

Pri definícii vidieckosti územia sa vychádza z rozhodnutia Rady č. 2006/144/ES o strategických usmerneniach Spoločenstva pre rozvoj vidieka (programovacie obdobie 2007 – 2013), ktoré v tejto súvislosti poukazuje na definíciu OECD, kde základ tvorí obec s hustotou osídlenia nižšou ako 150 obyvateľov na km². Keďže na Slovensku nemáme vyjasnenú a všeobecne akceptovanú definíciu vidieckych regiónov, pri regionalizácii vychádzame z kritérií OECD. Podľa tejto metodiky sa okresom s podielom obyvateľstva žijúceho vo vidieckych obciach vyšším ako 50% radí až 39 okresov z celkového počtu 79 okresov Slovenskej republiky (www.archiv.mpsr.sk).

Definícia OECD je postavená na dvoch hierarchických úrovniach teritoriálnych jednotiek

- lokálnej (obecnej)
- úrovni regionálnej.

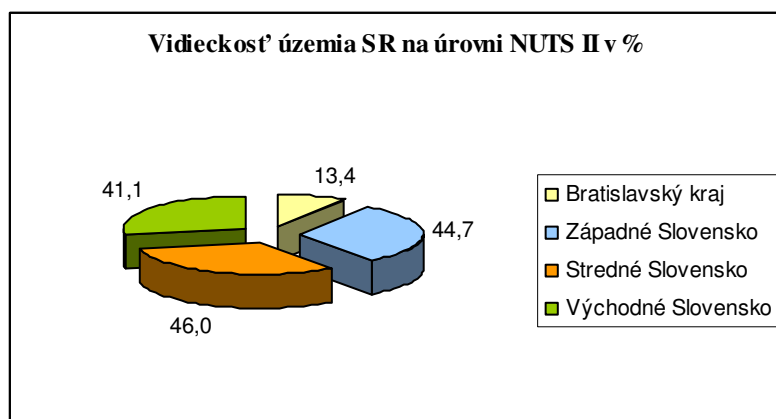
Na lokálnej úrovni NUTS-V je za vidiecku obec považovaná obec, ktorá sa vyznačuje hustotou osídlenia menšou ako 150 obyvateľov na km².

Na regionálnej úrovni sa rozlišujú podľa stupňa vidieckosti 3 typy regiónov:

- prevažne vidiecke regióny – vo vidieckych obciach žije viac ako 50% obyvateľstva regiónu,
- ostatné vidiecke regióny – 15 - 50% obyvateľstva regiónu žije vo vidieckych obciach – Stredné Slovensko (46%), Západné Slovensko (44,7%), Východné Slovensko (41,1%)
- prevažne mestské regióny – vo vidieckych obciach žije menej ako 15% obyvateľstva – Bratislavský kraj (13,4%) (www.archiv.mpsr.sk) (graf 2)

Graf 2

Vidieckosť územia SR

zdroj: www.archiv.mpsr.sk

Vidiecky priestor zohráva významné miesto v sociálno-ekonomickom rozvoji Slovenska. Od začiatku transformačného procesu čelí mnohým problémom. Nedostatočne rozvinutá ekonomická základňa, ako aj útlm poľnohospodárskej a remeselnej výroby sa prejavil v znížení príjmov vidieckeho obyvateľstva, v raste nezamestnanosti a v neposlednom rade i v poklese životnej úrovne na vidieku. Vidiecke oblasti sú nútené hľadať nielen nové možnosti pre rast príjmov vidieckeho obyvateľstva ale aj novú orientáciu ekonomickej základne. Vidiecky cestovný ruch predstavuje novodobý fenomén ekonomiky vidieka, ktorý je schopný zhodnocovať prírodné a kultúrno-historické danosti územia a súčasne sa môže stať nielen hlavným, ale aj doplnkovým zdrojom príjmov obyvateľstva. Tu však treba brať do úvahy, že vo väčšine oblastí Slovenska bude vidiecka turistika skôr doplnkovým zdrojom príjmov ako výrazným tvorcom zamestnanosti. Realizácia aktivít vidieckeho cestovného ruchu je naviazaná na obec. Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu súčasne napomáha obnove a rozvoju obce formou získania finančných prostriedkov z príjmov zo služieb cestovného ruchu, čo má pozitívny vplyv na regionálny rozvoj. Pre mnohých je však vidiek miestom pre oddych, zotavenia a zabezpečenie životnej rovnováhy. Málokterá obec je schopná a má možnosti zo svojich vnútorných zdrojov zostaviť ucelený produkt pre trh a zároveň ho aj monitorovať. Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu je efektívnejšie realizovať vo vyšších územných celkoch. Mikroregión sa javí ako ideálna organizačná forma vidieckeho rozvoja. Úlohou mikroregiónu je vytvoriť prechodné obdobie na získanie vzájomnej dôvery, partnerstva a overenia si schopnosti spolupráce a schopnosti riešiť konkrétne spoločné problémy. Optimálna veľkosť mikroregiónu je cca veľkosť malého mesta (cca 10 000 obyvateľov).

Minimálna veľkosť by sa mala pohybovať zhruba na úrovni školského obvodu (3-5 000 obyvateľov). Minimálny počet obcí je 5 – 7, optimálne okolo 7 – 12 obcí pri dodržaní zhruba ½ hodinovej dochádzkovej vzdialenosti. (Jurica, 1996)

Zastupuje záujmy samosprávy, štátnej správy a v neposlednom rade i podnikateľský sektor. Odrážajú sa v ňom nielen potreby ale aj problémy samotných obyvateľov daného územia. Účinne a koordinovane rozvíja a zvyšuje životnú úroveň obyvateľov. Rozvoj služieb cestovného ruchu na vidieku má prednosti oproti ostatným formám cestovného ruchu v tom, že využíva existujúci bytový fond na vidieku a vybudované objekty, ktoré už neplnia doterajší účel. Tým sa vytvárajú predpoklady rozvoja daného územia. Vidiecky cestovný ruch nevyžaduje zástavbu nových plôch vo voľnej prírode a krajine pre budovanie nových zariadení. Zároveň mobilizuje peňažné prostriedky v prospech hospodárskeho rastu zapojením vidieckeho obyvateľstva do jeho služieb. V obciach, v ktorých majú dobrú lokalizáciu v blízkosti prírodných atraktivít došlo k jeho masovému rozvoju. Nie je však možné odhadnúť reálne príjmy z vidieckeho cestovného ruchu, pretože mnoho ľudí podniká v tejto oblasti nelegálne. Vidiecky cestovný ruch mnohé obce, ktoré sa nachádzajú v chudobných regiónoch s vysokou nezamestnanosťou, zachránil pred ekonomickým kolapsom. V rámci hospodársko-sociálneho a kultúrneho rozvoja regiónov je možné vytvárať takú kvalitu života ich obyvateľstva, ktorá by zabránila ďalšiemu vyludňovaniu oblastí a zároveň by prilákala mladú generáciu. S rozvojom jednotlivých regiónov je spätá aj podpora malého a stredného podnikania, rozvoj poskytovaných služieb potenciálnym zákazníkom, účinná a cielená propagácia regiónov, infraštruktúrna vybavenosť regiónov, zvýšená starostlivosť o historické, kultúrne pamiatky, oživenie ľudových tradícií a činnosti folklórnych, speváckych a tanečných súborov, rozvoj cestovného ruchu.

Jedným z presadzovateľov zvyšovania kvality života na vidieku a podporovateľom vidieckej iniciatívy pri riadení vidieckeho rozvoja na našom území je Vidiecky parlament. Je to dobrovoľné, mimovládne, verejnoprospešné a neziskové občianske združenie s pôsobnosťou na celé územie Slovenska. Cieľom je podpora integrovaného rozvoja vidieka odbornými, advokačnými a informačno-komunikačnými aktivitami najmä formou dialógu vedeného na národnej úrovni na základe identifikácie potrieb vidieka na národnej úrovni (www.vipa.sk).

Podľa Regionalizácie SR 2005 potenciál pre pobyt na vidieku (vidiecky turizmus) majú najmä regióny cestovného ruchu: severopovažský, oravský, liptovský, horehronský, strednopovažský, podunajský, turčiansky, ipeľský, gemerský, pohronský, tatranský a spišský.

3.2.1 Primárny a sekundárny faktor rozvoja

Vidiecky cestovný ruch a agroturizmus predstavujú formu úniku od rušného života v meste. Pri vidieckom cestovnom ruchu je cieľovým miestom účastníkov cestovného ruchu vidiek a naberanie nových fyzických a duševných síl v relatívne zachovalom prostredí s nízkym stupňom urbanizácie a rušivých vplyvov. Každá z oblastí má svoje osobitosti, ktoré vytvárajú špecifickú ponuku v rámci rozvoja aktivít vidieckeho cestovného ruchu, viažucou sa na ráz krajiny. Slovensko má pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu vynikajúce podmienky najmä v blízkosti lazov a dedín s relatívne zachovalým poľnohospodárstvom jednotlivcov, kde prevláda tradičný spôsob prác, ale aj v blízkosti vodných plôch a termálnych kúpalísk. V súčasnosti je na našom vidieku neoficiálne niekoľko desiatok tisíc postelí pre voľný cestovný ruch, kde je ponuka väčšieho alebo menšieho počtu aktivít typických pre vidiecky cestovný ruch. Údaje Slovenského zväzu vidieckeho turizmu a agroturizmu však uvádzajú iba nepatrnú časť z celkovej kapacity (www.rokovania.sk)

O agroturizme v podmienkach Slovenska nemožno hovoriť v pravom zmysle, pretože pod týmto produktom chápu v štátoch Európskej únie niečo iné.

Záujmy podnikateľov vo vidieckom cestovnom ruchu agroturizme na našom území zastrešuje Slovenský zväz vidieckeho turizmu a agroturizmu. Druhým združením, je Slovenské združenie podnikateľov v agroturistike so sídlom v Lokci na Orave, ktoré na svojej stránke uvádza 128 subjektov podnikajúcich v agroturizme (www.agritourism.sk).

Zoznam zariadení vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky uvádza aj Ministerstvo pôdohospodárstva SR na svojich internetových stránkach. Jeho obsah tvorí 282 zariadení. Prínosom je možnosť ich triedenia podľa vykonávanej aktivity a kraja. Ide o nasledovné druhy aktivít:

- rekreačná jazda (na koni, v koči, na saniach),
- lov (rýb, vysokej zveri, ostatnej zveri),
- poľné práce (na poli, pri žatve, vo vinici),
- chov hospodárskych zvierat (hovädzieho dobytku, koní a poníkov, ošípaných),
- zber plodín (lesných, húb, liečivých rastlín),
- gastronomické ochutnávky (ovčiarske, husacie hody, ochutnávky vín),
- ľudové remeslá (čipkárstvo, garbiarstvo, hrnčiarstvo, drotárstvo, remenárstvo, rezbárstvo). (www.mpsr.sk)

Jednou z rozvojových potrieb podľa Programu rozvoja vidieka 2007-2013 je podpora rozvoja spoločnosti zameraných na agroturistiku, podnikov využívajúcich remeselné zručnosti na vidieku.

Súčasťou produktu vidieckej turistiky a agroturistiky sú aj doplnkové služby. Tieto ponúkajú hosťom aktívne využitie voľného času. Služby poskytuje zväčša sám hositeľ, avšak v praxi je aj obvyklé, že ich sprostredkováva. Najčastejšie zariadenia v obciach pre vidiecku turistiku sú futbalové a volejbalové ihriská, telocvične, cyklotrasy, tenisové areály, fitnesscentrá, lyžiarske vleky a lanovky, bežecké trate. K významným aktivitám vidieckej turistiky možno zaradiť aj jazdu na koňoch, dopravu na kočoch, poľovníctvo, rybolov, zber lesných plodov, húb a liečivých bylín, účasť na folklórnych podujatiach a jarmokoch, prechádzka vo vinohradoch s ochutnávkou vína, účasť na remeselnej výrobe keramiky a majoliky, zoznámenie sa s ľudovými výšivkami, piesňami a hudbou, užitie termálnych a minerálnych vôd, spoznanie ľudovej architektúry, poznávanie historických pamiatok zahrnutých do svetového dedičstva UNESCO, zoznámenie sa s chovom plemenného horského koňa, pešie prechádzky nedotknutou vidieckou prírodou, plavba po riekach, brodenie sa v potokoch a bystrinách, návšteva sakrálnych objektov, ako aj zapájanie sa do poľnohospodárskych sezónnych a domácich prác. Takmer každá obec má svoje potenciálne ambície v rozvoji cestovného ruchu na vidieku. Toto predpokladá vysokú snahu predstaviteľov územnej samosprávy zrealizovať svoje zámery a aktívnu účasť obyvateľov na poskytovaní služieb vidieckeho cestovného ruchu.

Obec pri koncipovaní vidieckej turistiky a agroturistiky by mala brať do úvahy prírodné predpoklady, historické pamiatky, polohu obce a jej prítlačnosť, turistické atraktivity v blízkom okolí, podmienky pre chatové a záhradkárske kolónie, vybavenosť kultúrnymi, športovými a rekreačnými zariadeniami, rozvoj, udržiavanie a propagáciu krajových špecialít a atraktivít, produkciu ekologicky kvalitných potravín, produkciu a propagáciu výrobkov s miestnou tradíciou, dopyt po určitom produkte s módnym vplyvom, štruktúru výroby a služieb, dopravnú dostupnosť. Veľký význam pri plnení úloh obcí zohráva propagácia a ich spolupráca s informačnými a propagačnými inštitúciami, agentúrami pre regionálny rozvoj a organizáciami zaoberajúcimi sa cestovným ruchom a doplnkovými službami.

Obce v rámci vidieckej turistiky a agroturistiky by mali podľa Kerekeša (2007) ponúknuť:

- ubytovacie a stravovacie zariadenia,
- športovo – rekreačné zariadenia,

- turistické atraktivity v blízkom okolí,
- kultúrno – spoločenské zariadenia,
- obchodné zariadenia,
- zariadenia komunálnych služieb,
- miestny folklór a remeslá, tradície, pôdohospodárske dedičstvo a vidiecku identitu,
- pobytové zariadenia v štýle domáckych tradícií ap.

Jednou z možností a zároveň dobrou príležitosťou ako zviditeľniť obec je aj využitie jej kultúrneho potenciálu. Obce majú svoju vlastnú históriu, kde sa v minulosti udiali významné, alebo zaujímavé udalosti, na ktoré sa už možno zabudlo, ale ktoré by bolo dobré si pripomenúť. V mnohých obciach sa zároveň nachádzajú mnohé iné zaujímavosti, ktoré sa môžu využiť v prospech obce a rozvoja turizmu. Rodné domy významných osobností, múzeá, hrady, zámky, skanzeny ap. Stačí spoznať minulosť obce a jej okolia a využiť všetky zaujímavosti na prilákanie domácich a zahraničných turistov. Obnovenie tradície trhov, jarmokov, tradičných remesiel, ktorými bola obec preslávená v minulosti, organizovanie tematických kultúrnych podujatí zameraných na povesti viažuce sa k danej oblasti ap.

Vytvorenie informačného centra, vytvorenie mapy konkrétnej oblasti s vyznačenými atraktivitami a podujatiami konajúcimi sa v území spolu s ich popisom, vyznačenie trás a náučno-poznávacích chodníkov a cyklotrás taktiež prispeje k zatraktívneniu danej oblasti a k prilákaní väčšieho počtu návštevníkov, čo následne umožní rozvoj obchodu a služieb a k zvýšeniu počtu pracovných príležitostí. Zaujímavou sa môže javiť aj prípadná spolupráca s partnerskou zahraničnou obcou či už s podobným názvom, podobnou históriou a mnohé ďalšie. Tu môže ísť napríklad o výmenné prázdninové pobyty pre študentov v spojení s poznávaním našej tradičnej kultúry.

Nesmie sa však zabúdať ani na možnosti využitia voľného času. Veľmi populárnou formou môže byť príprava rôznych podujatí (kino, výstavy, karnevaly ap.). Vybudovanie športovísk, cyklotrás, bežeckých trás či turistických chodníkov taktiež môže obec zatraktívniť v očiach potencionálnych návštevníkov.

Väčšina vidieckych obcí na Slovensku sa snaží svoj rozvoj aktivizovať buď samostatne, alebo prostredníctvom mikroregionálnych združení. Hlavným cieľom týchto aktivít podľa Spišiaka (2007) je rozvoj existujúcich aktivít, resp. nových aktivít v priestore. Obce z hľadiska rozvoja vidieckeho cestovného ruchu zohrávajú zväčša úlohu aktivizátora a koordinátora rozvoja.

Veľmi dobrým a uznávaným spôsobom pre rozvoj obce je účasť na programe Dedina roka, či súťaž O najkrajší chotár roka. Za azda najvýznamnejší program prispievajúci k rozvoju vidieka na Slovensku je Program obnovy dediny (POD). Základné ciele POD podľa Spišiaka (2002) vychádzajú z konkrétnych podmienok každej dediny a zameriavajú sa na obnovenie sociálno-demografického základu, oživenie miestnych kultúrnych a spoločenských tradícií, na rozvoj hospodárstva a zamestnanosti ap.

Dôležitou úlohou obce je aj marketing a propagácia vidieckeho cestovného ruchu všetkými dostupnými prostriedkami (informačné centrá, propagačné materiály, výstavy a semináre k cestovnému ruchu na vidieku).

Či už ide o ekonomický, prírodný či kultúrny potenciál je potrebné, aby obec mala prehľad o svojich možnostiach rozvoja. Je potrebné, aby mala zmapované všetky potenciály a aby ich využila najlepším možným spôsobom v prospech svojho rozvoja.

3.2.2 SWOT analýza vidieckeho cestovného ruchu a agroturizmu na Slovensku

SWOT analýza (tabuľka 5) sa považuje za základný nástroj na vyhodnotenie súčasného stavu z hľadiska silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození. Súčasne naznačuje možné alternatívy budúceho vývoja, možnosti na ich využitie, prípadne na ich riešenie.

Z analýzy vyplýva, že Slovensko má dobré územné predpoklady pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu a agroturizmu. Ponúka bohaté možnosti turistiky od náročnej vysokohorskej po jednoduché prechádzky po nádhernom vidieckom prostredí. Vidiecka turistika podľa členitosti územia a lokalizácie vidieckych sídiel má predpoklady pomerne rovnomerného rozloženia na našom území. Pre vidiecku turistiku sú najvhodnejšie sídla poľnohospodárskeho charakteru a fariem, ale aj sídla rozptýleného osídlenia typu kopaníc, lazov ap. Pre účely vidieckeho cestovného ruchu sa môžu využiť aj staré banské sídla lokalizované v atraktívnom prírodnom prostredí. Bohaté kultúrne tradície v obciach, možnosť zoznámenia sa s tradičnými remeslami, folklórom, architektúrou a gastronómiou zvyšujú atraktivnosť ponuky vidieckeho cestovného ruchu na Slovensku. Vidiecky cestovný ruch a agroturistika s bohatými a atraktívnymi možnosťami, s prírodnými krásami majú na Slovensku jednoznačnú podporu. Treba ale podotknúť, že vidiecky cestovný ruch a agroturistika budú mať svoju vlastnú, špecifickú tvár. Žiada sa však viac tvorivosti a vynaliezavosti. To znamená, že na rozvoj vidieckeho cestovného ruchu sa hodí ktorýkoľvek región Slovenska.

Tabuľka 5
SWOT analýza

Druh	Popis
Silné stránky:	<ul style="list-style-type: none"> • vhodné prírodné prostredie pre rozvoj vidieckeho CR a agroturizmu v horských a podhorských oblastiach, • bohaté kultúrne tradície slovenského národa, na mnohých miestach sú zachované ľudové zvyky a obyčaje, snaha po ich obnove aj v ďalších regiónoch, • dostatok voľných pracovných síl, ktoré sa môžu zamestnať v rámci vidieckeho CR a agroturizmu na vidieku • rozsiahly a dosiaľ málo využívaný bytový fond na vidieku, relatívne nízka cenová úroveň poskytovaných služieb, najmä z pohľadu zahraničných návštevníkov, • finančná a metodická podpora Ministerstva pôdohospodárstva SR v oblasti agroturizmu a metodická pomoc Ministerstva hospodárstva SR v oblasti vidieckeho CR, • postupne rozširujúca sa medzinárodná spolupráca v tejto oblasti, • existencia odborného záujmového zväzu pre vidiecky CR a agroturizmus s pôsobnosťou na území celého Slovenska, • pozitívny vplyv na regionálny rozvoj, platobnú bilanciu a rozvoj cestovného ruchu na Slovensku.
Slabé stránky:	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatočná propagácia, málo rozvinutý marketing, • chýbajú typické roľnícke usadlosti bežné v zahraničí, • nevhodná štruktúra materiálno-technickej základne, • nedostatok finančných zdrojov na rozvoj a prevádzku vidieckeho turizmu a agroturizmu, • nedostatočná odborná kvalifikácia podnikateľov a pracovníkov v tejto oblasti, jazyková bariéra pri styku s cudzincami, • malý stupeň finalizácie poľnohospodárskej výroby v agroturistických zariadeniach, • nízka kúpna sila domáceho obyvateľstva a z toho vyplývajúci nedostatočný dopyt po službách vidieckeho turizmu a agroturizmu, • malé skúsenosti vidieckeho obyvateľstva s vidieckym turizmom a agroturizmom, iné životné návyky, neochota ubytovať vo vlastných domoch cudzích ľudí, • nedostatok možností pre aktívny oddych na vidieku (nedostatok športovo-rekreačných zariadení...), • pomerne nízka kvalita poskytovaných služieb, najmä z hľadiska komplexnosti, vyplývajúca z nedostatočnej kvalifikácie a neznalosti požiadaviek hostí, najmä zo zahraničia, • chýba rezervačný systém ubytovania vo vidieckom turizme a agroturizme, • nedostatočná servisná infraštruktúra na vidieku.
Príležitosti:	<ul style="list-style-type: none"> • tradičná pohostinnosť slovenského ľudu, • bohaté kultúrne tradície slovenského národa, • pilotné projekty rozvoja vidieka • revitalizácia existujúcich rekreačných oblastí, legislatívna úprava podporujúca rozvoj cezhraničnej spolupráce vo vidieckom cestovnom ruchu.
Riziká:	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatočná finančná podpora vidieckeho cestovného ruchu, • zhoršujúci sa ekonomický vývoj v obciach, • konkurencieschopnosť iných regiónov v oblasti vidieckeho cestovného ruchu a agroturizmu.

zdroj: Kekereš, J. 2007

4 Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku

Ľudová architektúra predstavuje dôležitú zložku kultúrneho dedičstva. V rámci európskeho ľudového staviteľstva patrí Slovensko k stredoeurópskemu územiu, ktoré predeľuje severoeurópske pásmo drevených stavieb a kamennú architektúru južnej Európy (Liptay, Liptayová, 1986). Najzachovalejšie pamiatky ľudovej architektúry sú veľmi často rekreačnými objektmi.

V tejto časti práce sa pokúsím o bližšie vymedzenie pojmov objektov individuálnej rekreácie.

4.1 Vymedzenie základných pojmov

Individuálna rekreácia podľa Otrubovej (1996b) je jednou z najpružnejších foriem rekreácie, pretože účastníci sa bez určitej časovej podmienenosti, bez závislosti na materiálno-technickej vybavenosti môžu rozhodnúť pre krátkodobý alebo dlhodobý pobyt. Pobyt v individuálnych rekreačných objektoch sa zaradili medzi vyhľadávané spôsoby trávenie rekreácie rodín. Na základe úlohy, ktorú individuálne rekreačné objekty plnia, sa začal používať aj výraz „druhé byty“.

Za objekty druhého bývania podľa Vágnera (1999), Fialovej (2000) označujeme „objekty, ktoré sú prechodným miestom pobytu užívateľa a sú využívané najmä na rekreačné účely“.

Paleta vzhľadu, rozmerov, spôsobu využívania stavieb, ktoré slúžia potrebám individuálnej rekreácie je veľmi pestrá. Charakterizovať, respektíve definovať objekt individuálnej rekreácie je ťažké, vzhľadom k tomu, že v rôznych jazykoch môžu mať rozdielny obsah či rozsah. Niekedy je ich označovanie nejednotné. V domácej i zahraničnej literatúre sa stretávame rôznymi vymedzeniami pojmov rekreačný objekt, objekt individuálnej rekreácie. Uvediem niekoľko príkladov.

Francúzska definícia považuje za „residence secondaire“ dom, umiestnený vo vidieckom sídle, využívaný rodinou, ktorá disponuje v inom meste iným bývaním, a toto miesto je pre nich trvalým miestom pobytu (Bičík, I. a kol. 2001).

Anglická literatúra uvádza „second homes“ objekt, ktorý je prechodným bydliskom vlastníka či užívateľa, ktorý má trvalé bývanie na inom mieste a využíva objekt k rekreačným účelom (Bičík, I. a kol. 2001).

K českému pojmu ako uvádza Bičík (2001) sa najviac približuje nemecký termín „freizeitwohnsitz“ a poľský „dom wypoczykowy“.

P. Mariot (1976) definuje objekty individuálnej rekreácie ako „špecifické druhy ubytovacích zariadení, slúžiacich k rekreačným účelom. Je pre nich charakteristická pomerne nízka ubytovacia kapacita s obmedzeným okruhom užívateľov, ich rôznorodosť, často vysoká koncentrácia na malom území“.

Skratka pre objekty individuálnej rekreácie, ktorá sa bežne používa je OIR (uvedenú skratku budem i ja ďalej v práci používať). Zaraďujeme sem objekty, ktoré boli pre rekreačné účely novo postavené (chaty, záhradkárske chaty, rekreačné domčeky), objekty, ktoré pôvodne slúžili k trvalému bývaniu a nastala u nich zmena účelu užívania a boli **vyčlenené z bytového fondu – chalupy**.

Rekreačná chalupa vyčlenená z bytového fondu je definovaná ako - po stavebných úpravách už existujúcich stavieb, u nich bola povolená zmena účelu užívania a ktoré odpovedajú svojim charakterom (zastavanou plochou, počtom nadzemných podlaží, podpivničené ap.) v znení vyhlášky č. 38/1976 Zb., o obecných technických požiadavkách na výstavbu, vydané k zákonu č. 50/1976 Zb., o územnom plánovaní a stavebnom poriadku. Ide o objekty s evidenčným číslom, prípadne i bez čísla, a to bez toho, či je vlastníkom fyzická osoba alebo organizácia. Rekreačné chalupy boli tvorené rekonštrukciou, adaptáciou a následnou zmenou funkcie.

Existujú aj neobývané rodinné domy slúžiace na rekreáciu, ktoré ale nie sú vyčlenené z bytového fondu (**nevyčlenené chalupy**). Ide prevažne o rodinné domky so staršou dobou výstavby, v ktorých nie je žiadna osoba prihlásená k trvalému pobytu, u ktorých ako dôvod neobývanosti bolo uvedené – slúži k rekreácii.

Za **rekreačné chaty** sa považujú stavby so zastavanou plochou do 80 m², vrátane veránd, vstupov a podpivničených terás s maximálne jedným nadzemným podlažím a podkrovím, môžu byť podpivničené. Obstavaný priestor nadzemného podlažia a podkrovia nesmie prekročiť 360 m³ (zákon č. 50/1976 Zb. o stavebnom poriadku).

Záhradkárske chaty sú stavby obdobného typu ako rekreačné chaty, len majú menšiu zastavanú plochu, t.j. do 25 m² a menší obstavaný priestor nadzemného podlažia a podkrovia, t.j. do 110 m³ (zákon č. 50/1976 Zb. o stavebnom poriadku).

Rekreačné domčeky sú považované novostavby rekreačných objektov v zastavanom území obce so zastavanou plochou do 80 m² (zákon č. 50/1976 Zb. o stavebnom poriadku)

Okrem iného do OIR aj objekty organizácií, ktoré sú určené pre jednu rodinu, pretože majú rovnaký charakter - líšia sa len vlastníctvom.

Preto k posudzovaniu rekreácie používame termín „rekreačné objekty“. Rekreačné objekty sú tvorené OIR a nevyčlenenými chalupami. Pod pojmom rekreačné objekty rozumieme objekty pre individuálny rekreačný pobyt, vrátane ubytovania (Trojanová, 2003).

Za individuálny rekreačný pobyt sa považuje pobyt jednotlivca, rodiny, poprípade menšej skupiny v objektoch, ktoré sú v osobitnom vlastníctve alebo dlhodobo prenajaté užívateľom. Pričom vlastnícky vzťah nie je dôležitý ako potenciálna možnosť objekt kedykoľvek používať (Trojanová, 2003).

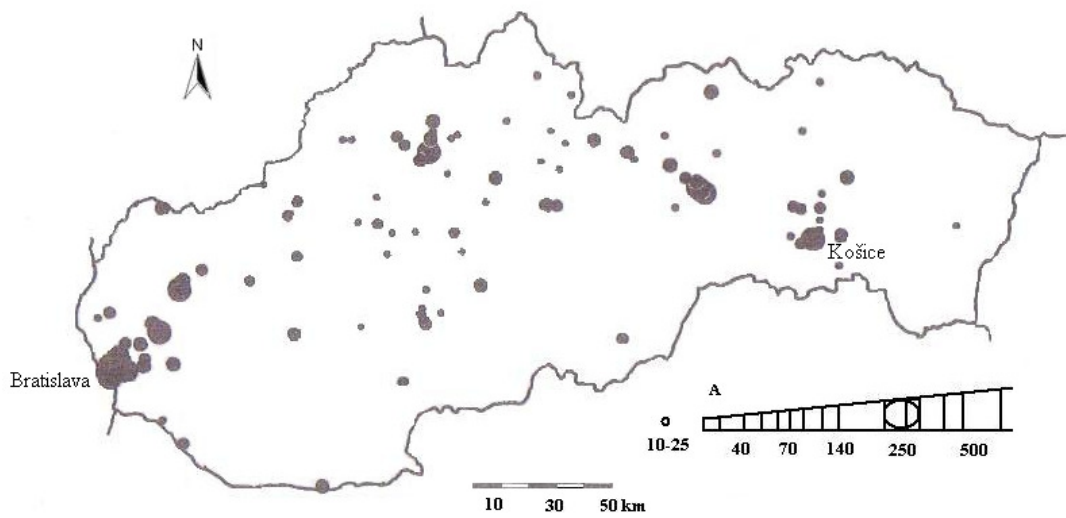
Individuálna rekreácia mala na našom území vo svojich počiatkoch predovšetkým charakter chatovej rekreácie. Zo začiatku bola jednou zo súčastí rekreačného zázemia miest a jej ťažisko bolo orientované do prímestských rekreačných zón. Významným predpokladom narastania počtu týchto objektov bol predovšetkým vzrastajúci podiel obyvateľov miest, vzrastajúci fond voľného času, vzrastajúci fond finančných rezerv využiteľných na cestovný ruch, zlepšovanie komunikačnej dostupnosti území, vzrast počtu majiteľov motorových vozidiel, nové psychické podnety a motívy účasti na krátkodobom cestovnom ruchu a atraktivnosť lokalizačných predpokladov cestovného ruchu v okolí miest. Tieto predpoklady pôsobili komplexne, vo vzájomnej nadväznosti. V čase a priestore sa ich vplyvy postupne menili. Intenzívnym vývojom motorizácie spôsobil, že väzby chatovej výstavby v prímestských rekreačných zónach sa začali postupne uvoľňovať a výstavba začala prenikať aj do voľnejšej krajiny. Cieľom záujmu stavebníkov chat sa stávajú najatraktívnejšie priestory a lokality v krajine, v ktorých zväčša živelne začali vznikať chatové osady. Mnohé z chat sú postavené nelegálne, s čím je veľakrát spojené narušenie a devastácia vzácnych krajinných priestorov.

Obdobím veľkej výstavby chat boli podľa Otrubovej (1996b) roky 1965 až 1980. Ich územné rozloženie ovplyvnili v prvom rade prírodné podmienky (ako napríklad reliéf, vodné nádrže, lesy ap.). Preto aj ich lokalizácia je prevažne na svahoch pohorí, na okraji lesov a okolo vodných nádrží.

Podobné obdobie rýchleho tempa rozvoja siete OIR na Slovensku ako Otrubová (1996b) uvádza aj Mariot (1983)(mapy 1,2). Zároveň poukazuje na to, že dané objekty v tom čase slúžili prevažne obyvateľom väčších obcí, no ich najväčšiu koncentráciu bolo možné však pozorovať v okolí najväčších miest

Mapa 1

Objekty individuálnej rekreácie k 31.12.1966

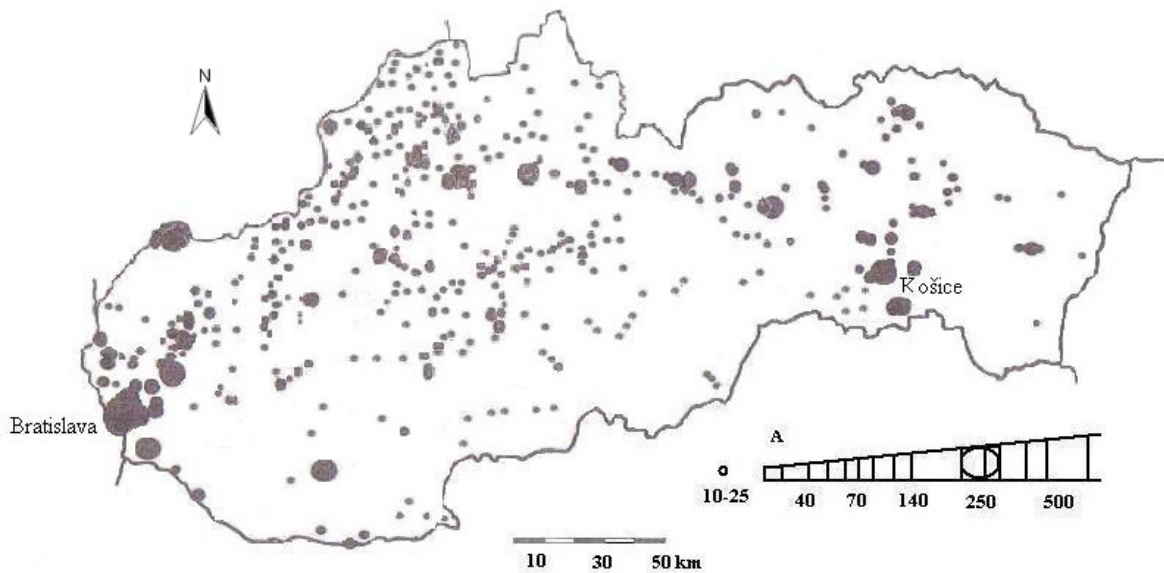
Legenda:

A - počet objektov individuálnej rekreácie lokalizovaných v chatári obce

zdroj: Mariot,P., 1983, upravené autorom

Mapa 2

Objekty individuálnej rekreácie k 30.10.1971

Legenda:

A - počet objektov individuálnej rekreácie lokalizovaných v chatári obce

zdroj: Mariot,P., 1983, upravené autorom

Živelný rast najmä chát v minulosti priniesol so sebou aj mnohé negatívne javy (ako napríklad nelegálne stavby, zásahy do prírody ap.). Na základe uznesenia vlády SSR z roku 1973 sa výstavba chát začala riadiť schválenými územnými plánmi (Šujanová, 2003).

Vývoj výstavby individuálnej rekreácie na našom území zohľadňuje aj nasledovná tabuľka (tabuľka 6).

Tabuľka 6

Vývoj výstavby individuálnej rekreácie na Slovensku v rokoch 1955, 1971, 1980, 1991

Počet objektov					
Rok	Bratislava	Západoslovenský kraj	Stredoslovenský kraj	Východoslovenský kraj	Spolu
1955	240	460	450	350	1 500
1971	1 290	2 757	3 100	3 358	10 505
1980	3 400	11 100	15 000	13 200	42 700
1991	17 627	22 437	26 419	21 419	88 076* (Σ 87 902)

* sumár podľa Otrubovej, zdroj: Otrubová, E., 1996b, upravené autorom

Pri prepočítaní OIR za rok 1991 v tabuľke 6 vyšiel sumár 87 902, pričom Otrubová (1996b) uvádza 88 076. Napriek sčítacej chybe, ktorá nastala, budem i naďalej pracovať s týmto číslom kvôli porovnávaniu výsledkov zo SODB 1991 a 2001. Pri SODB 1991 sa v prehľade Domy, byty a ukazovatele bývania uvádzajú domy spolu, z toho neobývané domy a z nich nevyčlenené chalupy. Naopak pri SODB 2001 sa v štatistických prehľadoch uvádzajú domy spolu, z nich počty neobývaných domov a z toho určených na rekreáciu (www.sodb.infostat.sk).

Ťažisko individuálnej rekreácie sa postupne v sedemdesiatych až deväťdesiatych rokoch začalo na Slovensku presúvať do existujúceho domového fondu obcí, ktoré strácali svoju pôvodnú hospodársku funkciu a zároveň mali predpoklad pre rozvoj rekreačných aktivít. U daných sídiel dochádza k úplnej funkčnej transformácii, z poľnohospodárskej funkcie na rekreačnú, alebo čiastočne rekreačnú.

Individuálna rekreácia tvorila a tvorí neoddeliteľnú súčasť súboru otázok súvisiacich so zotavením a rekreáciou hlavne obyvateľov mesta.

Význam OIR na objeme cestovného ruchu v zahraničí je na rozdiel od nás vysoký. Druhé bývanie predstavuje v hospodársky najvyspelejších krajinách špecifický jav. Jeho rozvoj je závislý od dosiahnutia úrovne spoločnosti a na jej priestorových, prírodných

a sociálnoekonomických podmienkach (Bičík a kol., 2001). Tabuľka 7 uvádza počet OIR v roku 1991 v niektorých vybraných krajinách.

Tabuľka 7

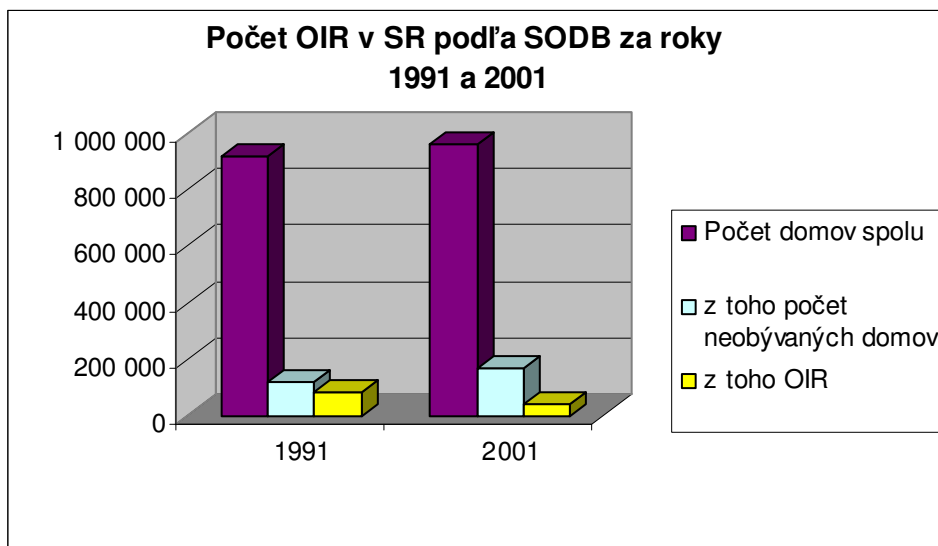
OIR vo vybraných krajinách v roku 1991

Štát	Počet OIR	Hustota objektov na 1 km ²	Intenzita OIR na 1 000 obyv.
USA	4 500 000	0,9	71,4
Francúzsko	2 700 000	5,0	47,4
Španielsko	2 000 000	4,0	50,8
Švédsko	615 000	1,4	71,5
ČR	396 000	5,0	38,4
Nórsko	250 000	0,8	58,1
Švajčiarsko	25 000	6,1	36,8
Veľká Británia	200 000	0,8	3,5
Slovensko*	86 000	2,0	17,6

* podľa Otrubovej, 1996, zdroj: Bičík, I., a kol., 2001

Priestorová štruktúra OIR sa v minulých rokoch menila v závislosti od hlavných lokalít záujmu obyvateľov Slovenska o rekreačné objekty. Okrem iného nastali aj určité zmeny v počte OIR podľa SODB v rokoch 1991 a 2001 (graf 3).

Graf 3

zdroj: SODB 1991 a 2001

Z uvedeného grafu vyplýva, že aj napriek nárastu celkového počtu domov a nárastu počtu neobývaných domov v roku 2001 oproti roku 1991, počet OIR poklesol o polovicu.

4.1.1 Rozmiestnenie OIR na Slovensku v rokoch 1991 a 2001

OIR sa považujú za prvok materiálno-technickej základne cestovného ruchu, ktorá má osobitné zákonitosti lokalizácie, pestré fyziognomické črty, rozmanitú intenzitu a rytmus využívania, rozličné vzťahy k miestu trvalého bydliska užívateľa a mnohé iné špecifické vlastnosti (Mariot, 1983). Okrem toho sa stávajú čoraz významnejším podnetom funkčných premien v krajine. Niektorí autori, ako napríklad Gardavský (1975), Šprincová (1976) sa venovali geografickým aspektom štúdia objektov individuálnej rekreácie, ako základným črtám lokalizácie, rozšírenia územných väzieb, vplyv na výstavbu nových objektov ap..

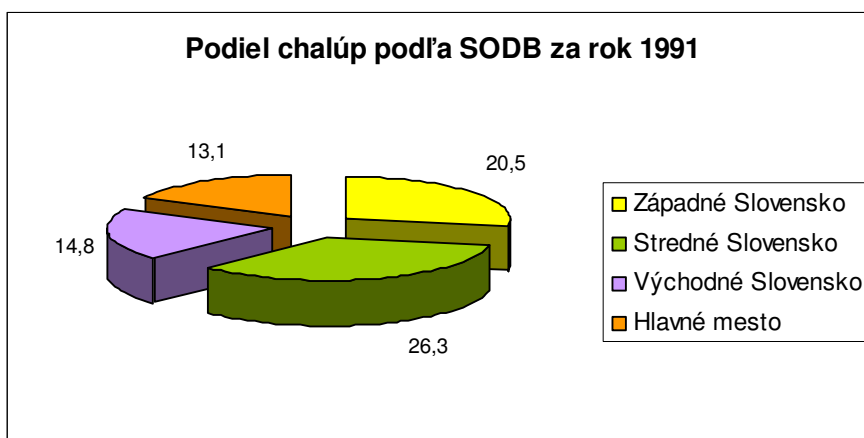
Vzťahy medzi mestom a jeho rekreačným zázemím sú zvlášť intenzívne v priemyselných a silno urbanizovaných oblastiach, v ktorých sa z rozličných dôvodov zvyšuje záujem obyvateľstva o účasť na krátkodobej rekreácii. Zhoršujúce sa prírodné podmienky mnohých miest vyvolávajú zvýšené nároky obyvateľov na pobyt v prírode.

Z hľadiska pestrosti výberu lokality má Slovensko rozhodne širokú paletu možností. A pritom nemusíme vyhľadávať iba tradičné dedinské sídla.

Pri priestorovom rozmiestnení OIR na Slovensku v roku 1991 možno badať, že hlavné centrá záujmu obyvateľov o tento druh cestovného ruchu sú sústredené v Stredoslovenskom kraji až 30,2%, po ňom nasleduje Západoslovenský kraj s 25,5%, pričom v samotnej Bratislave je to 20% a vo Východoslovenskom kraji je to 24,3% (Otrubová, 1996b).

Podiel chalúp z celkového počtu OIR v roku 1991 podľa priestorové rozmiestnenia zohľadňuje graf 4.

Graf 4

zdroj: SODB 1991

Na základe ukazovateľa počtov OIR v jednotlivých okresoch Slovenska (príloha 1) je možné hovoriť o mimoriadnom postavení hlavného mesta Bratislavy na západe Slovenska a postavení Košíc, ako metropoly východného Slovenska. Obyvatelia týchto miest vlastnili v roku 1991 až 31,2% všetkých OIR Slovenska (Otrubová, 1996b).

V okolí Bratislavy sa výstavba sústreďovala v dolinách a na svahoch Malých Karpát (napríklad v Modre-Harmónii, Limbašskej doline, Borinke, Košariskách, Stupave ap.). Chatová výstavba bola koncentrovaná priamo v Bratislave – na Devíne, Lamači, Dúbravke. V okolí Košíc je najväčšie sústredenie vo Volovských vrchoch a Čiernej hore.

Medzi okresy s vysokým výskytom OIR možno zaradiť Banskú Bystricu, Žilinu, Nitru, Trenčín a iné. Okres Banská Bystrica pre svoju prírodnú atraktivnosť má dominantné postavenie, čo sa týka hustoty OIR. Na území okresu sa OIR vyskytujú najmä na Donovaloch, Mýte pod Ďumbierom, Starých Horách ap. U okresu Žilina v tom čase nie je možné nespomenúť lokalizáciu OIR v obci Čičmany, Terchovú, Rajecké Teplice. V okrese Nitra sa OIR nachádzali najmä na svahoch Zoboru a Trábeču. (Otrubová, 1996b).

Lokality situované v severnej časti Strážovských vrchoch a Javorníkoch mali dobré podmienky pre chatárenie, avšak nedávajú príležitosti pre ďalšiu zástavbu súkromných chat v dôsledku preťaženia územia Strážovských vrchov a Javorníkov (Šujanová, 2003).

Chalupárska rekreácia bola zastúpená najmä v Javorníkoch, Lazoch p.Makytov, na Detve, Pliešovci. Vhodné predpoklady a najväčšie možnosti pre chalupárenie poskytovali aj Biele Karpaty.

V južnejších okresoch Levice a Nové Zámky výstavba chat bola skoncentrovaná hlavne okolo vodných plôch (napríklad Margita-Ilona, Podhájske, v Santovke ap.).

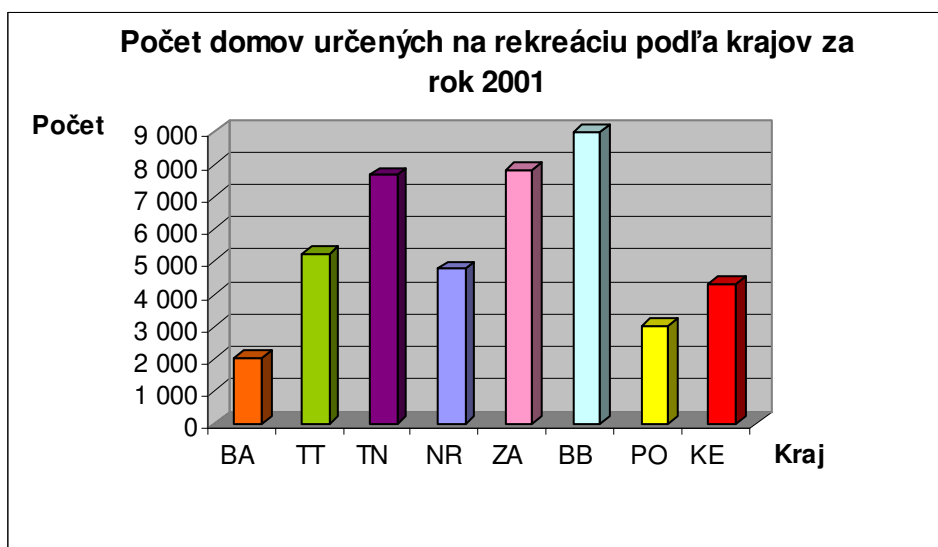
Na východe mal najhustejšiu výstavbu chat okres Prešov, a to v Slánskych vrchoch, Čiernej Hore, v Lipovci ap. K najzaujímavejším okresom z hľadiska prírodných predpokladov pre rozvoj individuálnej rekreácie patril okres Liptovský Mikuláš. Príťažlivým územím pre výstavbu OIR boli tiež Volovské vrchy, Spišsko-Gemerský kras, v Stoličných vrchoch najmä v Klenovci, Tisovci.

Absolútne najnižší počet OIR Slovenska pripadá na okresy Stará Ľubovňa, Vranov nad Topľou a Svidník. Určitým spôsobom na to vplývala najmä ekonomická situácia obyvateľov danej oblasti (príloha 2).

Pri priestorovom rozmiestnení OIR na Slovensku v roku 2001 (príloha 3) možno registrovať určité zmeny oproti roku 1991. Bratislavu a Košice už nezaraďujeme medzi okresy s dominantným výskytom OIR. Je možné o nich povedať, že podľa SODB z roku 2001 patria medzi okresy s najnižším výskytom OIR (príloha 4).

Z celkového počtu 43 907 OIR (SODB, 2001) najviac sústredených rekreačných objektov sa nachádzalo v Banskobystrickom kraji, po ňom nasledoval Žilinský a Trenčiansky kraj (graf 5).

Graf 5

zdroj: SODB, 2001

Dominantné postavenie v koncentrácii OIR v roku 2001 mal okres Čadca. Jedným z dôvodov bola a stále je priaznivá sídelná štruktúra pre rozvoj chalupárskej rekreácie v okolí Turzovky, v obci Klokočov, Vysoká nad Kysucou, Makov ap (Otrubová, Rebroš, 1993).

Do popredia sa dostávajú okresy Nové Mesto nad Váhom, Senica, Myjava, Liptovský Mikuláš, Brezno, Košice – okolie. Dané okresy majú vhodné prírodné predpoklady pre rozvoj rekreačných aktivít. Chalupárska rekreácia má vhodné podmienky najmä v katastroch obcí s roztrúseným osídlením na Myjavskej Pahorkatine a v Bielych Karpatoch. V okrese Nové Mesto nad Váhom rekreačná oblasť Dubník I. ponúka množstvo príležitostí pre koncentráciu OIR (www.pramen.info.sk). V okrese Liptovský Mikuláš sú ideálne podmienky pre sústredenie chalúp v obci Nižná a Vyšná Boca, v Demänovskej doline, chát v obci Bobrovec (www.build.gov.sk). Chatárenie je rozšírené pri vodnej ploche v obciach Šaštín – Stráže, Borský Svätý Jur – osada Tomky (www.borskysvatyjur.sk). Na rozhraní Nízkych Tatier

a Veporských vrchoch v okrese Brezno sú príležitosti pre OIR. V okrese Košice – okolie sa nachádza chatová oblasť napríklad v obci Obišovce (www.obisovce.eu).

Významnú skupinu tvoria okresy Malacky, Trnava, Nitra, Nové Zámky, Levice, Žarnovica, Prievidza, Rimavská Sobota a Gelnica s počtom OIR od 850 do 1300. Výstavba OIR v okresoch Trnava, Nové Zámky a Levice je najmä v okolí vodných nádrží. V Rohožníku je sústredené chatárenie. Na Hornej Nitre sa OIR nachádzajú v Strážovských vrchoch, v obciach Nitrianske Pravno, Chvojnica.

K okresom s najnižším počtom OIR okrem už vyššie spomínanej Bratislavy a Košíc patria Kežmarok, Snina, Stropkov, Vranov nad Topľou, Tvrdošín.

V minulých obdobiach boli OIR koncentrované najmä v zázemí väčších miest, respektíve blízkosti trvalého bydliska rekreantov. V súčasnosti je tento trend skôr opačný. Do popredia sa dostávajú oblasti, ktoré sú charakteristické nedotknutou prírodou, tichom. V niektorých prípadoch sú objekty i značne vzdialené od trvalého bydliska užívateľa.

Významné postavenie dnes zohrávajú aj záhradkárske osady, ktoré sú situované v zázemí väčších miest, alebo pri vodných plochách, či strediskách cestovného ruchu.

4.1.2 Nové trendy v druhom bývaní

Na základe dlhodobějších výskumov je možné usudzovať, že na koniec 20. storočia a na začiatok 21. storočia je procesom stagnácie počtu objektov individuálnej rekreácie a ich výstavby. Začínajú sa znižovať rozdiely medzi rekreáciou obyvateľov veľkomiest a menších miest (Fialová a kol., 2004). Zároveň dochádza k zmenám v druhom bývaní, hlavne k rozvoju jeho nových foriem.

Jednou z nových foriem je transformácia objektov na trvalé bývanie, predovšetkým v zázemí veľkých miest zaťažených suburbanizáciou. Zmena prebieha rôznymi formami. Ako uvádza Fialová, Kadlecová (2007) jedna z možností je prestavba objektu druhého bývania, jeho zbúraním a vybudovaním rodinného domu na pôvodnom mieste.

Ďalšia z nových možností je prenájom objektov individuálnej rekreácie. Ide zväčša o strednodobé alebo aj dlhodobé prenajímanie. V roku 2008 približne 10 000 majiteľov na Slovensku prenajalo rekreačné objekty iným dovolenkárom (www.reality.etrend.sk). Prenájom prebiehal buď priamo alebo prostredníctvom agentúr. Podľa konateľa agentúry

Limba, ktorá sa už desaťročie špecializuje na prenájom rekreačných chalúp a chát na Slovensku, v ich rezervačnom systéme je vyše 2000 objektov. Na chalupách v roku 2008 podľa údajov tejto agentúry dovolenkovalo vyše 105 tisíc ľudí, o tretinu viac ako to bolo v roku 2007 (www.reality.etrend.sk). Záujem o prenájom majú nielen klienti zo Slovenska, ktorí hľadajú kvalitné prírodné prostredie, ale aj zahraničná klientela z Poľska, Maďarska, Nemecka a Holandska. V súčasnosti k najobľúbenejším oblastiam prenájmu rekreačných objektov patrí severozápad Slovenska (www.reality.etrend.sk). Toto využívanie má svoje pozitíva, aj negatíva. Príjem smeruje do rekonštrukcie objektov, čím dochádza k predlžovaniu obdobia ich využitia. Zvyšuje sa komfort vybavenia objektu, zveľaďuje sa okolie, pribúdajú pieskoviská a detské ihriská ap. Na druhej strane sa však vyskytuje riziko zdevastovania objektu návštevníkmi.

V atraktívnych horských a podhorských oblastiach a významných destináciach cestovného ruchu vzniká nový typ druhého bývania, a tým je výstavba rekreačných bytov. Dominujú najmä horské apartmány. Hitom v posledných rokoch na Slovensku sa stávajú byty v apartmánových domoch priamo pri lyžiarskych svahoch, vo vychytených horských oblastiach, alebo aj v blízkosti významných kúpeľných miest (www.rkspirit.sk). Z lokalít, ktoré sú zaujímavé pre rozvoj apartmánového bývania sú tradičné top destinácie Slovenska – Vysoké a Nízke Tatry a oblasti situované v blízkosti aquaparkov – Liptov (www.rkspirit.sk). V súvislosti s novou výstavbou vznikajú nové pracovné príležitosti pre miestne obyvateľstvo. Súbežne však dochádza k zvyšovaniu cien, zvyšuje sa zaťaženie obce a jej okolia.

4.2 Chalupárenie

K obľúbeným formám individuálnej rekreácie v minulosti patrilo a v súčasnosti stále patrí využitie existujúcich objektov vidieckeho osídlenia – chalúp, t.j. chalupárska rekreácia.

Chalupárenie je súčasťou druhého bývania, ale nechápeme ho iba ako objekt, ale ako jav spojený s mnohými procesmi a činnosťami vyvolanými potrebami človeka, ovplyvneného danými životnými podmienkami v rámci spoločnosti v ktorej žije, ako jav ovplyvňujúci vlastný život jedinca i celú spoločnosť. V neposlednom rade ako fenomén ovplyvňujúci charakter krajiny. Preto sa snažíme pristupovať k tomuto javu z troch základných hľadísk:

- ako k súčasťi sídelného systému,
- ako k súčasťi cestovného ruchu (vidieckej turistiky),

- ako k javu, ktorý je súčasťou životného štýlu (Fialová, 2000).

Hlavným cieľom vlastníctva a užívania chalúp je regenerácia fyzických a psychických síl v vhodnejšom prírodnom prostredí. Chalupárenie považujeme za jeden z dominantných príkladov druhého bývania. Reprezentuje jednu z foriem vidieckeho cestovného ruchu, ako druhu cestovného ruchu, ktorý je definovaný ako „*viacdenný pobyt na vidieku spojený s rekreačnými aktivitami*“ (Pásková, Zelenka, 2002). Pri chalupárení ide o rekreáciu, ktorá je viazaná na vlastný rekreačný objekt. Chalupárenie sa podľa Librovej (1987) považuje za jav skôr výrazne sociálny a charakteristický. Ak o chalupárení uvažujeme ako o hromadne rozšírenej forme rekreácie, považujeme ju za mladšiu rekreačnú aktivitu ako chatárenie. Chalupárenie a chatárenie sú formy rekreácie, ktoré u nás prešli v posledných desaťročiach veľkými zmenami. Z niektorých uhlov pohľadu tieto typy rekreácie splývajú. Nerozlišujú ich ani štatistiky a často ani ľudia, ktorí takýto objekt nevlastnia. Ale vlastníci tieto objekty rozlišujú citlivo. Už záujemci o kúpu takéhoto rekreačného objektu rozdiely medzi chalupami a chatami poznajú a zväčša svoj záujem orientujú jedným smerom.

Zaujímavé sú taktiež rozdiely v demografickom a sociálnom zložení oboch typov rekreatantov (Trojanová, 2003). Chalupárenie prestáva byť záležitosťou osôb s najvyšším stupňom vzdelania a stáva sa masovým javom.

Čo sa týka trávenia voľného času na chalupe, chalupár ide do svojho „druhého domova“, aby tam staval, natieral, opravoval a budoval. Chalupári taktiež udržiavajú „vidiecke“ susedské vzťahy. Chalupárenie kompenzuje príliš racionálny spôsob života v malých bytoch so štandardným typom nábytku.

Ak už hodnotíme činnosť chalupárov a ich motívy akokoľvek, isté je, že svojou starostlivosťou o opustené staré vidiecke usadlosti prospievajú krajine. Majú sklony zachovať stavby v relatívne pôvodnom stave, čo je v rozpore s domácim obyvateľstvom, ktoré sa snaží svoje domy modernizovať. Väčšina chalupárov sú osoby hlboko späté nielen so svojim objektom, záhradkou, ale taktiež s obcou a prírodnou lokalitou v ktorej sa ich druhý domov nachádza. Sú znepokojení niektorými zásahmi poľnohospodárskej výroby do krajiny a všímajú si problémy lesného hospodárstva (Librová, 1987).

4.2.1 Dôvody vzniku a rozvoja chalupárenia

Záujem o vidiecku tradíciu na území bývalého Česko-Slovenska možno datovať do prvej polovice 20.storočia. V tomto období osídľovali niektorí intelektuáli a umelci vidiecke nehnuteľnosti, ku ktorým mali citový vzťah v podobe rodovej väzby. Zároveň bol i vyjadreným životného štýlu umelcov 19.storočia (Librová, 1987).

Pozitívnu úlohu v ochrane stavebného fondu ľudovej architektúry zohralo v 20. storočí práve chalupárenie. Je na mieste podotknúť, že sa v značnej miere zaslúžilo o zachovanie pôvodného stavu a architektonického vzhľadu veľkého množstva objektov a o existenciu drobných sídiel (Fialová, Vágner, 2005).

O širšom rozsahu tohto typu rekreácie možno hovoriť až v 60.rokoch. Dochádza k využívaniu a renovácii tradičných, prípadne pamiatkovo chránených objektov, predovšetkým chalúp, ale i ďalších objektov súvisiacich s tradičnou vidieckou spoločnosťou (stodol, sýpok ap.), niekedy spojených tiež s niektorými špeciálnymi činnosťami (mlyny), výnimočne i objektov, ktoré považujeme za netradičné (kostoly, kaplnky, požiarne zbrojnice ap.) (Fialová, Marada, 2003).

Chalupárenie má na rozdiel od chatárenia veľa odlišných črtou. Jeho rozvoj je neskorší, často súvisel s historicko – geografickými zmenami, s legislatívne – direktívnymi normami a s radou ďalších spoločensko-ekonomických zmien. Odlišný je aj spôsob využívania voľného času. Chalupy poskytujú väčší priestor, ktorý býva pri stavbe novej chaty značne obmedzený. Jednou z najvýznamnejších predností trvalého charakteru je široká možnosť fyzickej i duševnej sebarealizácie pri obnove chalupy, pri jej údržbe i zariadení. Poznávanie pôvodných funkcií a materiálov a ich využitie v súčasnosti v nemalej miere rozširujú obzor a rozvíjajú zručnosť chalupárov (Jedlička a kol., 1985)

Chalupárenie podľa Fialovej a Maradu (2003) je možné na základe jeho genézy rozlíšiť na dva typy. Za prvý typ považujeme využitie objektov pri odsune obyvateľstva po II. svetovej vojne. Ide predovšetkým o pohraničné oblasti, ale i výnimočne aj o územia vo vnútrozemí, ktoré boli za okupácie využívané ako vojenské výcvikové priestory. Tieto oblasti vynikali kvalitným prírodným potenciálom. Tento typ bol zjavný pre územie Českej republiky a súvisel najmä s odchodom sudetských Nemcov po skončení II. svetovej vojny. Druhý typ má spojitosť so socialistickou industrializáciou, kedy obyvateľstvo odchádzalo z vidieka do urbanizovaných oblastí. Objekty po vymretí starej generácie, ktorá zostávala na vidieku,

zostávali v rodinnom vlastníctve, ale začali meniť svoju funkciu z trvalo obývanej na rekreačnú. S týmto typom chalúp sa stretávame na celom území bývalého Česko-Slovenska, a to aj v lokalitách, ktoré nemajú prakticky žiadny rekreačný potenciál.

Pre zachovanie krajinného typu a urbanistickej kvality vidieckych sídiel majú oba typy chalupárstva pozitívny význam, pretože chalupári sa vždy viac „udržujú ako modernizujú“. Celkovo sa vyznačujú väčším zmyslom pre stavebnú pamiatku a jej zapojenie do okolia.

Ďalším impulzom pre rozvoj chalupárstva bolo zavedenie tzv. strediskovej sídelnej sústavy v 70. rokoch (Trojanová, 2003). Socialistická prestavba dediny sa prejavila aj v celkovej zmene štruktúry osídlenia. Vplyvom industrializácie a zavádzaním nových foriem výroby a organizácie sa koncentrujú poľnohospodárske podniky do väčších celkov a v súlade s tým sa aj osídlenie koncentruje a vidiek sa postupne urbanizuje. (Liptay, Liptayová, 1986).

Čoraz viac a výraznejšie sa urbanizačný proces prejavuje na celom území Slovenska, čo vyvoláva výrazné kvantitatívne a kvalitatívne štrukturálne zmeny vo vidieckom osídlení.

V tomto období sa začala na Slovensku rozvíjať chalupárska rekreácia, ktorej rozvoj bol bezprostredne spätý s opúšťaním vidieckych sídiel (malých obcí, osád, kopaníc) v neprístupných a slabo rozvinutých oblastiach. Išlo predovšetkým o opustené obytné domy, hospodárske objekty. Opustený stavebný fond, ktorý bol často v dobrom technickom stave, architektonicky hodnotný, vhodne dotvárajúci prírodné a krajinné prostredie, si noví majitelia upravovali na rekreačné účely (Otrubová, Rebroš, 1993).

Preto aj rozmiestnenie chalupárskej rekreácie sa viaže v mnohých oblastiach Slovenska na rozptýlené osídlenie. Rozptýlene osídlenie bude rozobrané v nasledujúcej kapitole práce ako jedna z možností rozvoja potenciálu vidieckeho cestovného ruchu.

Pri výbere chalupy v tom období veľmi dôležitú úlohu hrala aj vzdialenosť od miesta trvalého bydliska. Za optimálnu sa podľa Liptaya, Liptayovej (1986) pokladala taká vzdialenosť chalupy, ktorú bolo možné prekonať v priebehu hodiny, t.j. asi 50-60 km.

Dôvod veľkého rozvoja chalupárstva v minulých rokoch podľa Pourovej (2002), bol okrem vyššie spomínaných príčin spojený najmä:

- s obmedzenou možnosťou vycestovať do zahraničia (predovšetkým do západných štátov Európy),
- podnikové rekreácie nemohli všetkých záujemcov dostatočne uspokojiť, ich pridelovanie bolo výberové, často ponúkané i v nevhodných termínoch,

- na území bolo k dispozícii veľa voľných chalúp, hlavne v oblastiach malých osád, odkiaľ sa ľudia presťahovali do väčších sídiel (strediskové obce, mestá),
- mnohí starí občania nemali komu zanechať uvedené objekty na trvalé obývanie a ich predaj chalupárom/chatárom, ktorí ich zveľadľovali, vyhovoval i miestnym obciam,
- došlo k vyčleneniu pôdy na výstavbu individuálnych chát v chatových kolóniách, hlavne v okolí miest, kde bol nedostatok vhodných chalúp na rekreáciu a odpočinok,
- k rozšíreniu výstavby rekreačných objektov prispela aj nižšia až symbolická cena pôdy na stavbu chát a podnikových rekreačných objektov a taktiež aj cena ponúkaných chalúp bola veľmi nízka (v súčasnosti by sa taká rozsiahla výstavba nemohla uskutočniť),
- v mnohých prípadoch bolo vlastníctvo rekreačného objektu „prestížnou otázkou“ životnej úrovne, pre iných občanov to znamenalo vhodné uloženie úspor.

V 90.rokoch 20.storočia badať čiastočný ústup od tohto spôsobu rekreácie a sebarealizácie, zapríčinený na jednej strane finančnými a ekonomickými problémami mnohých rodín, na druhej strane masívnou reklamou showbiznisu ovplyvňujúcim životný štýl. Dá sa povedať, že články z časového hľadiska od revolúcie po II. polovicu 90.rokov zhodne informujú, že chalupárenie je výsledkom prechádzajúcich politických pomerov, obmedzenej možnosti podnikat', či inak sa realizovať (www.seniortip.cz).

Vyskytli sa aj kritiky, že chalupárenie, ktoré bolo v niektorých prípadoch často politicky motivované, bolo iba únikom pred totalitnou spoločnosťou do „ulity“ chalupy a v súčasnej spoločnosti nemá opodstatnenie (www.astronuklfyzika.sweb.cz). Táto kritika môže mať čiastočné opodstatnenie iba u tých chalupárov, ktorí si budujú prepychové rezidencie, bez bližšieho kontaktu s prírodou a ľuďmi v lokalite, kde túto chalupu majú. Vo vzťahu k skutočným chalupárom je však takáto kritika neférová.

4.2.2 Charakter osídlenia vo vzťahu k chalupáreniu

Z urbanistického hľadiska majú predpoklady pre vidiecky cestovný ruch – chalupárenie všetky formy osídlenia - od kompaktného až po rozptýlené osídlenie. Rozptýlené osídlenie predstavuje svojbytný fenomén, ktorý výrazným spôsobom poznamenal charakter viacerých slovenských regiónov a aj niektorých prihraničných území na Morave (www.seps.sk). Keď

povieme rozptýlené osídlenie väčšina z nás si spomenie na termín kopanice, lazy, štále. Pod kopanicami si predstavujeme osamelé domčeky – samoty. Prakticky nezmenenú prírodnú krajinu, s obyvateľmi akoby zrastenými s krajinou, kde žijú. Tento pohľad na krajinu však v súčasnosti už nie je reálny.

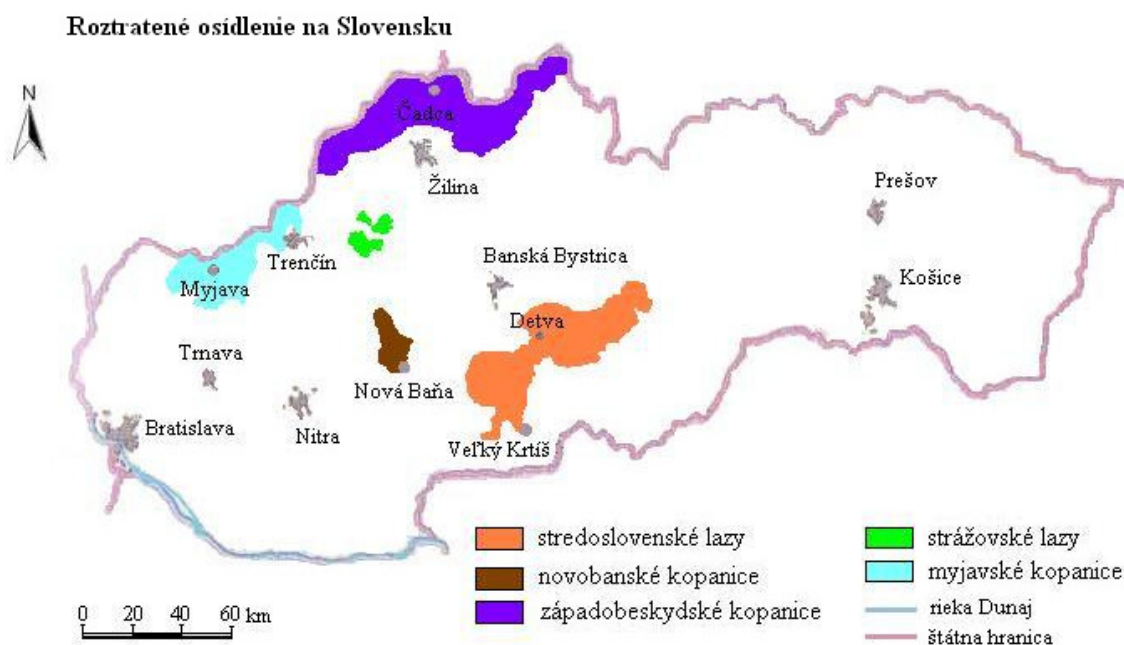
P. Horvath (1980) definuje kopaničiarske sídla ako „*rozptýlene sídelné jednotky (lokality), ktoré vznikli na katastrálnych územiach obcí mimo ich kompaktného osídlenia, tvoria samostatné priestorové celky viac-menej od seba vzdialené a majú pritom vlastné pomenovanie*“.

Podľa Janšáka (1929) pod termínom kopanice rozumieme „*skupiny obytných a hospodárskych budov viac alebo menej vzdialených od obcí, ktoré obýva jedna, prípadne viacero roľníckych rodín*“. Podľa tohto autora sú kopanice osobitným typom exploatácie pôdy a zároveň osobitným typom osídlenia.

Pojem kopanica nie je jediným pojmom označujúcim rozptýlené sídlo založené na báze poľnohospodárstva. O tom, že sa stal pojmom všeobecne označujúcim tento typ osídlenia, ktoré má v rôznych oblastiach rôzne regionálne názvy (napr. lazy, štále, rale, pľace, klčoviská, kopánky, nivky, vrchy a iné), rozhodla zrejme skutočnosť, že pojem vyjadruje spôsob získania a obrábania novozískanej pôdy a aj skutočnosť, že je v celoslovenskom meradle najrozšírenejším názvom, označujúcim daný sídelný typ, pretože prevláda v troch z piatich hlavných kopaničiarskych oblastí. Na Slovensku sa vyčleňuje päť hlavných oblastí:

- oblasť kopaničiarskeho osídlenia v Slovenskom Rudohorí a v okolitých pohoriach Slovenského stredohoria (Detvianska laznícka oblasť),
- Javorníckobeskydská kopaničiarska oblasť,
- Kopaničiarska oblasť Bielych Karpát a Myjavskej pahorkatiny,
- Novobanská kopaničiarska (šťalová) oblasť,
- oblasť kopaničiarskeho osídlenia v Strážovských vrchoch (Valaško-belianska oblasť) (Lauko, 2003). (mapa 3)

Mapa 3

autor: Denisa Repová,
zdroj: Ondrejka, 2003, upravené autorom

Hoci nemožno poprieť, že na kopaničiarske osídlenie na Slovensku majú nemalý vplyv etnické a krajové zvyklosti, predsa však zostáva skutočnosťou, že ho podmieňujú predovšetkým prírodné podmienky (Fekete, 1947). Vznik kopaničiarskych sídiel súvisel nepochybne so snahou obyvateľstva pôvodných obcí lepšie využiť odľahlú kopaničiarsku pôdu v podhorských a horských oblastiach. Kým v rovinných krajoch bola kopaničiarska pôda z dediny ľahko prístupná a odtiaľ sa aj obrábala, v týchto oblastiach ležala na vzdialených a ťažko prístupných miestach chotárov. Vznik kopaničiarskeho osídlenia na Slovensku súvisí s tromi kolonizačnými vlnami – valašskou, horalskou (obe boli pastierske) a kopaničiarskou, ktoré prebiehali v 14. až 17. storočí (Lauko, 2003).

Okrem spomínaných hlavných kolonizačných vln, vyčleňuje Verešík (1974) osobitne osídlenie niektorých častí juhozápadného Slovenska utečencami z Balkánu pred tureckou expanziou.

Rozvoj sezónnych chotárných sídiel podmienila najmä kríza valašského chovu oviec spojená s prechodom na individuálny chov hovädzieho dobytku v priebehu 19. storočia, získavaním odľahlej pôdy. Sezónne hospodárstva sa formovali v závislosti od určitých geografických, prírodných a ekonomických podmienok ako vedľajšie hospodárstva dedinského gazdovstva, zamerané predovšetkým na sezónny chov dobytku. V extraviláne vznikali preto chotárne

(poľné a lúčne) maštale, často aj stodoly a provizórne obydlia pre členov rodiny (Švecová, 1984).

Kopaničiarske sídla možno klasifikovať na základe viacerých kritérií. Podľa spôsobu vzniku a vo vzťahu k jadrú obce rozlišujeme dve skupiny:

- kopaničiarske sídla bez sústredených jadier – vznikli priamou kolonizáciou neosídlených plôch. Nazývame ich aj priamymi kopaničiarskymi sídlami.
- kopaničiarske sídla so sústredenými jadrami – vyvinuli sa až druhou vnútornou kolonizáciou v chotároch dávnejšie založených obcí. Ide teda o sekundárne kopaničiarske sídla. Z hľadiska priestorového rozšírenia patrí do tejto skupiny viac ako 90% všetkých kopaničiarskych sídiel Slovenska (Sitár, 1967).

Z hľadiska polohy a vzťahu kopaničiarskych sídiel ku svojim jadrá môžeme rozlíšiť:

- obce s kopanicami územne rozmiestnenými okolo ústredia obce,
- obce s kopanicami územne rozmiestnenými po jednej strane obce pozdĺž komunikácie,
- obce s kopanicami po oboch stranách ústredia konvergujúce ku komunikačnej osi,
- obce s kopanicami majúce okrem centrálného aj podružné ústredie (Sitár, 1967)

Posledné kompletne sčítanie kopaníc vykonal prof. Nahálka v roku 1961, kedy bolo na Slovensku 166 kopaničiarskych obcí s 2 899 kopanicami na ploche 4 640 km², čo znamenalo 9,46 % územia Slovenska, t.j. 42% obytných domov (tabuľka 8) (www.sazp.sk).

Tabuľka 8

Oblasti rozptýleného osídlenia na Slovensku

Oblasti rozptýleného osídlenia na Slovensku	Km ²	% SR
Slovenské Rudohorie a Krupinská vrchovina	1 821	39,2
Javorníky a Slovenské Beskydy	1 555	33,5
Biele Karpaty	870	18,8
Pohronský Inovec	314	6,8
Strážovské vrchy	80	1,7
Slovenská republika	4 640	100%

zdroj: STU Bratislava, Fakulta architektúry, In:www.vucbb.sk

Údaje o celkovom súčasnom stave kopaníc nie sú známe. Kompletne oblasti rozptýleného osídlenia sa neskúmali od roku 1961. Pri porovnávaní záznamov za 45 rokov z rokov 1961 a 2006 o počte kopaníc, obyvateľov a domov na kopaničiach vidieť jasnú negatívnu tendenciu

úpadku, resp. zániku tohto typu osídlenia. Postupne sa stráca primárna obytno-polnohospodárska funkcia rozptýleného osídlenia a mení sa na rekreačnú, tzv. druhé bývanie. Tento vývoj je badateľný hlavne pri porovnaní počtu obyvateľov rozptýlených sídiel. Ukazuje sa, že rozptýlene osídlenie má popri svojich zaužívaných funkciách a hodnotách ešte jednu - predstavuje inšpiráciu pri hľadaní modelov trvalo udržateľného spôsobu života. Kopaničiarske osídlenie a kopaničiarska krajina sú obrazom krajnotvorného fenoménu Slovenska s významnou kultúrnohistorickou, estetickou a environmentálnou hodnotou. Perspektívnou možnosťou ich ďalšieho rozvoja je oblasť vidieckeho cestovného ruchu. V súčasnosti existuje viacero možných variant ďalšieho vývoja kopaničiarskych osídlení na Slovensku. Ako príklad uvádzam Myjavskú pahorkatinu z toho dôvodu, že je v nej situovaná obec Brestovec.

4.2.2.1 Myjavská pahorkatina

Geografické vymedzenie oblasti podjavorinsko-podbradlanského kraja je dobre určené termínom Myjavská pahorkatina. Tento priestor tvorí z etnografického hľadiska kompaktný celok. Zaraďovať túto oblasť do Záhoria možno preto len s podmienkou a zreteľnou formuláciou, že v prípade tohto regiónu ide o "Záhorie a oblasť Myjavskej pahorkatiny" (Beňušková a kol., 1998).

Myjavská pahorkatina (obrázok 1, 2) je jednou z najmladších a najzaujímavejších oblastí kopaničiarskeho osídlenia na Slovensku.

Obrázok 1

Myjavská pahorkatina

zdroj: www.ekovylety.sk

Obrázok 2

Myjavská pahorkatina v okolí obce Brestovec

zdroj: autor

Presné údaje o začiatkoch kopaníc na Myjavskej pahorkatine nie sú k dispozícii. Jedným z dôvodov je, že zmeny, ktoré súviseli či už s kopaničiarskou pôdou, respektíve s poddanskou pôdou, sa neregistrovali.

Z geomorfologického hľadiska zaberá územie Myjavskej pahorkatiny, ktorá je uzavretá medzi dvomi geomorfologickými celkami – Bielymi Karpatmi zo severu a Malými Karpatmi z juhu. Myjavská pahorkatina a Biele Karpaty sú súčasťou Slovensko-Moravských Karpát. Malé Karpaty sú súčasťou Fatransko-tatranskej oblasti (Bizubová, 2005). Napriek tejto skutočnosti dlho nefungovala ako prirodzená spojnica medzi Viedenskou a Malou Dunajskou kotlinou (Lauko, 1990).

Nadmorská výška sa pohybuje od 200 do 800 metrov nad morom. Myjavská pahorkatina predstavuje relatívne nízke, plošinaté medzihorie. Vznikol na nej mierne zvlnený, hladko modelovaný, miestami plochý eluviálno-deluviálny reliéf, z ktorých miestami vystupujú bradlové a pieskovcové chrbty (Salaj a kol.,1987). Jej hranica s Bielymi Karpatmi nie je geomorfologicky príliš výrazná. Špecifickou črtou reliéfu je hustá sieť úvalín, vhlbených do chrbtov svahov či dolín. Priečne celou Myjavskou pahorkatinou prechádza bradlové pásmo. Ide o tektonické, orograficky jasné pásmo Západných Karpát. Svojou stavbou sa geologicky radí medzi svetovo unikátne oblasti. Na jeho stavbe sa podieľajú štyri geologické štruktúry – štruktúra vonkajšieho flyšu, bradlového pásma, centrálnokarpatského flyšu a gosauskej kriedy a štruktúra neogénnych sedimentárnych hornín. V rámci Myjavskej pahorkatiny sú ako samostatný podcelok vyčlenené Brančské bradlá (www.zmosmyjava.sk).

Veľká časť územia je odlesnená a premenená na oráčino-lúčno-lesnú krajinu. S hydrologického hľadiska patrí menšia západná časť k povodiu Moravy (odvodňuje rieka Myjava s Brezovským potokom), východná časť prináleží k povodiu Váhu (je odvodňovaná prostredníctvom potokov Kamečnica, Jablonka s Tíšťím a Kostolníkom, najjužnejšia časť Holeškou).

Myjavská pahorkatina patrí k nízkym, rozpojeným pohoriam, čo umožnilo vznik kopaničiarskeho osídlenia. Je súčasťou Myjavsko-bielokarpatskej oblasti rozptýleného osídlenia a jej Myjavskej podoblasti. (www.wikipedia.sk)

Jej členité, pahorkatinné až vrchovinné územie bolo dlhý čas zalesnené a slabo osídlené. Zapríčinila to v značnej miere poloha bokom od dolín Váhu a Moravy, ako aj poloha bokom od dôležitých historických ciest, akými bola západná Česká cesta (z Čiech cez Senicu a Trnavu) a na východe jedna z vetiev jantárovej cesty (od Jadranu, Bratislavu a Považie). Na začiatku Uhorského štátu, t.j. v 11. a 12. storočí, bola Myjavská pahorkatina na jeho okraji,

teda súčasť konfínia (územie medzi nárokovanou, ale nebezpečnou a vnútornou hranicou) (Lauko,1990). Významným medzníkom z hľadiska osídľovania tohto územia bolo predovšetkým vybudovanie Čachtického hradu v susedných Malých Karpatoch v 2. polovici 13. storočia. V súvislosti so zabezpečením hospodárskej základne pre potreby hradu, iniciovalo čachtické panstvo v 14. storočí založenie 9 dedín v dovtedy nenarušenej, panenskej prírode priľahlej časti Myjavskej pahorkatiny, z ktorých 7 existuje dodnes (Varsik, 1972). Odlesňovanie a osídľovanie na východ od Čachtíc pokračovalo rýchlejšie pozdĺž vodných tokov.

Relatívne skrytá a izolovaná poloha Myjavskej pahorkatiny zohrala pozitívnu úlohu v 16. storočí. Stala sa útočiskom ľudu, utekajúceho z južného Slovenska pred tureckými nájazdmi. Nepriaznivá úloha v ústraní však v histórii Myjavskej pahorkatiny zohrala ešte raz pozitívnu úlohu. Do Myjavy a Starej Turej boli v 30. rokoch 20. storočia kvôli II. svetovej vojne premiestnené z Bratislavy strojárske závody, ktoré neskôr zohrali v hospodárskom vývoji Myjavskej pahorkatiny hlavnú úlohu.

Príval obyvateľstva v 16. storočí (spomenuté vyššie), ale i sťahovaním obyvateľstva z blízkeho okolia znamenal relatívne preľudnenie obyvateľstva v obciach (Horváth, 1979). Preto vznikali ďalšie nové obce. Sídla Myjava, Turá Lúka a Bukovec vznikli až v druhej polovici 16. storočia. Prvú kolonizáciu, spojenú s tureckými nájazdmi, vzápätí vystriedala tzv. valašská kolonizačná vlna, ktorú tvorili obyvatelia z Trenčianskej a Oravskej stolice. Ľudia sa usídľovali aj mimo centra dediny, na ďalších údoliach a na myjavských svahoch a tak vznikali neustále nové kopanice (www.portal.gov.sk). Nové kopanice boli odlúčené od materských obcí (Mésároš, 1962, Pozdišovský, 1976).

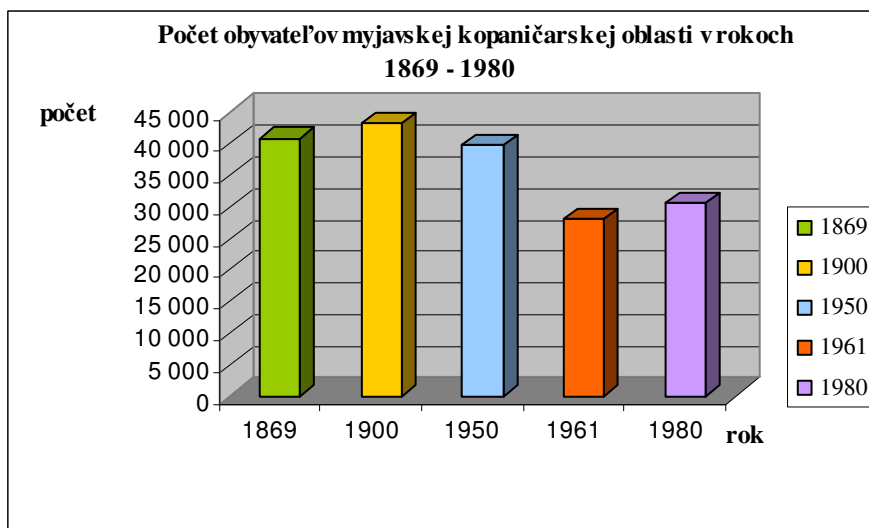
Na konci 18. storočia dosiahla intenzita kopaničiarskeho osídlenia svoj vrchol. Vtedy takmer polovica obyvateľstva Myjavskej pahorkatiny žila na kopaniciach. V niektorých obciach bol podiel obyvateľov žijúcich na kopaniciach väčší, ako podiel obyvateľov žijúcich v ústrediach (napríklad na Myjave 71 %, v Krajnom 64%, v Kostolnom 51% (Lauko, 1990).

Kopaničiarska kolonizácia sa stala základom veľkého vzrastu obyvateľstva, s akým sa v histórii na Slovensku možno iba veľmi zriedkavo stretnúť. Podľa prvého sčítania obyvateľov v Uhorsku v roku 1784 – 1787 mala len samotná Myjava 8 333 obyvateľov. Nijaká lokalita na Slovensku nedosiahla za necelé dve storočia od svojho vzniku taký prudký vzrast obyvateľstva (Horváth, 1979).

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 1869 žilo v myjavskej kopaničiarskej oblasti približne 40 887 obyvateľov. V nasledujúcom desaťročí tento počet klesol o 102 obyvateľov a potom

mierne stúpala až po predvojnový vrchol v roku 1900, keď dosiahol 43 237 obyvateľov. Od vtedy počet obyvateľov začal klesať. V roku 1950 bolo zaznamenaných 39 729 obyvateľov (Lauko, 1990). Počet obyvateľov v roku 1961 sa znížil až na 28 124. V roku 1980 podľa sčítania obyvateľstva sa počet zvýšil na 30 649 (Labuda, 2005) (graf 6).

Graf 6

zdroj: Lauko, 1990, Labuda 2005, upravené autorom

Príčinou poklesu obyvateľstva boli straty v oboch svetových vojnách, a taktiež vysťahovalectvo, najmä pred prvou svetovou vojnou a počas hospodárskej krízy, kedy bol nedostatok pracovných príležitostí.

Vzhľadom k tomu, že postupne pôda už nestačila uživiť vzrastajúce obyvateľstvo od 17. storočia, začína sa rozvíjať i remeselná výroba. Remeselná výroba na Myjavskej pahorkatine začala v 16. storočí, pričom svoj rozmach dosiahla v 17. – 19. storočí a pretrvávala do 20. storočia (Mládek, 1979). Podmienila ju blízkosť trhov veľkých miest. Najrozšírenejším remeslom bolo tkáčstvo (kadlectvo), ktorým sa zaoberali na kopaničiach ale aj v ústredných sídlach. Veľmi rozšíreným remeslom bolo mlynárstvo, súvisiace s poľnohospodárskou výrobou. Na kopaničiach pod Javorinou sa oddávna tradovala výroba varešiek a iných predmetov z dreva. V strediskách obcí sa lokalizovali kováči, kolári, košíkári, povrazníci, sitári, krajčíri ap. Niektoré remeslá boli zriedkavejšie a obvykle sa vyskytovali v jednej – dvoch obciach, napríklad v Myjave vrecia pre mlyny (Lauko, 1990).

Myjavská pahorkatina predstavuje poľnohospodársko-priemyselný typ krajiny so stepou až lesostepou, s kombinovanou sídelnou štruktúrou od mestských cez sústredené vidiecke sídla až po roztrúsené kopanice.

Vďaka výrazne poľnohospodárskemu typu krajiny sa tento región radí medzi svojrázny a odlišný od ostatných oblastí s kopaničiarskym osídlením. Vysokým podielom poľnohospodárskej pôdy (najmä ornej pôdy a trvale trávnych porastov) na úkor lesnej pôdy sa nevyznačuje len Myjavská pahorkatina ale i zvyšné kopaničiarske osídlenia na Slovensku. Táto oblasť však podľa Labudu (2005) prevyšuje priemerné hodnoty zastúpenia využívaných poľnohospodárskych plôch.

Obyvateľstvo a sídla Myjavskej pahorkatiny vykazujú mnoho zvláštností. Vyplýva to z charakteru kopaničiarskeho osídlenia a z vyššie uvedeného vývoja.

Jednou z možností ďalšieho rozvoja Myjavskej kopaničiarskej oblasti v súčasnosti je využitie daného regiónu pre účely vidieckeho cestovného ruchu. Medzi pozitíva vidieckeho cestovného ruchu v oblasti možno zaradiť spojenie služieb cestovného ruchu s poľnohospodárskym prostredím, rešpektovaním prírodného prostredia a zveľad'ovaním krajiny. Významná je aj skutočnosť, že osídlenie oblasti nesie črty uvedomelého osídľovania kolonistami. Ide o oblasť s veľmi málo narušeným životným prostredím. Na území je dostatok vhodných lokalít s množstvom objektov, ktoré je možné po úpravách využiť pre účely chalupárenia, respektíve pre účely ubytovacích kapacít pre rekreantov. Pre pôvodnú architektúru v okolí Myjavy až po Nové Mesto nad Váhom sú charakteristické poschodové domy zo surových tehál s obilnými komorami na výške, kde sa horné podlažie využívalo ako skladovací priestor. Často bol povrch hlinených stien upravený drsnou pieskovo-vápennou omietkou sivého sfarbenia, kombinovanou s hladkými bielymi pásmi lemujúcimi po celom obvode okná, vchody a obvodové steny (Beňušková Z. a kol., 1998). Často ide o usadlosti a objekty, ktoré poskytujú jedinečný obraz spôsobu života mnohých generácií roľníkov, žijúcich na území niekedy i niekoľko storočí.

Ďalšou zaujímavosťou tejto oblasti je blízkosť štátnej hranice s Českou republikou a prípadné napojenie sa na hlavné dopravné koridory, z ktorej by ťažila daná oblasť.

Vidiecky cestovný ruch na Myjavskej pahorkatine má veľmi perspektívne možnosti, vzhľadom k tomu, že je to poľnohospodárska krajina s mnohými atraktívnymi miestami. Na jednej strane je možné poľnohospodársku pôdu ďalej obhospodarovať, na druhej strane je možné prevádzkovať rôzne formy vidieckej turistiky, a tým zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj krajiny.

5 Chalupárenie v obci Brestovec

V dnešnom uponáhľanom svete potrebuje človek občas vypnúť, a preto z času na čas hľadá miesta, kde nájde kvalitnejšie životné prostredie, prírodu, miesto na oddych a relax. Často toto miesto nájde na vidieku, ktoré ponúka čisté ovzdušie, pokoj a v častých prípadoch aj nenarušené prostredie. Jedným z týchto miest je Brestovec, ktorý spĺňa viacero už spomenutých možností. Obec má veľký potenciál na rozvoj cestovného ruchu, na jednej strane ponúka nádhernú okolitú prírodnú scenériu, významne kultúrne pamiatky, na strane druhej mentalitu obyvateľstva. V obci sa nachádza viacero rodinných domov a chalúp, ktoré sú potenciálne vhodné na ubytovanie hostí. Avšak záleží na obci samej a jej obyvateľoch, ako sa týchto výhod zhostia a ako ich náležite využijú.

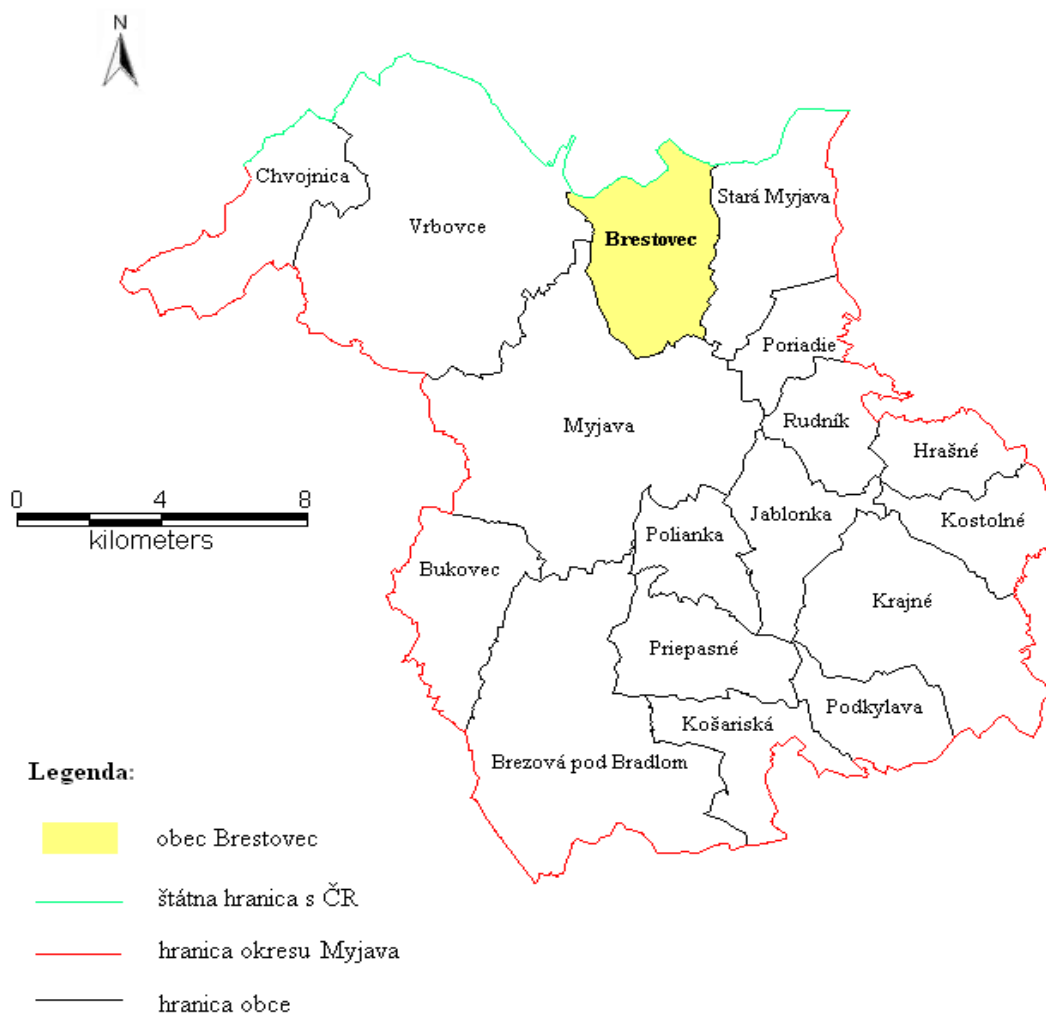
5.1 Geografická charakteristika územia obce Brestovec

Obec Brestovec je rázovitá kopaničiarska obec. Administratívne patrí do okresu Myjava (mapa 4) a ten do Trenčianskeho vyššieho územného celku (Korec a kol., 1997).

Brestovec obklopuje pohorie Myjavskej pahorkatiny, pričom obec sa nachádza v jej severnej časti, 4 km severne od okresného mesta Myjavy v juhozápadnej časti Trenčianskeho samosprávneho kraja. Na severe od obce sa nachádzajú Biele Karpaty a kde tiež hraničí s Českou republikou. Na západe Brestovec susedí s obcou Vrbovce, na východe s obcou Stará Myjava a na juhu hranica rozdeľuje Brestovec s mestom Myjava (PHSR obce Brestovec, 2008).

Mapa 4

Lokalizácia obce Brestovec v okrese Myjava

autor: Denisa Repová, zdroj: podklady MapInfo, upravené autorom

Od roku 1955 prestal byť Brestovec súčasťou Myjavy a stal sa tak strediskovou obcou pre mnohé roztrúsené usadlosti v jeho okolí, ktoré sa nachádzajú na okolitých pahorkoch i v dolinách a sú prepojené viac ako 30 km dlhou sieťou miestnych komunikácií.

Medzi ne patria: Brunov, Kržle, U Pánikov, Poľana, Svinárky, U Pagáčov, U Svítok, Štemberg, U Ticháčkov, U Vdoviakov, Dúbravčí Vršok, Kadleci, U Kavických, U Majtánov, U Hôžďalov, Kopánka, U Bucalov, U Pecnov, U Petrášov, U Kulíškov a Lieštie. Tieto usadlosti sú pomenované podľa mien ich pôvodných obyvateľov (príloha 5). Týmto všetkým usadlostiam v rámci Brestovca ako aj okolitým obciam poskytuje väčšinu služieb v oblasti školstva, zdravotníctva, administratívy, kultúry a športu okresné mesto Myjava.

Pre každú obec, nevynímajúc Brestovec, ktorá sa chce prezentovať aj navonok, sú dôležité symboly obce. Základnú trojicu symbolov tvoria erb, pečať a vlajka. Pôvodný erb obce vychádzal z erbu Myjavy (keďže Brestovec bol do roku 1955 jej súčasťou) a až neskoršie nadobudol súčasnú podobu. V dnešnom erbe (obrázok 3) sa nachádza strieborná ryba v zlatej zbroji umiestnená v modrom štíte, kde na hlave tejto ryby z oboch strán sú lokalizované zlaté brestové trojlistové vetvičky.

Obrázok 3

Erb obce Brestovec

zdroj: www.brestovec.sk

Ďalším symbolom obce je vlajka, ktorá sa skladá zo siedmich pozdĺžnych pruhov vo farbách bielej, žltej, modrej, žltej, modrej, a bielej. Vlajka má pomer strán 2:3 a ukončená je tromi cípmi, t.j. dvomi zástrihmi, siahajúcimi do tretiny jej listu. Posledným symbolom je pečať obce, ktorá je okrúhla a v strede má obecný symbol a kruhopolis OBEC BRESTOVEC. Pečať má štandardný priemer 35 mm.

5.1.1 Fyzicko - geografická charakteristika

Obec patrí geomorfologicky k provincii Západné Karpaty a oblasti Slovensko-moravské Karpaty. Do južnej časti zasahuje výbežok Myjavskej pahorkatiny. Myjavská pahorkatina sa skladá z vlastnej pahorkatiny, vyvinutej na flyšových paleogénnych súvrstviach, mezozoických a neogénnych komplexoch a z pásma bradiel (Salaj a kol., 1987). Charakter územia je preto pahorkatinno-vrchovinný. Túto oblasť tvorí štruktúra vonkajšieho flyšu a štruktúra bradlového pásma. Ústredné vysoké časti pohoria Biele Karpaty sú budované relatívne odolnejšími pieskovecami zachovanými v synklinálach. Typické sú široké, ploché chrbáty, ktoré predstavujú zbytky sarmatopanónskej rovne. Reliéf je výrazného

vrchovinového rázu a vznikol eróznym rozčlenením megaantiklinály (Kolektív autorov, 1972). Podstatná časť územia je pokrytá zvetralinovými plášťami a kvartérnymi sedimentmi. Nadmorská výška v strede obce je 380 m n. m., v chotári 350-645 m n. m. Kataster obce má rozlohu 1734,2 ha (PHSR obce Brestovec, 2008).

Hlavným faktorom, ktorý ovplyvňuje ráz počasia územia je reliéf, a to najmä svojou vertikálnou členitosťou. Ďalším prírodným predpokladom rozmiestnenia vidieckej turistiky a agroturistiky je klíma, ktorej kvalitu určuje súbor prvkov ako teplota, zrážky, dĺžka slnečného svitu, relatívna vlhkosť vzduchu.

Podľa členenia na klimatické typy sú Biele Karpaty – mierne teplá oblasť, charakteristická počtom letných dní pod 50 a priemernou teplotou v júli nad 16°C, s priemernou teplotou v januári nad -3°C a nadmorskou výškou územia nad 500 m.

Podľa členenia na klimatickogeografické typy začleňujeme územie obce do typu horskej klímy – subtyp mierne teplá, pre ktorý je charakteristická malá inverzia teplôt, vlhká až veľmi vlhká klíma. Je indikovaná priemernými januárovými teplotami -3,5 až -6°C, júlovými 17 až 17,5°C, ročná amplitúda je 21 – 23°C, ročný úhrn zrážok dosahuje 650 – 850 mm (PHSR obce Brestovec, 2008).

Najdaždivejšími mesiacmi v roku bývajú zvyčajne letné mesiace – jún, august, niekedy máj. Najmenej zrážok spadne v zime – január, február. Priemerný počet dní so snehovou pokrývkou 1 cm a viac je 70,6 dňa. Prevláda tu severné až severozápadné prúdenie vetrov. Priemerná maximálna rýchlosť vetrov dosahuje 1,6 – 2,6 m/s (PHSR obce Brestovec, 2008). Dlhodobým sledovaním teplotných a zrážkových pomerov možno predpokladať aké zmeny v budúcnosti možno očakávať v súvislosti všeobecným hydrologickým stavom územia. Tieto trendy sú zaujímavé nielen pre poľnohospodárov a miestnych obyvateľov, ale aj pre potencionálnych rekreantov.

Významnou zložkou životného prostredia je voda a jej kolobeh v prírode. Ovplyvňuje nielen hospodársky rozvoj územia, ale je aj základnou podmienkou na udržanie života na Zemi. Južnou časťou katastra obce preteká rieka Myjava, ktorá sa neskôr vlieva do Moravy. V centre Brestovca tečie Brestovský potok, ktorý zároveň patrí medzi najvýznamnejšie prítoky Myjavy. Vlieva sa do neho viacero malých prítokov. Na rieke Myjava sa v katastri obce nachádza aj vodná nádrž Brestovec, vzdialená asi 2 km od Myjavy, ktorá skôr ako pre cestovný ruch je využívaná pre rybolov, slnenie a v zime na korčulovanie. Je to veľmi pokojné a príjemné miesto, ktoré odporúčam skôr tým, ktorí sa chcú relaxovať v klude a bez hluku.

Celé sledované územie je chudobné na zásoby podzemnej vody. Na území Bielych Karpát sú podzemné vody viazané na pieskovce a zlepenice. Podzemné vody z nich vytekajú vo forme malých vrstevnatých alebo puklinových prameňov. Dajú sa využiť len na lokálne zásobovanie vodou (Dugáček, Gálik, 1985).

V katastri obce z pôdných typov prevládajú hlavne redziny a kambizeme, nazývané i hnedé lesné pôdy. Kambizeme, vyskytujúce sa v chotári, sa vyznačujú vnútro pôdnym zvetrávaním. Na ťavitejších vrstvách zvetralín sa utvorili pseudogleje. Pôdy tejto skupiny sú do veľkej miery využívané poľnohospodársky. Plytšie pôdy, vyskytujúce sa najmä na stráňach, sú vhodné na lúky a les. V dnách dolín sa na aluviálnych náplavoch rieky Myjavy a Brestovského potoka utvorili fluvizeme (PHSR obce Brestovec, 2008).

Celková výmera katastra obce je 1 734,2 ha. Najväčšiu rozlohu zaberá poľnohospodárska pôda - 54%. Z nej najväčší 50% podiel má orná pôda. Veľkú plochu zaberajú aj trvalé trávnaté porasty - 41,2%, ovocné sady 3,1% a záhrady 10,8%. Z nepoľnohospodárskej pôdy najväčšiu plochu zaberajú lesné pozemky a to až 87,4%, zastavané plochy predstavujú 8,3%, vodné plochy majú zastúpenie 1,3% a ostatné plochy 3% (Správa katastra Myjava, 2007).

Biotické pomery dotvárajú celkový obraz krajiny. Sú to hlavne lesné spoločenstvá, ktoré podporujú rozvoj cestovného ruchu. K deštrukcii lesov došlo v období kopaničiarskej kolonizácie v 16. storočí. Z hľadiska rastlinného fondu sa zachovali dubovo-hrabové lesy karpatské a bukové kvetnaté lesy v katastri obce len vo vyšších polohách Bielych Karpát, keďže v nižších polohách sa lesy z nedostatku poľnohospodárskej pôdy v minulosti vyklčovali.

Územie patrí do fyto geografickej oblasti západokarpatskej flóry (Carpaticum occidentale) obvodu prekarpatskej flóry (Praecarpaticum), z väčšej miery do okresu Biele Karpaty, z menšej miery do okresu Malé Karpaty (južná časť) (Baumgartner, 2001). V chránených územiach sa nachádza minimálne 40 rastlinných druhov uvedených v zozname vyhynutých, endemických a ohrozených taxónov. Z orchideí sa v regióne vyskytuje asi 20 druhov. V lesoch je možné zazrieť najmä veľké cicavce ako jeleň, srnec hôrny, sviňa divá a ďalšie. Z vtáctva je to d'ateľ veľký a prostredný, pinka, kukučka a iné (www.javorina-bradlo.sk). Zvláštny biotop predstavujú vodné toky a nádrže a zamokrené časti lúk.

Podľa zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov sa v katastrálnom území obce nachádzajú osobitne chránené územia. Nachádza sa tu chránená krajinná oblasť Biele Karpaty, do ktorého zasahujú kopanice Poľana, Pánikovci, Štemberg.

Dané územie bolo vyhlásené za chránenú krajinnú oblasť spolu s CHKO Bílé Karpaty v roku 1979 s druhým stupňom ochrany (www.javorina-bradlo.sk, PHSR Brestovec).

Na území obce sú navrhnuté genofondovo významné lokality: Svítkovci, Kamenica, Brestovec. Zmienené lokality predstavujú potencionálne miesta v rámci navrhovaných agroturistických trás, ako miesta vhodné návštevy z hľadiska prírodných krás.

5.1.2 Humánno – geografická charakteristika

Pre rozvoj obce je dôležité poznať ako štruktúru miestneho obyvateľstva, tak i súčasný stav bytového fondu.

Počiatky osídlenia Brestovca, ale aj okolitých obcí treba hľadať v kopaničiarskej kolonizácii. V 16. storočí trpelo Slovensko tureckými nájazdmi a Myjavská pahorkatina tak poskytovala utečencom dobrý úkryt pred nimi (už spomenuté v časti o Myjavskej pahorkatine). Avšak prírval nových obyvateľov bol tak veľký, že jadrové časti nepokryli dostatočne záujem všetkých o poľnohospodársku pôdu. To podnietilo zakladanie kopaníc, ktoré tak natrvalo zostali izolované od materských jadier. Vznik kopaničiarskych sídiel súvisel aj so sezónnymi obydliami na ťažšie dostupných pozemkoch, z ktorých sa postupne vytvorili trvalé sídla a z niektorých zoskupení domov aj samostatné obce (Beňušková a kol., 1998).

Územie Brestovca pôvodne tvorilo niekoľko roztrúsených poddanských usadlostí. Boli to typické myjavské kopanice, ktorých obyvatelia sa zaoberali roľníctvom a chovom poľnohospodárskych zvierat, neskôr aj ovocinárstvom. Z 18. storočia pochádza zmienka o budove bývalého mlynu a z roku 1911 mliekarne (Knížnica príručiek Slovenska, 2005).

Obec má zvláštny vývoj obyvateľstva, ktorý je odvodený zo zvláštného kopaničiarskeho osídlenia obce. Obec sa skladá z jednotlivých osád, ktoré sú rozložené na pahorkoch a v dolinách. Ku koncu roka 2008 žilo v obci Brestovec 934 obyvateľov (tabuľka 9). Z toho 482 mužov a 452 žien (OÚ Brestovec).

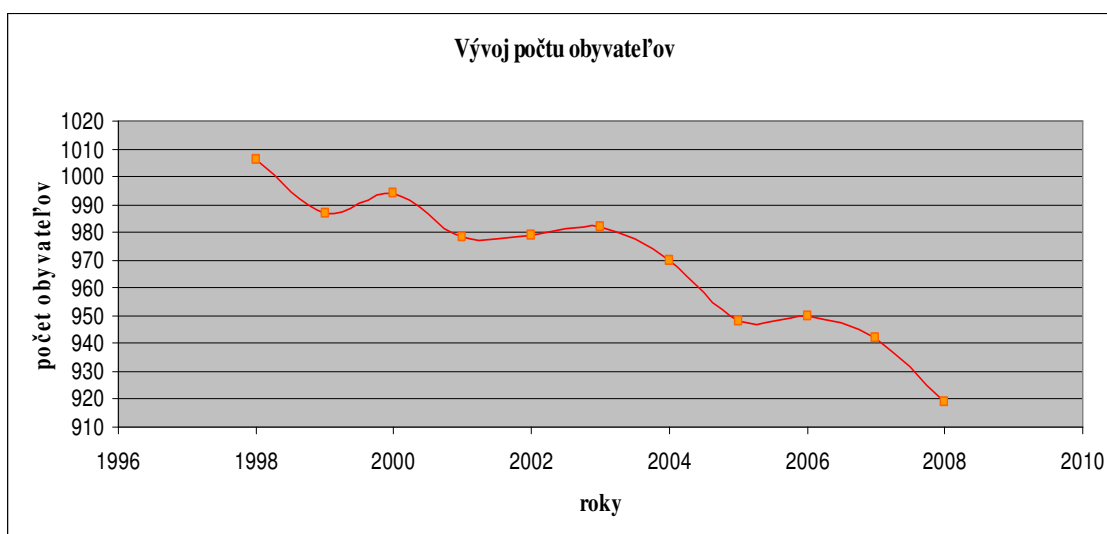
Tabuľka 9 – Počet obyvateľov obce Brestovec

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
počet obyv.	1006	987	994	978	979	982	970	948	950	937	934

zdroj: Štatistický úrad, informácia poskytnutá OÚ Brestovec, 3.4.09

V posledných rokoch bol v obci zaznamenaný pokles obyvateľov. Od roku 1998 po súčasnosť to bol pokles o 87 obyvateľov (graf 7).

Graf 7

zdroj: Štatistický úrad, informácia poskytnutá OÚ Brestovec, 3.4.09

Na pokles obyvateľstva má najväčší vplyv pokles živonarodených detí a následná zmena vekovej štruktúry obyvateľstva. V posledných rokoch sa prejavuje starnutie obyvateľstva. Počet obyvateľov sa hlavne udržiava prisťahovaním obyvateľov do obce (informácia poskytnutá OÚ Brestovec, 2008)

Pre porovnanie uvádzam údaje o počte obyvateľov obce podľa SODB z rokov 1970 až 2001 (tabuľka 10).

Tabuľka 10 – Počet obyvateľov podľa SODB za roky 1970 - 2001

Rok	1970	1980	1991	2001
počet obyvateľov	1613	1336	1086	978

zdroj: Štatistický úrad SR

Dané údaje zo SODB takisto potvrdzujú pokles obyvateľstva tejto kopaničiarskej obce. Jedným z dôvodov môže byť napríklad aj nedostatok pracovných príležitostí v okolí a migrácia najmä mladých ľudí.

Jedným z významných činiteľov rozvoja obce je poznanie i duchovnej stránky obyvateľstva, predovšetkým jeho vzdelanostnej, národnostnej, religióznej štruktúry.

Z hľadiska vzdelania, sa obyvateľstvo obce neodlišuje od väčšiny vidieckych obcí na Slovensku. Základné vzdelanie v obci podľa SODB 2001 má 29% obyvateľov, učňovské (bez maturity) 34%. Vysokoškolské vzdelanie dosiahlo len 2,3% obyvateľov. Deti do 16 rokov sú

zastúpené 14,2%. Celkovo možno povedať, že úroveň vzdelania v obci nie je na vysokej úrovni.

Národ spravidla označuje určité spoločenstvo obyvateľstva. Pre určenie národnosti nie je rozhodujúca materinská reč, ani reč, ktorú občan používa alebo lepšie ovláda.

V obci sa až 98,8% obyvateľstva hlási k slovenskej národnosti, preto možno obec považovať za etnograficky vyrovnanú. V obci je ešte zastúpená česká národnosť a to hodnotou 1,1% (SODB, 2001).

O niečo pestrejšia v porovnaní s národnostým zložením je religiózna štruktúra. Jej dlhoročný vývoj bol do značnej miery ovplyvnený aj zvláštnym systémom osídlenia. V obci Brestovec sa až 84,5% obyvateľstva hlási k evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. K rímsko-katolíckej cirkvi sa hlási 40 obyvateľov, čo predstavuje 4%. Bez vyznania je 8% obyvateľov, 2% obyvateľov patrí k Svedkom Jehovovým, 1,1% obyvateľov tvoria ostatné náboženstvá (Cirkev adventistov siedmeho dňa, Evanjelická cirkev metodistická, Gréckokatolícka cirkev) a náboženstvo sa nezistilo u 2% obyvateľov (SODB, 2001).

Za zvlášť dôležitú skupinu obyvateľov z pohľadu ekonomického rozvoja obce pokladáme ekonomických aktívnych obyvateľov. V Brestovci bolo podľa SODB 2001 ekonomicky aktívnych 481 obyvateľov, čo je 49% z celkového počtu obyvateľstva. Je to o 1,1% menej ako podiel všetkých ekonomicky aktívnych obyvateľov z trvale bývajúcich obyvateľov na Slovensku. Nakoľko v obci nie je vytvorený dostatočný počet pracovných príležitostí, až 58,4% odchádza do zamestnania mimo obce (PHSR obce Brestovec, 2008). Pre charakterizovanie územia z hľadiska štruktúry hospodárskych aktivít sa používa aj členenie zamestnanosti podľa troch základných sektorov – primárny, sekundárny a terciárny. Sektorová zamestnanosť obce popisuje tabuľka 11. Čo sa týka miery nezamestnanosti, za posledných 5 rokov má klesajúcu tendenciu (PHSR obce Brestovec, 2008).

Tabuľka 11

Sektorová zamestnanosť

Odvetvie hospodárstva	Ekonomicky aktívne obyvateľstvo			
	Muži	Ženy	Spolu	% podiel
Primárny sektor	31	10	41	8,5
Sekundárny sektor	111	65	176	35,6
Terciárny sektor	74	104	178	37
EA bez udania odvetví	49	37	86	17,9
Spolu	265	216	481	481

zdroj: SODB 2001, In PHSR obce Brestovec, 2008

Domový fond v obci je dôležitý pre rozvoj vidieckej turistiky a v rámci nej chalupárenia v sledovanom území. V obci v roku 2001 podľa SODB prevažovalo až takmer 99%-ným podielom bývanie v súkromných rodinných domoch. Priemerný vek rodinných domov je 48 rokov.

Podľa SODB v roku 2001 sa v obci nachádzalo spolu 470 rodinných domov, z toho bolo 310 trvale obývaných. Zo zvyšných 160 domov bolo zaevidovaných 117 pre rekreačné účely, čo z celkového počtu 470 rodinných domov to je 24,9 % podiel, t. j. takmer jedna štvrtina. Podrobný prehľad o jednotlivých kategóriách rodinných domov nám podáva tabuľka 12

Tabuľka 12

Kategórie rodinných domov v obci Brestovec v roku 2001

Kategória rodinného domu	Počet
<i>Spolu rodinných domov</i>	470
Z toho trvale obývaných rodinných domov	310
Z toho dočasne obývaných rodinných domov	160
Z toho rodinné domy pre rekreačné účely	117

zdroj: SODB 2001

Na porovnanie v roku 1991 podľa SODB bolo v obci 361 domov (tabuľka 13) a v roku 1980 bolo 424 domov, z toho 39 neobývaných (SODB, 1980).

Tabuľka 13

Kategórie rodinných domov v obci Brestovec v roku 1991

Kategória rodinného domu	Počet
<i>Spolu rodinných domov</i>	361
Z toho neobývaných domov	79
Z toho rodinné domy pre rekreačné účely	50
Z toho OIR spolu	24
Z toho rekreačných chát, domov	2
Z toho vyčlenené chalupy	22

zdroj: SODB, 1991

Väčšina domov bola postavená v období výstavby rokov 1946-1970, kedy bol zaznamenaný i najvyšší priemerný ročný prírastok domového fondu (SODB, 2001).

Už bolo spomenuté, že v katastri obce sa nachádza viacero domov, ktoré slúžia výhradne pre rekreačné účely. Posledné SODB v danej obci poukazujú na to, že v uplynulom desaťročí

pribudlo 67 domov, ktoré zmenili pôvodnú trvalo obývanú funkciu na rekreačnú. Väčšina z týchto domov sa zmenila rekreačné chalupy, výskyt chat v danej oblasti je menší. Prírodné prostredie, dobrá poloha na úpätí Bielych Karpát a domový fond Brestovca vytvárajú vhodné podmienky na rozvoj vidieckeho turizmu, konkrétne na chalupárenie. Je známe, že tu dovolenkujú ľudia z celého Slovenska. Obec by mala podporovať rekonštrukciu rodinných domov za účelom vidieckeho cestovného ruchu. Tým by pritiahla pozornosť mnohých potenciálnych rekreantov, ktorí majú záujem stráviť víkendy či dovolenku na vidieku, v nenarušenej krajine. Mala by podporovať rozvoj cestovného ruchu, najmä v oblasti rekreácie a k tomu naviazaných aktivít tak, aby uspokojovala nielen chalupárov, ale aj turistov, návštevníkov prichádzajúcich do obce a aby sa sem radi vracali a vytvárali si kladné väzby a vzťah k danej lokalite.

Z architektonických pamiatok, ktoré lákajú potencionálnych rekreantov, sa v obci zachovalo niekoľko pôvodných ľudových obytných a hospodárskych budov z 19. storočia. Oblasť je bohatá na pôvodnú ľudovú remeselnú kultúru a rázovitý folklór. Medzinárodný folklórny festival, ktorý sa každoročne koná v neďalekej Myjave, je pestrofarebnou prehliadkou ľudového umenia zo všetkých končín sveta a lákadlom pre turistov (Obrázky Trenčianskeho samosprávneho kraja, 2008).

V katastri obce sa nachádzajú dve významné pamiatky. Jednou z nich je pamätná tabuľa pri vstupe do tunela M.R. Štefánika na počesť tých, ktorí pri jeho stavbe zahynuli (obrázok 4). Druhou je pomník padlých rumunských vojakov (obrázok 5).

Obrázok 4

Pamätná tabuľa pri vstupe do tunela M. R. Štefánika

zdroj: www.javorina-bradlo.sk

Obrázok 5

Pomník padlých rumunských vojakov

zdroj: www.javorina-bradlo.sk

Čo sa týka kultúrno – spoločenského života v obci vyvíja činnosť futbalový klub (príloha 6.1), hokejový klub, tenisový kurt, Poľovnícke združenie, Jednota dôchodcov, Dobrovoľný hasičský zbor, záhradkárske a chovateľské združenie. V obci sa nachádza taktiež nový kultúrny dom, v ktorom sídli obecný úrad (príloha 6.2). Občanom slúži od roku 1995 a konajú sa v jeho priestoroch rôzne posedenia ap.

K ostatnej infraštruktúre je možné zaradiť požiarnu zbrojnicu (príloha 6.3) a pálenicu (príloha 6.4). V objekte pálenici sa nachádza i sušiareň ovocia, muštáreň a spoločenská miestnosť. V obci sa nachádzajú dva obchody s potravinami a drogistickým tovarom.

Obec Brestovec je situovaná mimo nadregionálne významných dopravných trás. V obci sa nachádza cesta II. trieda a spolu 36 km miestnych komunikácií III. triedy. Miestne komunikácie sú prevažne v zlom technickom stave, čo môžem potvrdiť aj z vlastnej skúsenosti. Obec do budúca uvažuje o ich rekonštrukcii. V obci sa ďalej nachádzajú 3 parkovacie plochy ale nie je tu k dispozícii žiadne námestie (PHSR obce Brestovec, 2008).

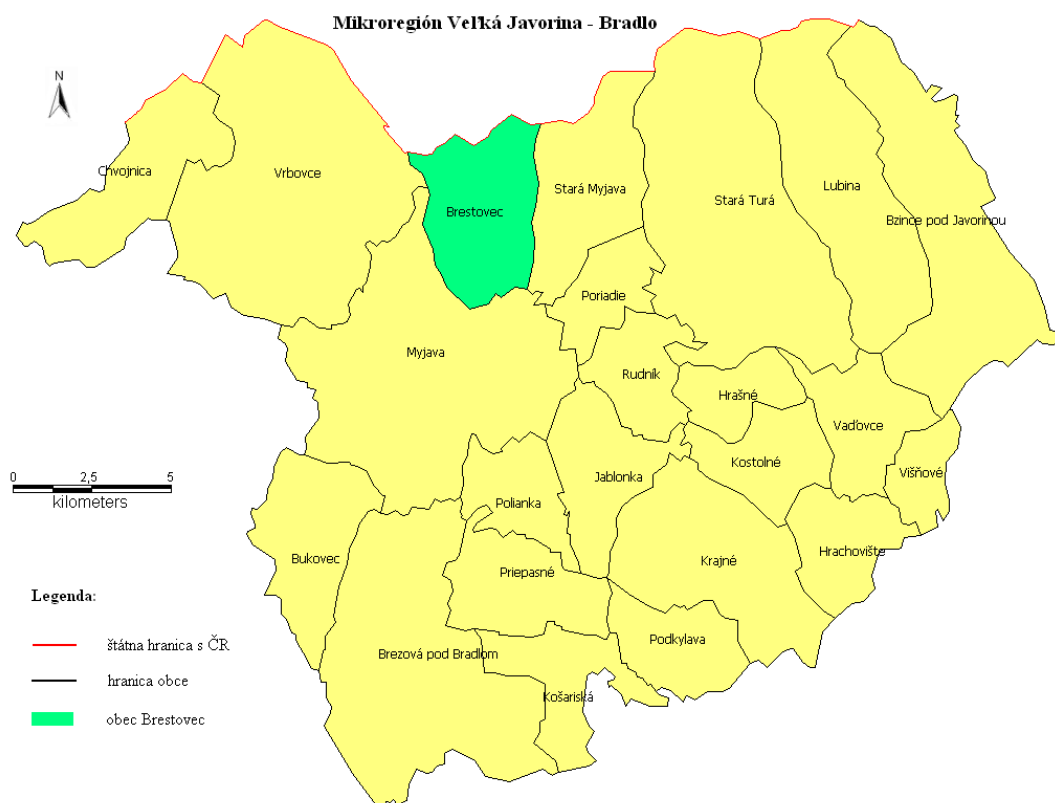
Cez obec prechádza železničná trať, ktorá voľakedy spájala Považie s Moravou. V súčasnosti však vlaky zo Slovenska do Českej republiky nepremávajú. Na tejto trati je v katastri Brestovca vybudovaný tunel, ktorý bol považovaný za najdlhší na Slovensku s dĺžkou 2 987 m a nesmie meno po M.R. Štefánikovi.

Z toho dôvodu, že obec je umiestnená na úpäť Bielych Karpát, obyvatelia majú priame autobusové spojenie iba s mestom Myjava. Spoj Myjava – Vrbovce má zastávku v osadách Kopánka a Lieštie patriacich k obci Brestovec. Spoj Myjava – Poľana premáva do odľahlej osady Poľana – Salaš. Obyvatelia obce sú tak zväčša odkázaný na vlastné auto.

Obec je členom viacerých združení. Je členom Združenia miest a obcí myjavského regiónu. *„Bolo vytvorené za účelom lepšieho zabezpečenia a koordinovania vzájomnej súčinnosti rozvoja obcí okresu v rôznych oblastiach. Ide najmä o rozvoj občianskeho života, skvalitňovanie podmienok na život obyvateľov regiónu, ochrana životného prostredia, ochrana duchovných hodnôt a kultúrneho dedičstva, podpora podnikania a služieb, rozvoj technickej a dopravnej infraštruktúry, rozvoj turizmu a cestovného ruchu, propagácia a prezentácia regiónu ale i ďalšie oblasti rozvoja celého regiónu“* (www.zmosmyjava.sk). Zjednocujúcim prvkom regiónu je typické kopaničiarske osídlenie, v rámci ktorého sa obce skladajú niekedy aj z desiatok kopaníc. Členmi tohto združenia sú 2 mestá, Myjava a Brezová pod Bradlom a obce: Brestovec, Bukovec, Hrašné, Chvojnica, Jablonka, Košariská, Krajné, Kostolné, Podkylava, Polianka, Poriadie, Priepasné, Rudník, Stará Myjava, Vrbovce.

Brestovec je taktiež členom Združenia obcí kopaničiarskeho mikroregiónu Veľká Javorina – Bradlo (mapa 5). Mikroregión je vyhraničený z časti na území okresu Myjava a z časti na území okresu Nové mesto nad Váhom (www.javorina-bradlo.sk). V súčasnosti združuje spolu 23 obcí (všetky obce v rámci okresu Myjava plus 6 obcí z okresu Nové mesto nad Váhom - Stará Turá, Bzince pod Javorinou, Hrachovište, Lubina, Vad'ovce, Višňové). Aj v tomto prípade je zjednocujúcim prvkom regiónu je typické kopaničiarske osídlenie.

Mapa 5

autor: Denisa Repová, zdroj: www.javorina-bradlo.sk, mapové podklady MapInfo, upravené autorom

Z dôvodu uchádzania sa o finančnú podporu z Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013 a najmä podnetu regiónu Veľká Javorina – Bradlo vzniklo ďalšie združenie pod názvom Kopaničiarsky región – miestna akčná skupina. Členom sú všetky obce Združenia obcí kopaničiarskeho regiónu Veľká Javorina – Bradlo a obec Podbranč z okresu Senica. Nedostatok finančných prostriedkov v rozpočtoch jednotlivých obcí ich totiž podnecuje k vzájomnej spolupráci a k príprave a realizácii integrovaných stratégií rozvoja tohto územia s rázovitým kopaničiarskym osídlením. Cieľom je *„nájsť v regióne nové možnosti a príležitosti, podporiť a zabezpečiť ich využitie a zvýšiť sociálno-ekonomickú úroveň života na vidieku. Ďalšími cieľmi je účasť občanov na rozhodovaní, rozvoj občianskeho života, ochrana*

životného prostredia, duchovných a kultúrnych aktivít, podpora podnikania a služieb, rozvoj infraštruktúry, cezhraničná spolupráca a ďalšie“ (www.kopaniarskyregion.sk).

Aj prostredníctvom členstva v týchto združeniach chce Brestovec naplniť svoju víziu a to: *„Obyvatelia obce Brestovec chcú v horizonte 10 - 15 rokov žiť v atraktívnom prostredí s dobudovanou technickou infraštruktúrou a bytovým fondom, s kvalitnými podmienkami pre život mladých obyvateľov, dobrou starostlivosťou o starších obyvateľov a zvýšenou starostlivosťou o životné prostredie prispieť k trvaloudržateľnému rozvoju vidieckej turistiky a trávenia voľného času s využitím miestneho prírodného a kultúrneho potenciálu.“ (PHSR obce Brestovec, 2008).*

5.1.3 Brestovec a jeho vzťah k cestovnému ruchu

Brestovec je známy rozvojom turistiky, cykloturistiky, v katastri obce sa nachádza mnoho chalúp, ktoré sú využívané na rekreačné účely ako je už spomínané v predchádzajúcej kapitole. Medzi najviac používané cyklistické trasy patrí cesta Myjava – Stará Myjava – vodná nádrž Stará Myjava a cesta z Brezovej pod Bradlom cez Myjavu, Vrbovce, Sobotište do Senice v celkovej dĺžke 48 km a prevýšením 300 m.

Určité rekreačné možnosti poskytuje vodná nádrž Brestovec, v lete sa tu dá sliť. Okrem toho sa dá v tejto lokalite člnkovať a chytať ryby.

Analýzou cestovného ruchu v obci Brestovec a v jeho okolí sa zaoberá SWOT analýza v kapitole Služby, cestovný ruch a kultúra, pričom táto analýza definuje jej silné a slabé stránky, príležitosti a ohrozenia. **SWOT** analýza je skratka z anglického originálu: **Strengths** – silné stránky, **Weaknesses** – slabé stránky, **Opportunities** – príležitosti, **Threats** – ohrozenia. Je to štandardná metóda, ktorá slúži k prezentácii analytických poznatkov o najrôznejších objektoch skúmania. Je založená na vyčerpávajúcej, výstižnej a objektívnej charakteristike silných a slabých stránok skúmaného objektu a jeho možných príležitostí a ohrození. V tomto prípade je predmetom SWOT analýzy obec Brestovec a to jednak vo vnútorných ale aj vonkajších vzťahoch.

Detailnejší prehľad o rozdelení na jednotlivé položky silných a slabých stránok, príležitostí a ohrozenia nám prináša tabuľka 14.

Tabuľka 14

Swot analýza – kapitola Služby, cestovný ruch a kultúra

Druh	Popis
Silné stránky:	<ul style="list-style-type: none"> • prírodný a kultúrno-historický potenciál obce • výborné podmienky na vidiecku turistiku, cykloturistiku, rekreáciu, rehabilitačné a odpočinkové aktivity (poloha v Myjavskej pahorkatine a na úpätí Bielych Karpát) • dobrá poloha na úpätí Bielych Karpát
Slabé stránky:	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatočná kvalita poskytovaných služieb • málo rozvinutý marketing a kvalita manažmentu cestovného ruchu v rámci regiónu • nedostatok poskytovaných služieb pre voľný čas i služieb v cestovnom ruchu • žiadny podnikateľský subjekt podnikajúci v cestovnom ruchu • žiadne ubytovacie kapacity v obci a nedostatočné v okolí pre návštevníkov a obchodných cestujúcich • horšia dopravná prístupnosť najodľahlejších kopaníc • absencia kultúrnych pamiatok • absencia cyklochodníka Myjava – Stará Myjava, ktorý by mal viesť popri Brestovskej priehrade • nevyužívanie prírodného potenciálu • zanikajúce praktiky ľudovej výroby
Príležitosti:	<ul style="list-style-type: none"> • rozvoj obchodu a služieb na podporu cestovného ruchu v hlavnom meste okresu Myjave • ponuka nových produktov cestovného ruchu (gazdovský dvor, kopaničiarska izba atď.) • možnosť využitia členstva v regionálnych združeniach a prostredníctvom spoločnej cieľenej propagácie zlepšiť imidž obce a regiónu • možnosť využitia dobrej polohy v blízkosti hranice s Českom a Rakúskom na rozvoj cestovného ruchu • rozvoj cestovného ruchu na báze využitia prírodného a kultúrneho potenciálu okolia • existencia starých neobývaných chalúp, ktoré možno využiť na vidiecky turizmus • perspektíva ubytovania v súkromí • podpora vidieckej turistiky a agroturizmu štrukturálnymi fondmi EÚ (Program rozvoja vidieka) • vyžitie prírodného potenciálu priehrady v rozvoji aktívneho domáceho i zahraničného cestovného ruchu • zvýšenie potenciálu dlhodobej rekreácie s pozitívnym dopadom na rozvoj zamestnanosti • využitie potenciálu športových zariadení • oživenie tradičných remeselníckych zručností
Ohrozenia:	<ul style="list-style-type: none"> • pomalé zavádzanie moderných informačných systémov • slabšia kooperácia medzi obcami v regióne prípadne neochota spolupracovať na realizácii spoločných programov • pretrvávajúca nízka podpora rozvoja cestovného ruchu • nedostatok finančných prostriedkov

zdroj: PHSR obce Brestovec 2008

Rozvoju cestovného ruchu sa venuje aj definovaný strategický cieľ Brestovca, ktorý bol stanovený na základe analýzy problémov: „Vytvoriť podmienky pre všestranne kvalitný život

občanov priamo v obci, a to zlepšením stavu životného prostredia budovaním technickej infraštruktúry, ďalej v oblasti občianskej vybavenosti, dopravy, rozvoja bytového fondu, starostlivosti o starších občanov, tvorby pracovných príležitostí ako aj vytvorením podmienok pre rozvoj vidieckej turistiky a trávenia voľného času tak, aby sa obec stala domovom a miestom pre plnohodnotný život všetkých jej obyvateľov“. (PHSR obce Brestovec 2008)

Na základe identifikovaných negatív v slabých stránkach a ohrozeniach v rámci Swot analýzy boli stanovené štyri kľúčové problémy. Jedným z týchto problémov je aj cestovný ruch, ktorý bol definovaný v kľúčovom probléme č.3 – Stagnácia rozvoja podnikateľskej činnosti a cestovného ruchu. Príčinami tohto problému sú podľa tejto analýzy:

- 1) Chýbajúca infraštruktúra cestovného ruchu (ubytovanie, sociálne zariadenia, občerstvenie)

Ako bolo už skôr uvedené, v obci sa nachádzalo podľa SOBD z roku 2001 spolu 470 rodinných domov, 2 bytové domy a 2 domy z kategórie „ostatné budovy“. Z týchto 470 rodinných domov bolo celkovo 117 rodinných domov, čo robí 24,9% podiel. Mnohé z nich sú v dezolátnom stave a potrebujú rozsiahlu rekonštrukciu. Okrem týchto „rekreačných objektov“ však v obci chýbajú ďalšie ubytovacie kapacity v podobe ubytovacích zariadení. V Brestovci je taktiež nedostatok verejných sociálnych zariadení a služieb týkajúcich sa občerstvenia. V roku 2008 sa v obci nachádzalo len jedno pohostinstvo.

Ďalšou príčinou vzniknutých problémov je nedostatočné využívanie prírodného potenciálu. Brestovec sa svojou polohou nachádza v Myjavskej pahorkatine a na úpätí Bielych Karpát. Podľa mnohých odborníkov na vidiecky cestovný ruch a agroturistiku patrí celý tento región medzi oblasti s veľmi dobrými podmienkami pre tento druh cestovného ruchu. Región tiež disponuje bohatým kultúrno-historickým potenciálom a relatívne neporušenou prírodou. Ak by sme chceli charakterizovať prírodný potenciál obce, tak ten je hlavne v podobe krásnej scenérie okolitej prírody Myjavskej pahorkatiny a Bielych Karpát. Biele Karpaty zaradených do CHKO. Ďalšou chránenou prírodnou pamiatkou je rieka Myjava, kde na brehoch rieky sú zachované prirodzené porasty.

- 2) Úpadok poľnohospodárstva

Kataster obce má celkovú rozlohu 1734,2 ha. Z toho bola v roku 2007 výmera poľnohospodárskej pôdy 936 ha, čo predstavovalo podiel 54 % podiel z celkovej rozlohy. Z obyvateľstva Brestovca bolo zamestnaných v primárnom sektore (poľnohospodárstve, ťažbe a lesníctve) už iba 8,5 % z celkového počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov. Tento podiel naďalej klesá a je tiež jedným z ukazovateľov úpadku poľnohospodárstva.

3) Nevytvorené podmienky pre rozvoj malého a stredného podnikania

4) Nedostatok poskytovaných služieb pre voľný čas

V roku 2008 bolo k dispozícii pre trávenie voľného času v obci bolo jedno futbalové ihrisko a jeden tenisový kurt, čo je žalostne málo. Bolo by potrebné vybudovať oddychovú zónu a viacero zariadení pre trávenie voľného času.

5) Kontaminovaná voda v priehrade obmedzujúca rozvoj cestovného ruchu

Do vodného toku sa vo veľkej miere vypúšťajú odpadové vody ako produkt ľudskej činnosti. Medzi hlavné znečisťujúce látky patria N- NH₄, NEL, bakteriologická kontaminácia.

6) Absencia cyklochodníka Myjava – Stará Myjava a nedostatok turistických trás

V súčasnosti existuje cesta Myjava – Stará Myjava – vodná nádrž Stará Myjava v južnej časti katastra Brestovca, ktorá je veľmi často využívaná cyklistami, avšak z hľadiska bezpečnosti nie je práve ideálna pre pestovanie cyklistiky.

7) Málo parkovacích miest pre návštevníkov obce

V roku 2006 sa v obci nachádzali 3 parkovacie plochy s celkovou výmerou 600 m², čo však pre návštevníkov obce nie je dostatočný počet.

8) Nerozvinutý marketing a propagácia cestovného ruchu územia

Hlavným problémom podpory cestovného ruchu v tejto lokalite je zaostávajúca a často viaznuca spolupráca na miestnej a regionálnej úrovni, nedostatočná integrácia ponuky služieb cestovného ruchu, slabá reklama a propagácia pamiatok, ktoré sa nachádzajú v obci.

Na riešenie tohto problému s cieľom podpory rozvoja cestovného ruchu najmä v oblasti vidieckeho turizmu, rekreácie, športu a cykloturistiky, rozšírenia, doplnenia a skvalitnenia infraštruktúry pre cestovný ruch bolo stanovených pár opatrení.

Medzi ne patria:

- **podpora vidieckej turistiky,**
- podpora podnikateľských aktivít v oblasti stravovania a občerstvenia,
- podpora výstavby cyklochodníka Myjava – Stará Myjava,
- vybudovanie viacúčelového ihriska,
- rekonštrukcia a modernizácia infraštruktúry športového areálu,
- v spolupráci s obcami v regióne vypracovať koncepciu rozvoja cestovného ruchu s regionálnym dosahom,
- dobudovať informačný systém popri cestách pri zástavkách s informáciami o možnostiach ubytovania, stravovania a občerstvenia v regióne,

- podpora realizácie projektu ovocno – destilátovej cesty,
- spracovanie viacjazyčného materiálu o príležitostiach cestovného ruchu, v regióne a účasť na veľtrhoch a výstavách v rámci združení, ktorého je obec členom,
- skultivovať priestory na zábavu a oddych (PHSR obce Brestovec, 2008)

Hoci v obci pôsobí dostatok organizácií a združení, v nedostatočnej miere organizujú kultúrno-spoločenské a športové podujatia. Vhodné by bolo vytvoriť sieť aktivít v oblasti kultúry a športu v spolupráci so spoločenskými organizáciami a spolkami pôsobiacimi v obci. Mali by sa zamerať na organizovanie tradičných spoločenských podujatí – dedinská zabíjačka, varenie gulášu, košovka páleného ap. Ďalej by to mohli byť aktivity zameraná na zvýšenie povedomia v oblasti kultúrno-spoločenského a športového života ľudí a výchova k lepšiemu životnému štýlu.

Do rozvoja obce by nemalo byť zapojené iba obecné zastupiteľstvo ale aj ostatní občania obce. Je dobré, ak je k dispozícii definovaná stratégia, ktorá je založená na súčasných a budúcich potrebách a v neposlednom rade i očakávaníach zainteresovaných strán, vychádzajúca z kľúčových disparít a stavia na faktoroch, ktoré tieto disparity môžu zmierniť alebo odstrániť. Vytvára totiž predpoklady na zabezpečenie konzistencie v podpore regionálneho rozvoja obce.

5.2 Terénny výskum v obci Brestovec

Základné údaje o rekreačných objektoch poskytuje Štatistický úrad Slovenskej republiky, ktoré sú čiastočne publikované v Štatistickom lexikóne obcí, ktoré hovoria o počte trvalo obývaných domoch. O tom, na aký účel, respektíve o aký typ rekreačného objektu ide, nám poskytuje dáta Štatistický úrad, konkrétne jeho jednotlivé pracoviská na požiadanie. Pre účely diplomovej práce bolo potrebné osloviť dve pracoviská Štatistického úradu – Trenčín a Trnavu, vzhľadom k tomu, že obec Brestovec v roku 1991 bola súčasťou okresu Senica, ktorý patrí do Trnavského kraja a v súčasnosti patrí do okresu Myjava a ten do Trenčianskeho kraja.

Získané údaje však nevytvádzajú o stave a využívaní objektov, prípadne o ich majiteľoch a ich zámeroch do budúcnosti. Získať podrobnejšie údaje je možné iba terénnym výskumom a rozhovorom. Aby bolo možné získané údaje vyhodnocovať a na základe toho ďalej interpretovať, zdalo sa mi za najvhodnejšie zvoliť formu zisťovania prostredníctvom

dotazníkového prieskumu. Zároveň bola použitá obrazová dokumentácia (prílohy 7.1 – 7.6) a pozorovacia metóda (pozorovanie života v obci).

Cieľom dotazníkového výskumu bolo získať informácie o súčasnom stave chalúp v obci Brestovec, ich spôsobe využívania a možných zmien v blízkej budúcnosti. A taktiež overiť si hlavnú hypotézu, či súčasní vlastníci chalúp uvažujú o zmene využitia objektu v blízkej budúcnosti, t.j. z druhého bývania na prvé, jediné bývanie.

Dotazník (príloha 8)mal spolu 27 otázok a bol rozdelený do troch častí. Prvá časť dotazníku bola zameraná na osobné údaje týkajúce sa respondenta, na jeho vek, vzdelanie, zamestnanie, trvalé bývanie ap.

Druhá časť, ktorá je najrozsiahlejšia, bola venovaná už samostatnému rekreačnému objektu – chalupe, o spôsobe nadobudnutia, zastavenej ploche, roku postavenia, charakteru stavby ap.

V tretej časti som chcela pomocou položených otázok zistiť, za akých podmienok by boli respondenti ochotní objekt predať, respektíve prenajať, aký typ služieb im v blízkom okolí chýba, aké by boli podmienky využitia k trvalému bývaniu ap.

Terénny výskum zameraný na majiteľov, užívateľov chalúp v obci Brestovec bol robený ku koncu letných prázdnin a v septembri 2008, pričom v záujme čo najväčšej objektivity prebiehal nielen cez víkendy ale i cez pracovný deň. Výskum bol vykonaný vo všetkých osadách obce Brestovec. Výsledky dotazníka boli priebežne spracovávané.

5.2.1 Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu

Na základe SODB 2001 bolo zistené, že v Brestovci sa nachádza 117 rodinných domov určených na rekreáciu. Na dotazníkovom výskume sa však zúčastnilo iba 80 respondentov, z toho 70 dotazníkov bolo možné vyhodnotiť. Zvyšní majitelia chalúp buď odmietli vyplniť dotazník z rôznych dôvodov (nedostatok času, veľa práce ap.) alebo prestali vôbec chodiť na chalupy. Boli dokonca aj takí, ktorí si mysleli, že dotazníkový výskum sa robí pre účely veterného parku, ktorý by mal byť postavený na Poľane a obyvatelia s tým nesúhlasia vzhľadom k tomu, že by narúšal prírodný „raj“, kvôli ktorému tam veľa chalupárov chodí.

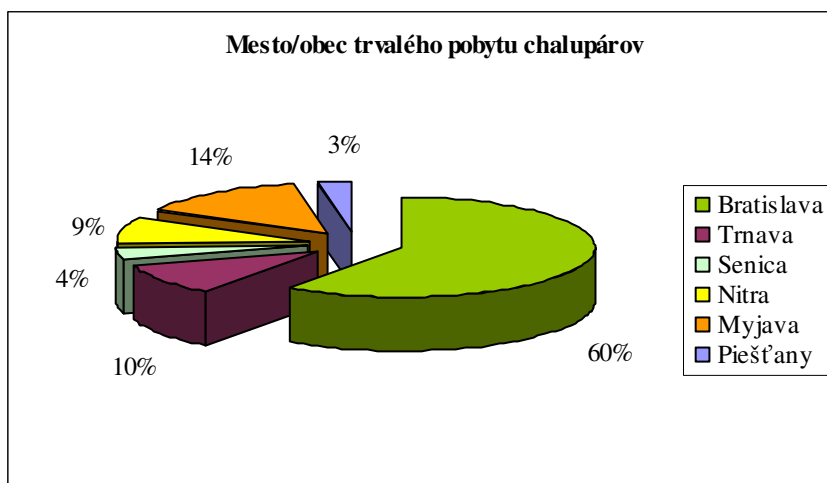
Pre účely svojej práce som sa rozhodla, že za kľúčové otázky (spolu 7) budem považovať tie, ktoré mi potvrdenia, respektíve vyvrátenia predpokladanú zmenu funkcie chalupy majiteľmi v blízkej budúcnosti.

Na dotazníkovom výskume sa zúčastnilo 37 žien a 33 mužov. Až 33% respondentov bolo vo veku 45 – 54 rokov, najmenej bolo vo veku od 65-74 rokov (1%). Najväčšiu účasť tvorili

zamestnanci (53%), po nich nasledovali podnikatelia (26%) a dôchodci (7%) (prílohy 9.1 - 9.2).

Hodnotenie pohybu za rekreáciou je nutné posudzovať na základe priestorovej mobility obyvateľstva. Súčasná rekreačná mobilita nie je však len pohyb vlastníkov rekreačných objektov, ale aj pohyb návštevníkov majiteľov OIR, pohyb ostatných rekreačných návštevníkov územia, trvale bývajúcich obyvateľov a pohyb náhodných prichádzajúcich (Procházka, 2001) S využívaným objektu súvisí jeho dostupnosť. Podľa výsledkov z výskumu vzdialenosť od miesta bydliska nezohráva významnú úlohu. Až 60% respondentov (graf 8) má trvalé bydlisko v Bratislave. Obec Brestovec je pritom od Bratislavy vzdialená do 100 km. Iba 14% respondentov má chalupu lokalizovanú v blízkosti svojho trvalého bydliska, t.j. v Myjave. Výsledok nám poukazuje na to, čo je pre chalupárov pri výbere lokality podstatné. Je to skôr nenarušená príroda, klud ako vzdialenosť. V podstate až 80% respondentov prekonáva pri dochádzke do objektu vzdialenosť väčšiu ako je 50 km.

Graf 8

zdroj: vlastný výskum

Súbor otázok týkajúcich sa samostatného objektu nám priniesol tieto informácie. Veľkosť zastavenej plochy je v priemere 84 m². Zastavaná plocha bola v minulom období regulovaná zákonom. Veľkosť teda závisí od doby vzniku objektu.

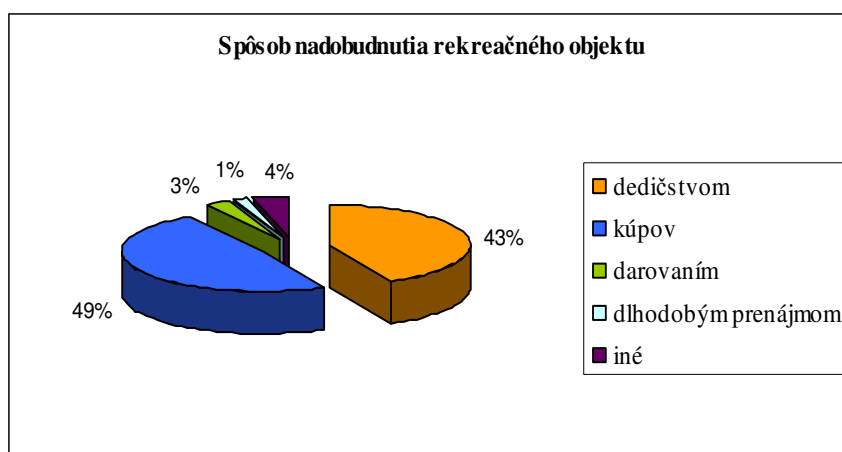
Veľkosť pozemku je v priemere 1 347 m². Pohybuje sa v rozpätí od 300 do 6000m².

Najviac chalúp bolo postavených v rokoch 1920 - 1940. Najstaršia chalupa bola postavená v roku 1800 a najmladšia v roku 1968. Z toho 5 respondentov nevedelo určiť rok postavenia objektu.

Objekty sú vybudované z 92 % ako murované, 4% uvádzajú murovanie a obloženie s drevom, zvyšok tvoria objekty postavené z dreva. V priemere zahrňovali 3 obytné miestnosti vybavenými 5-tymi stálymi lôžkami.

Dôležité bolo sledovať, akým spôsobom objekt vlastník získal. Na základe týchto odpovedí môžeme vyvrátiť, respektíve potvrdiť hypotézu, či sa do obce vracajú rodáci, i keď už nie ako trvale bývajúcí, ale ako chalupári. Pri spôsobe nadobudnutia objektu 43% respondentov uviedlo, že ho získalo dedičstvom (graf 9) Znamená to, že objekty svojpomocne postavili predchádzajúci rodinní príslušníci. Dnešní majitelia sa väčšinou však vlastnoručne podieľajú na ich ďalších stavebných úpravách. Tiež platí, čo som si vytvoril sám, to najlepšie poznám a snažím sa udržať v čom najlepšom stave.

Graf 9

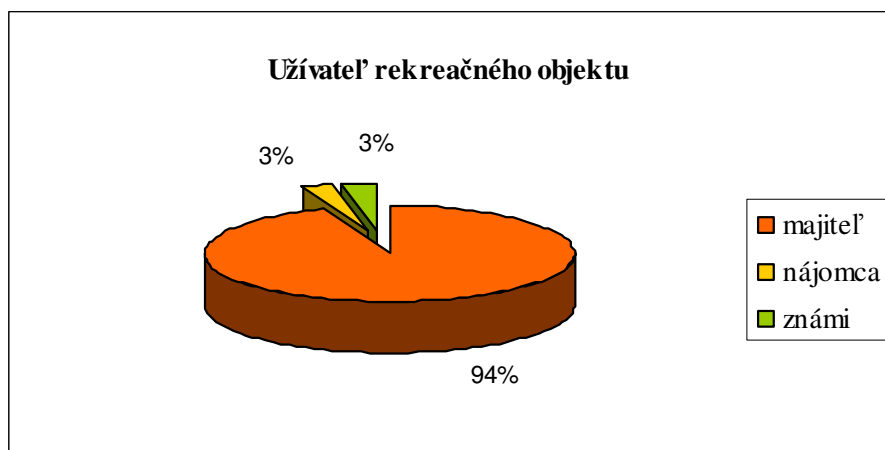

zdroj: vlastný výskum

Zaujímavé je, že až 49% respondentov získalo chalupu kúpou. Jedným z dôvodom pre kúpu chalupy v tejto oblasti, ako vyplynulo z rozhovorov, bola aj výhodná cena. Pred rokom 2007 bolo možné získať za rozumné peniaze víkendovú a prázdninovú pohodu. Cena sa pohybovala približne okolo 500 tisíc. Sk. Od roku 2008 bol zaznamenaný cenový nárast chalúp v danej oblasti (približne za dvojnásobok ceny z roku 2007). V súčasnosti podľa regionálnej inzercie nie je v Brestovci na predaj, respektíve na prenájom žiadny OIR (www.reality.region-trencin.sk).

Na spôsob získania objektu nadväzovala aj otázka týkajúca sa osôb, ktoré objekt využívajú. Zo 70 respondentov 94% uviedlo, že chalupu využíva ako majiteľ (graf 10) Zhodne po 3% dostali možnosť, že objekt využívajú známi a že je poskytovaný k prenájmu. Z daného výsledku vyplýva, že majitelia si nesmierne vážia chalupu a majú k nej citový vzťah.

Graf 10

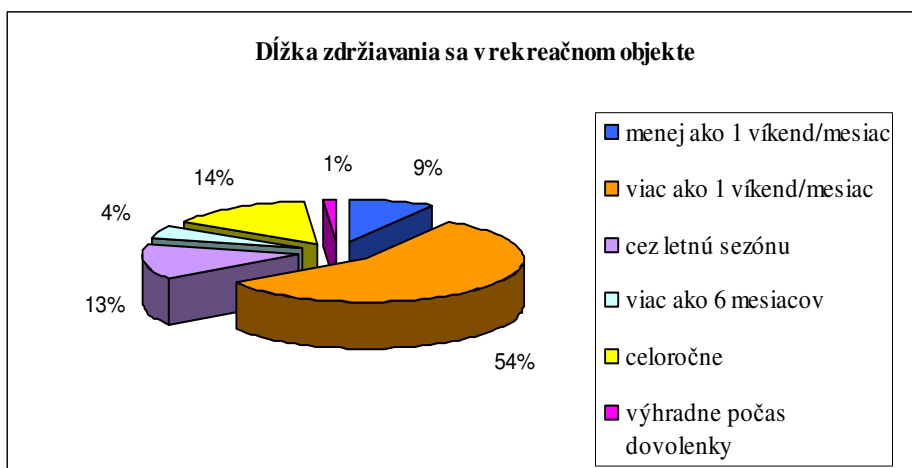

zdroj: vlastný výskum

Chalupy najčastejšie využívajú dve rodiny (41%). Čo sa týka početnosti domácností, najviac boli zastúpené štvorčlenné rodiny s 30%.

Môj záujem sa sústredil aj na zistenie intenzity využívania chalúp počas kalendárneho roka. Až 54% opýtaných uviedlo, že na chalupu chodia viac ako 1 krát (1 víkend) v mesiaci. Celoročne sa zdržiava vo svojich objektoch 14% respondentov a až 13% žije v objekte celú letnú sezónu (graf 11).

Graf 11

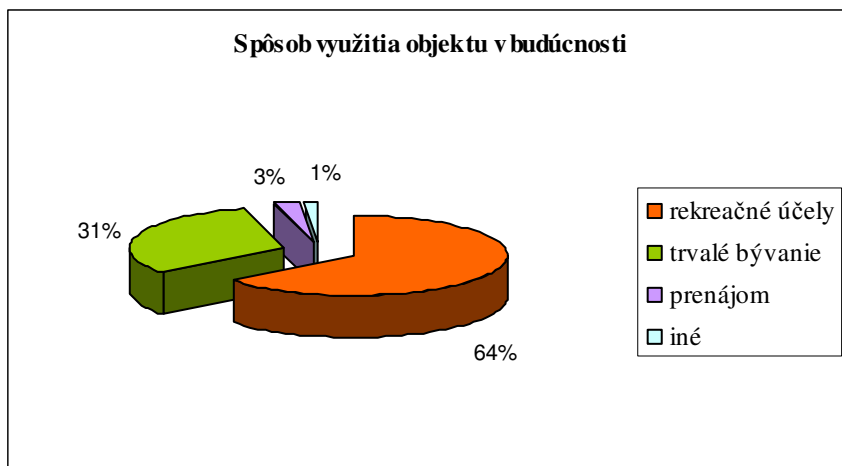

zdroj: vlastný výskum

Ako už bolo naznačené v úvode, najviac ma zaujímalo potvrdenie, či vyvrátenie zmeny funkcie objektu v blízkej budúcnosti, t.j. zmena z druhého bývania na jediné bývanie. Na moju priamu otázku týkajúcu sa budúceho využívania objektu „Akým spôsobom plánujete

objekt využiť v budúcnosti?“, odpovedalo trvalému bývaniu 31% respondentov. Nepriamo túto možnosť nevyklúčilo takmer 64% respondentov, aj keď momentálne uvažujú svoj objekt využívať skôr pre rekreačné účely (graf 12)

Graf 12

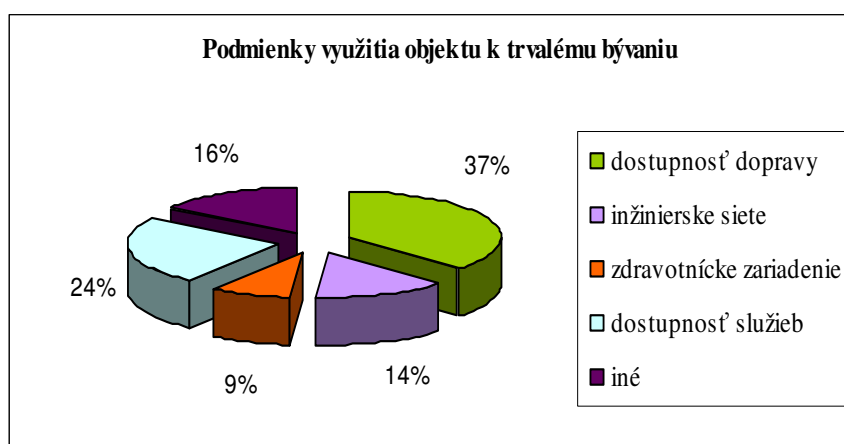

zdroj: vlastný výskum

Často sa v povedomí verejnosti stretávame s názorom, že predovšetkým dôchodci, teda veková skupina nad 60 rokov, bude trvale bývať v OIR. Môj výskum však ukázal, že väčší záujem o trvalé bývanie v OIR v Brestovci má veková skupina od 45 – 54 rokov, ktorú môžeme charakterizovať ako manželské páry majúce odrastené deti. Výsledky z výskumu potvrdili, že väčšina majiteľov chalúp neuvažuje v blízkej budúcnosti zmeniť rekreačnú funkciu chalupy na funkciu trvalo obývanú, čo ma prekvapilo vzhľadom k tomu, že som očakávala opak.

Ako jednu z podmienok využitia objektu k trvalému bývaniu uviedlo 37% opýtaných dostupnosť dopravy. Dopravná infraštruktúra je v katastri obce v zlom stave. Obec si ako jednu z priorít v PHSR určila rekonštrukciu miestnych komunikácií. Pre 24% respondentov je dôležitá dostupnosť služieb a 14% uvádza dostupnosť IS (graf 13)

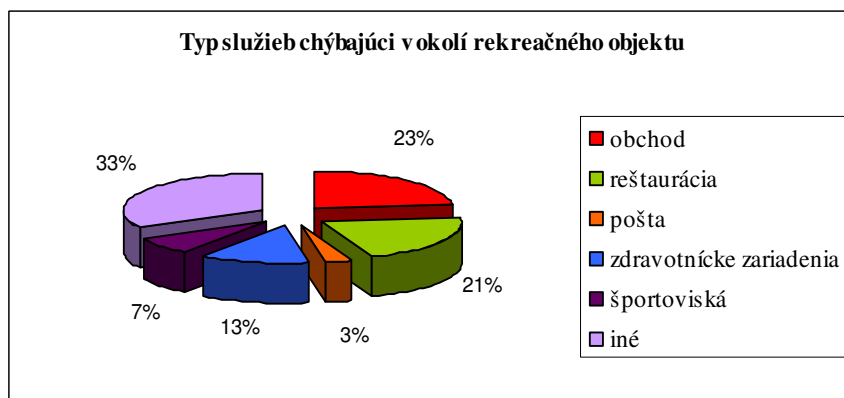
Graf 13

zdroj: vlastný výskum

Pri type služieb, ktoré v okolí rekreačného objektu najviac chýbajú, respondenti uviedli iné – 33%, ako napríklad bankomat, kaderníctvo, autoservis, kúpalisko ap. 23% opýtaných by prijalo viac obchodov s rozšíreným sortimentom a 21% chýbala možnosť navštíviť reštauráciu v obci (graf 14)

Graf 14

zdroj: vlastný výskum

Vzhľadom k tomu, že väčšina respondentov uviedla rozhodnutie využívať objekt v budúcnosti na rekreačné účely, chcela som poznať dôvod ich rozhodnutia. 34% opýtaných uviedlo možnosť zveľaďovať rekreačný objekt. Krásna príroda na okolí poskytujúca dostatok príležitostí na turistiku očarila 21% opýtaných a blízkosť vodného zdroja uviedlo zasa 19% respondentov.

Pri diskusiách o využití objektov druhého bývania často padne zmienka o možnosti prenajať, respektíve predať takýto objekt, najmä v oblasti, kde je nedostatok hromadných ubytovacích zariadení. Cez 66% respondentov odmietlo možnosť objekt predať. Iba 13% uviedlo, že by o takejto možnosti uvažovali pri nedostatku finančných prostriedkov. 10% uviedlo, že by sa rozhodlo predať objekt kvôli výstavbe veterného parku na Poľane. Obdobná odpoveď bola i pri možnosti prenájmu objektu. 60% opýtaných by chalupu neprenajalo za žiadnych podmienok. 29% uviedlo, že by boli ochotní objekt prenajať veľmi dobrým známym. V odpovediach na tieto typy otázok poukázali na citovú väzbu k miestu.

Chalupy v obci Brestovec sú situované do veľmi atraktívneho prírodného prostredia ľudskou činnosťou ovplyvneného, ale väčšinou kvalitného. Toto prostredie však býva inak vnímané samotnými vlastníkmi chalúp a inak návštevníkmi. Zaujímavé bolo, ako hodnotili spokojnosť s okolím svojich chalúp sami respondenti. Každý respondent odpovedal, že je spokojný.

Na záver výskumu som chcela zistiť, či chalupári udržiavajú navzájom susedské vzťahy a či organizujú spoločné akcie. 92% opýtaných potvrdilo, že sa stretávajú so svojimi susedmi. Iba 8% odpovedalo nie. Ako dôvod uviedli, že nemajú navyš čas na takéto stretnutia. Pri organizovaní spoločných akcií prevláda najmä grilovanie (68%) a spoločná turistika (15%).

Dotazník mi pomohol poodhaliť zmýšľanie majiteľov a užívateľov chalúp v obci Brestovec. Aj keď väčšina z majiteľov nevyklučuje do budúcnosti zmeniť rekreačnú funkciu chalupy na trvalé bývanie, je k tomu potrebné urobiť ešte veľa krokov. Medzi najdôležitejšie patrí rozvoj infraštruktúry a sektora služieb. Len málo ktorý z nich si počas rozhovoru vedel predstaviť, že by svoj voľný čas mal tráviť na nejakom inom mieste. Z istého pohľadu ich viem pochopiť i ja sama. Je to veľmi dobrý pocit, keď môžete na konci pracovného týždňa odísť s uponáhľaného mesta do kludného, relatívne čistého prostredia a regenerovať si svoje sily v miestach, ku ktorým máte citový vzťah.

Chalupári tu predstavujú skupinu obyvateľstva spojenú nielen s obcou i s jej prírodným prostredím. V určitých situáciách sú pripravení pre záchranu krajinných hodnôt efektívne konať. Majitelia chalúp v Brestovci, ktorej možnosť využívania je v letnej i zimnej sezóne, sa snažia o čo najlepšiu úpravu okolia svojej rekreačnej chalupy, čo prispieva k lepšiemu vzhľadu celej obce. I keď tu musím podotknúť, že v niektorých prípadoch majitelia na okolie svojej chalupy zabúdajú. Bolo to typické pri tých objektoch, kde sa majitelia v poslednom období tak často nezdržiavajú.

Z priestorového hľadiska najviac chalúp je situovaných v usadlosti Štemberg, ani jedna sa nenachádza v usadlosti Kržle, kde sú väčšinou postavené novostavby. Je to podmienené aj tým, že usadlosť Štemberg má vhodnú polohu z pohľadu majiteľov chalúp. Časť Kržle sa nachádza priamo pri Brestovci, kde je skôr vhodnejšia lokalita pre trvalo obývané domy, ako pre chalupy, kvôli každodennej dostupnosti do mesta Myjava ap. Môžeme skonštatovať, že väčšinou sa chalupári zdržujú v častiach, ktoré boli založené pôvodnými obyvateľmi v minulých storočiach na odľahlých kopaniciach. Dôležitým faktorom pre lokalizáciu chalupy bolo a v súčasnosti stále je, ako už je spomenuté vyššie, najmä prírodné prostredie a pokoj.

Záleží však od samotných obyvateľov a predstaviteľov obce, aký postoj zaujmú voči výskytu chalupárov v ich obci. Či ich budú brať ako tých, čo zachovávajú hodnoty ľudovej architektúry alebo ako rušiteľov prírodného prostredia.

Podľa môjho názoru by som ich skôr chápala ako jednu z príležitostí na podporu regionálneho rozvoja na lokálnej úrovni.

Záver

V 21. storočí narastá záujem o cestovný ruch situovaný do vidieckeho priestoru, a to v rámci domáceho, i zahraničného cestovného ruchu. Jednou z foriem je aj individuálna rekreácia, ktorá má dlhodobú tradíciu a v posledných rokoch dochádza k rozvoju jej ďalších foriem.

Práca zhodnocuje súčasný stav vidieckeho cestovného ruchu na Slovensku so zameraním na objekty individuálnej rekreácie. Poukazuje na zmeny ich priestorového rozmiestnenia na prelome tisícročí a na nové možnosti ich budúceho využívania. Ďalej hodnotí chalupárenie v obci Brestovec ako jednu z príležitostí na rozvoj danej obce. Zaoberá sa aj postojom majiteľov chalúp na zmenu ich funkcie využitia v budúcnosti – z druhého bývania na trvalé, jediné bývanie.

Vhodné podmienky pre rozvoj individuálnej rekreácie majú vidiecke obce so špeciálnym systémom osídlenia – najčastejšie ide o obce s rozptýleným osídlením. Opustený bytový a domový fond na ich území umožňujú rozvoj tejto formy rekreácie. Objekty individuálnej rekreácie vďaka svojej koncentrovanosti na relatívne malom území majú vplyv na štruktúru krajiny, hoci priame zisky z tejto formy cestovného ruchu danej oblasti, kde sa vyskytujú nemajú.

Chalupárenie, ako jedna z foriem individuálnej rekreácie, je spájaná so záchranou a obnovou sídiel v oblastiach, ktoré strácali svoju pôvodnú hospodársku funkciu a mali predpoklad pre rozvoj rekreačných aktivít. Socialistická industrializácia spojená s výstavbou strediskových obcí mala vplyv na rozvoj chalupárenia na Slovensku.

Dnešné chalupárenie dosiahlo nepochybne radu zmien a modifikácií. Pozitívom, ktoré vstupuje v posledných rokoch do popredia, je fakt, že väčšina chalupárov je spätá so svojou stavbou a jej okolím, ale taktiež s obcou a širšou krajinou. Svojim chovaním v mnohých prípadoch ukazujú obyvateľom vidieka, že príroda, krajina v okolí ich obce nie je samozrejmosťou. Vlastníctvo chalupy v súčasnosti už nie je takou prestížnou otázkou ako to bolo predtým, pokiaľ nejde o posledný trend majetnejších – mať chalupu, či chatu v zahraničí.

Pred niekoľkými rokmi sa napríklad cestovné kancelárie snažili získať chatárov a chalupárov, aby poskytovali svoje objekty pre potreby cestovného ruchu. Bezúspešne. V súčasnej dobe pre ekonomické prostredie sa tento proces rozhodovania usmernil a chaty, chalupy sa začali viac využívať pre ekonomický prospech vlastníkov a tým aj pre štát.

Obec Brestovec vzhľadom na svoju polohu má príležitosť stať sa z pôvodnej „periférnej“ oblasti rozvíjajúcou sa oblasťou s modernými rekreačnými funkciami. Prírodné danosti oblasti umožňujú realizáciu pobytovej rekreácie najmä v letnej sezóne. V dôsledku prírodných podmienok sú v obci priaznivé podmienky na rozvoj turistiky a cykloturistiky. Do katastrálneho územia obce zasahuje CHKO Biele Karpaty. Krajné a lesné porasty Bielych Karpát – Brestovec patria k stredne narušeným, čo sa môže odzrkadliť aj na samotnom rozvoji cestovného ruchu. Preto je nevyhnutné smerovať rozvoj tak, aby nedošlo k ich ďalšiemu poškodeniu.

Domový fond obce poskytuje vhodné predpoklady na rozvoj chalupárenia. Hovorí sa, že chalupári krajinu nenarušujú, ale jej svojou činnosťou dokonca prospievajú, pretože udržujú vo viac menej pôvodný status habitus typických vidieckych objektov. A to by mohlo byť aj v prípade obce Brestovec. V budúcnosti nie je majiteľmi vylúčená ani ich zmena funkcie – z rekreačnej na trvalé bývanie. Táto zmena je však podmienená zaistením dostatočnej vybavenosti obce.

Myslím si, že obec Brestovec má perspektívu rozvíjať vidiecky cestovný ruch aj vďaka chalupáreniu. Treba sa však rozvoju cestovného ruchu venovať na všetkých úrovniach.

SUMMARY

The focus of growing popularity in the travel industry activities in the 21. Century is moving more and more towards country locations. This thesis applies both for domestic and foreign travel industry. One of the forms of recreation with a long tradition is the individual recreation, which is evolving into new forms in last years.

The favorable conditions for the development of individual recreation have the villages with specific type of real estate density - which is scattered real estate density. The abandoned real estate in the villages gives the opportunity for the development of individual recreation as type of domestic travel industry. The objects of individual recreation at the same time, thanks to the given concentration on the relatively small territory, have the potential to influence the structure of the landscape, in spite the absence of financial profit for the travel industry of given administrative district where are these objects located.

The holiday in the cottage trend as a one of the form of individual recreation is tied up with the reconstruction and saving process of real estate in the locations where these had already lost their original farm function while having the potential for development of recreation activities.

Current holiday in the cottage trend experienced many changes and modifications. The positive which is highlighted in the last years, is the fact, that cottage owners are not only tied up with their cottage and surrounding landscape but also with the village and wide spreading region. Cottage owners with their relation to the nature and village's surrounding landscape serves in many cases as an example to all countryside's residents showing them: "Do not take the landscape for granted".

The village of Brestovec thanks to its location has the potential to evolve from originally "one periphery location" to developing one with modern recreation functions. The wealth of the nature in this area allows the realization of seasonal recreation especially in the summer season. The natural conditions are prerequisite for the development of hiking and "bike-hiking" in the village.

The residential buildings of the village offers appropriate conditions for the development of the holiday in the cottage trend. It is said, that cottage owners cause no harm to the landscape. Because the nature of their affect is following the original "status habitus" of typical village's buildings the landscape is flourishing, and that could be the case of Brestovec village.

In the future, there is no rule out to the change of cottages' role- from being the "holiday residence" to permanent residence. This change depends on the village's sufficient infrastructure.

I think, that the village of Brestovec has the perspective to develop the country side travel industry also thanks to the holiday in the cottage trend. Though is necessary to focus on the development of travel industry on all levels.

POUŽITÁ LITERATÚRA

BAUMGARTNER, R., 2001, *Geografický informačný systém obce Sobotište s využitím pre vidiecky turizmus a agroturizmus*, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Diplomová práca, 2001

BEŇUŠKOVÁ, Z., A KOL., 1998, *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*, Bratislava, 1998

BIČÍK, I., A KOL., 2001, *Druhé bydlenie v Česku*, Univerzita Karlova, Prírodovedecká fakulta, katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoja, 2001, ISBN 80-238-7002-5

BIZUBOVÁ, M., 2005 *Geológia a geomorológia*, Geo-grafika, 2005, ISBN-80-968146-9-9, s. 36

BOJNEC, S., 2004, *Farm tourism: Myth or reality?* In Petrick, M., Weingarten P.: *The Role of Agriculture in Central and Eastern European Rural Development: Engine of Change or Social Buffer?* Institut für Agrarentwicklung in Mittel und Osteuropa, 2004. s. 286–304, ISBN 3-9809270-4-0

CATER, E., 1998, *Ecotourism in Austria*. In HALL, D., R., *Tourism and travel*. 317-320 str, In: T. UNWIN (ed), *A European geography*, Addison Wesley Longman, Harlow, 1998, s. 311-329b

ČUKA P., 2007. *Priestorová dynamika infraštruktúry cestovného ruchu v Banskej Bystrici a v jej rekreačnom zázemí*. Banská Bystrica, 2007, s.16 – 18, ISBN978-80-8083-417-3

DUGÁČEK, M., GÁLIK, J., 1985, *Myjava*, Vydavateľstvo Obzor Bratislava, 1985, Číslo publikácie 3017

FIALOVÁ, D., 2000, *Transformace druhého bydlení (v zázemí Prahy)*. Dizertační práce, KSGRR PŘF UK, Praha

FIALOVÁ D., MARADA M., 2003, *Chalupářství: Příklad venkovské turistiky*, In *Cestovní ruch České republiky. Problémy a možnosti jejich řešení*. JČU, ZF, KCR, Tábor

FIALOVÁ, D., VÁGNER, J., 2005, *Druhé bydlení v periferních oblastech*, In: *Problémy periferních oblastí*, ZČU, Plzeň

FIALOVÁ, D., KADLECOVÁ, V., 2007, *Nové trendy a dopady druhého bydlení* In: Kraft, S., Mičková, K., Ryppl, J., Švec. P., Vančura, M. (eds.): *Česká geografie v Evropském prostoru*. Sborník XXI. Sjezdu České geografické společnosti, JČU PedF České Budějovice,

FEKETE, Š., 1947, *Typy vidieckeho osídlenia na Slovensku*, Spisy Slovenskej zemepisnej spoločnosti, Bratislava, 1947

GARDAVSKÝ, V., 1975, *Geografie individuální víkendové rekreace v ČSR*, In *Acta Univ. Carolinae, Geogr.* 1-2, Praha, Štátné pedagogické nakladatelství, 1975

- GÚČIK M., 2000, *Cestovný ruch v regionálnom rozvoji a jeho manažment*, In: Cestovný ruch a regionálny rozvoj, Zborník, Banská Bystrica, 2000
- GÚČIK, M. 2004, *Cestovný ruch pre hotelové a obchodné akadémie*, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, ISBN 80-10-00520-7
- GÚČIK, M. A KOL. 2006, *Cestovný ruch, hotelierstvo, pohostinstvo, Výkladový slovník*, vyd. Slovenské pedagogické vydavateľstvo, 2006, ISBN 80-10-00360-3
- GÚČIK M., MARÁKOVÁ V., ORIEŠKA J., PATÚŠ P., 2007, *Metodická príručka pre podnikanie vo vidieckom cestovnom ruchu a agroturistike*, Rodapres Banská Bystrica, 2007
- HALL, D., R., 1998, *Tourism development and sustainability in Central and South-Eastern Europe*, Tourism Management 1998, Vol. 19, No. 5., s. 423-431a
- HALL, C., J., PAGE, S., J., 2002, *The Geography of Tourism and Recreation, Environment, Place and Space*. Routledge, Coulon, 2002, s. 456, ISBN 978-0-415-33560-7
- HORVATH, P., 1979, *Vývoj kopaníc a kopaničiarskeho osídlenia oblasti Myjavskej pahorkatiny do 18. storočia*, Historické štúdie XXIII, Bratislava
- HORVATH, P., 1980, *Historický prehľad vzniku a rozvoja chotárných sídel v slovenskej časti Karpat*, Slovensky narodopis, 28, 1, SAV, Bratislava, In: www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1997/zp297/huba.htm, 9.9.2008
- HUNZIKER, W., KRAPF, K. 1942, *Grundriss der Allegemeinen, Fremdenver-Kehrslehre*, Zurich, Polygraphischer Verlag, s. 42
- JANŠÁK, Š. 1929, *Príspevok k osídleniu Slovenska, Obce a kopanic*, In: Zborník muzeálnej slovenskej spoločnosti, 23, 3-4, Turčiansky Sv. Martin, s. 93-111
- JEDLIČKA, R. A KOLEKTÍV, 1985, *Víkend na chate, v chalupe, pod stanom*, Vydavateľstov Obzor, n.p. Bratislava, 1985
- JURICA, K., 1996, *Zbierka referátov*, Bratislava, 1996
- KASPER, C. 1991, *Tourismuslehre im Grundriss*, In: FRIANOVÁ, V., SPODNIÁKOVÁ, V. 2002, *Ekonomika a manažment cestovného ruchu (Vybrané kapitoly) skriptá*, 2002
- KOLEKTÍV AUTOROV, 1996, *Vidiek – šanca pre ekonomický rozvoj*, VŠP Nitra, 1996, ISBN 80-7137-365-6
- KOREC, P. A KOL., 1997, *Kraje a okresy Slovenska, Nové administratívne členenie*, Q₁₁₁, Bratislava

- KOREC, P., 2005, *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004*, Geografika Bratislava, 2005, ISBN 80-969338-0-9
- LIPTAY, J., LIPTAYOVÁ, Z., 1986, *Máme chalupu*, Vydavateľstvo Obzor, n.p. Bratislava, 1986
- LAUKO, V., 1990, *Socioekonomický vývoj a charakteristika kopaničiarskeho regiónu Myjavskej pahorkatiny*, In: Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Nr. 28, 1990
- LAUKO, V. 2003, *Fyzická geografia Slovenskej republiky*, vyd. Mapa Slovakia, Škola s.r.o., 2003
- LAUKO, V., TOLMÁČI L., DUBCOVÁ A., 2006, *Humánna geografia Slovenskej republiky*, Kartprint, ISBN 80-88870-56-9
- LABUDA, M., 2005, *Myjavská kopaničiarska oblasť a alternatívy jej ďalšieho vývoja*, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencii Venkovská krajina 2005 v Českej republike
- LIBROVÁ, H., 1987, *Sociální potřeba a hodnota krajiny*, FF UJEP, Brno
- MAC MURRY K. C, 1930, *The use of land for Recreation*, 1930
- MARIOT, P., 1976, *Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku*, Geografický časopis č. 1
- MARIOT, P., 1983, *Geografia cestovného ruchu*, vyd. Veda Bratislava, 1983
- MARIOT, P., 2006, *Geografia cestovného ruchu pre 3. ročník hotelových akadémií*, vyd. Orbis Pictus Istropolitana, 2006
- MÉSÁROŠ, J., 1962, *Otázka kopańíc na Záhorí po zrušní poddanstva*, Vlastivedný časopis XI., č.1, Bratislava
- NILSSON, P., A., 2002, *Staying on Farms, An Ideological Background*. Annals of Tourism Research, 2002, Vol. 29, No. 1, s.7-24
- NOVACKÁ, E., 2001, *Cestovný ruch a jeho kategórie*, In: Kolektív, Služby a cestovný ruch, Bratislava, Sprint, 2001, s.227, ISBN 80-88848-78-4
- OHLER, N., 2003 *Cestování ve středověku*, H&H, Jinočany, 2003, s.520, ISBN 80-8602-290-0
- ONDREJKA, K., 2003, *Malý lexikón ľudovej kultúry Slovenska*, MAPA Slovakia Bratislava, s.r.o., 2003, ISBN 80-8067-002-1
- OTRUBOVÁ, E., REBROŠ, J., 1993, *Priestorové aspekty rozmiestnenia chalupárskej rekreácie v regióne Kysúc*, In: Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Nr.32, 1993
- OTRUBOVÁ, E., 1996a, *Humánna geografia II*, PRIF UK Bratislava

- OTRUBOVÁ, E., 1996b, *Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku v roku 1991*, In: Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Nr.39, 1996
- PAGE, J.S., DOWLING, 2002, R.K *Ecotourism*, 1st ed. Harlow, Prentice Hall, 2002
- PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J., 2002, *Cestovní ruch – výkladový slovník*, MMR ČR, Praha, s.17, s.448
- PATÚŠ, P. A KOL. 1996, *Rukoväť podnikateľa vo vidieckom cestovnom ruchu a agroturistike*, vyd. Cestovateľ, Banská Bystrica, 1996
- PEVETZ, W. 1997, *Landtourismus – Agrotourismus – Urlaub am Bauernhof, Ländlicher Raum*, 2/1997
- POSER, H. 1939, *Geographische Studien zum Fremdenverkehr im Riesengebirge*, Göttingen, 1939
- POUROVÁ, M. 2002, *Agroturistika*, Praha, 2002, skripta ČZU, 48 s.123, ISBN 80-213-0965-2
- POZDIŠOVSKÝ, Š., 1976, *Bielokarpatské kopanice v Trenčianskom okrese*, Západné Slovensko, Vlastivedný zborník múzeí Západoslovenského kraja, Obzor, Bratislava, 1976
- PROCHÁZKA, P., 2001, *Pohyb za rekreáci*, In Druhé bydlení v Česku, Bičík, I. a kol., Praha, 2001
- RAJČÁKOVÁ, E., 2005, *Regionálny rozvoj a regionálna politika*, PRIF UK Bratislava ISBN 80-223-2038-2
- RÁTZ, T., 2004, *European Tourism*, Kodolányi János University College, Székesfehérvár, 2004, s.121, ISBN 963- 9558- 12-5
- SALAJ, J. a kol., 1987, *Vysvetlivky ku geologickej mape myjavskej pahorkatiny*, Geologický ústav Dionýza Štúra – Bratislava, s.181
- SITÁR, E., 1967, *Kopaničiarske osídlenie na Slovensku (niektoré otázky súčasného stavu)*. In: Vlastivedný časopis, 16, 3, Bratislava
- SPIŠIAK, P., 2002, *Obnova dediny na Slovensku*, In: Geografické informácie 7, Nitra, FPV UKF, 2002, s.203-211
- SPIŠIAK, P., 2003, *Sustainability of rural area in Slovakia*, In: Spišiak, P. a kol., Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989, ISBN 80-969338-4-1

- SPIŠIAK, P., 2005, *Regionálne špecifiká cestovného ruchu na Slovensku*, In Geografie, cestovní ruch a rekreace, Olomouc, Univerzita Palackého, Česká geografická společnost, 2005
- SPIŠIAK, P., 2007, *Nové pohľady na obnovu dediny na Slovensku (Dedina roka, Mikroregión Za Čistú Žitavu)*, In: Geografická revue, 3.ročník, 1/2007, s.149-160
- ŠIMKOVÁ, E. 2004, *Venkovská turistika-produkt udržateľného cestovného ruchu*, Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociál.patológie a sociológie, 2004
- ŠPRINCOVÁ, S., 1976, *Changes in the Location of second homes in the Jeseníky Mountains in the Period of the „Tourist boom“*, Sbor. Čs. spol. zeměp., 1976, č.1, s.69-79
- ŠUJANOVÁ, Z., 2003, *Vidiecky cestovný ruch v Trenčianskom kraji*, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Rigorózná práca, 2003
- ŠVECOVÁ, S. 1984, *Lazy v 19. a 20. storočí (Vývoj roľníckych chotárnych sídel v oblasti Krupinskej planiny)*, Univerzita Karlova, Praha.
- TCHETCHIK, A. et al., 2006, *Rural Tourism, Development, Public Intervention and lessons from the Israeli Experience*,. Discussion Paper No. 12.06, The Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem, 2006, s.42.
- TROJANOVÁ, J., 2003, *Chalupaření, špecifická forma druhého bydlení*, Univerzita Karlova, Prírodovedecká fakulta, KSGRR, Diplomová práca, 2003
- VÁGNER, J. 1999, *Geografické aspekty druhého bydlení v Česku*, In: Fialová, D. Druhé bydlení v Česku II., Univerzita Karlova, Prírodovedecká fakulta, katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoja, 2004
- VÁGNER, J., FIALOVÁ, D., A KOL., 2004, *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku*, Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoja, Univerzita Karlova, Praha, 2004
- VARSÍK, B., 1972, *Osídlenie Myjavy a Myjavskej pahorkatiny do začiatku 17. storočia*, Zborník Filozofickej fakulty UK, 23, Historica, s.91-163, In: Časopis Životné prostredie, 2/1997
- VEREŠÍK, J. 1974, *Vidiecke sídla*, In: Slovensko – Lud- I. časť, Obzor Bratislava
- WILLIAMS, A., M., SHAW, G., 1998, *Tourism and economic development*. In D. Pinder (ed). The new Europe: economy, society and environment. John Wiley and sons, Chichester, 1998, s.177-201

INÉ ZDROJE

Cestovný lexikón Slovenskej republiky, 2008/2009, vydavateľ Astor Slovakia s.r.o. Bratislava, ISBN 978-80-89152-12-4

KEREKEŠ, J., 2007, Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v územnej samospráve na Slovensku, interný materiál Slovenskej agentúry cestovného ruchu

Knižnica príručiek Slovenska, 2005, *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*, Ps – Line, Bratislava

MARKETING & KOMUNIKACE, január 2007, článok *Marketingová komunikace v rámci venkovského cestovného ruchu*, s.13-15

MIKULA, 1995, dostupné na http://ucr.uhk.cz/documents/Venkovsky_CR_text_VT

Nariadenie Rady č. 2006/144/ES o strategických usmerneniach Spoločenstva pre rozvoj vidieka (programovacie obdobie 2007 – 2013), www.eur-lex.europa.eu

Národný program rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike, dostupný na: http://new.sacr.sk/fileadmin/user_upload/strukturalne_fondy/dokumenty2006/Narodn8_program_rozvoja_cestovneho_ruchu_v_Slovenskej_republike_01.doc, 9.10.2008

Nová stratégia cestovného ruchu Slovenskej republiky, dostupné na <http://www.economy.gov.sk/pk480-2007-1000ma.htm.mht>, 3.3.2009

PHSR Brestovec, dostupné na <http://www.zmosmyjava.sk/index.php?page=dokumenty>, 20.8.2008

Program rozvoja vidieka 2007-2013, dostupne na <http://www.apa.sk/index.php?navID=132>, 31.3.2009

Obrázky Trenčianskeho samosprávneho kraja, 2008, MS-DESIGN, ISBN 978-80-89378-01-2

Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov 1980, poskytnuté pracovníkmi Štatistického úradu SR

Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov 1991, poskytnuté pracovníkmi Štatistického úradu SR

Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov 2001, poskytnuté pracovníkmi Štatistického úradu SR

SLOVENSKÁ POLITOLOGICKÁ REVUE, január 2003, článok *Projekt rozvoja vidieckého turizmu a agroturizmu v regióne Kysúc*

Správa katastra Myjava 2007, poskytnuté pracovníkmi Správy katastra Myjava
UNEP – World Conservation Monitoring Centre, 2001

Vyhláška č. 38/1976 Zb. o obecných technických požiadavkách na výstavbu

Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) a súvisiace predpisy

Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

www.agritourism.sk/index.php?p=id04&doc=2, 23.7.2008

www.agritourism.sk/doc/subjekty.doc, 4.4.2009

www.archiv.mpsr.sk/pk/doc/1921_2006_100/prilA2.doc, 13.10.2008

www.asb.sk/2008/02/21/asb/analyzy/cestovny-ruch/slovenskemu-cestovnemu-ruchu-kraluju-hory-a-lyze.html, 9.10.2008

www.astronuklfyzika.sweb.cz/Chalupa-koncepce.htm, 2.1.2009

www.borskysvatyjur.sk/index.php?vnor_mod%5B0%5D=67&id=pages&fce=&i=67&menu=1, 1.4.2009

www.build.gov.sk/mvrrsr/source/document/001048.doc, 1.4.2009

www.comp-press-data.hu/Portal/Archives/LUNO/2006/Ln38/109.pdf, 11.2.2009

www.cot.cz/data/cesky/03_01/1_priloha_3.pdf, 9.10.2008

www.economy.gov.sk/index/go.php?id=8&idm=0&prm1=1&prm2=787&rok=2007&mesiac=0&den=0, 9.10.08

www.ekovylety.sk/foto/senica/files/page27-1012-full.html, 6.2.2009

www.enviroportal.sk/indikatory/detail.php?kategoria=123&id_indikator=742#1, 6.2.2009

www.geoportal.sk/cgi-bin/mapserv?X=-541585&Y-...., 18.4.2009

www.javorina-bradlo.sk/index.php?ID=313, 5.4.2009

www.javorina-bradlo.sk/index.php?ID=121, 4.4.2009

www.konzervativizmus.sk/article.php?1063, 14.10.2008

www.new7wonders.com/nature/en/liveranking/, 20.4.2009

www.obisovce.ocu.sk/index.php?ids=53, 1.4.2009

www.oknodoraje.cz/article/2572.chalupareni-je-stale-oblibene-priority-se-ale-meni, 7.7.2008

www.portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=109&cityID=504581, 7.2.2009

www.portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=108&words=defin%C3%ADcia+cestovn%C3%A9+ruchu, 26.1.2009

www.pramen.info/c/683/cestovny-ruch---prirodne-zaujímavosti.htm, 10.2.2009

www.reality.etrend.sk/byvanie/podoby-slovenskeho-chaluparstva/86051.html 25.11.2008

www.reality.region-trencin.sk/brestovec, 19.4.2008

[www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0F557A88874AAEC98C1256C8600450836\\$FILEZ](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0F557A88874AAEC98C1256C8600450836$FILEZ), 10.10.2008

www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin/enviro2007/enviro3/11.pdf, 10.10.2008

www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1997/zp297/stlpcek.htm, 9.9.2008

www.sodb.infostat.sk/sodb/slovak/1980/format.htm, 9.2.2009

www.sodb.infostat.sk/sodb/slovak/1991/format.htm, 9.2.2009

www.sodb.infostat.sk/sodb/slovak/2001/format.htm, 9.2.2009

www.vipa.sk/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=5, 2.2.2009

[www.vucbb.sk/ganet/vuc/bb/portal.nsf/wdoc/a72c7c58d14a65c2c12571a1003156c7/\\$FILE/1_2%20Soci%C3%A1lno-ekonomick%C3%A1%20anal%C3%BDza%203.%C4%8Das%C5%A5.pdf](http://www.vucbb.sk/ganet/vuc/bb/portal.nsf/wdoc/a72c7c58d14a65c2c12571a1003156c7/$FILE/1_2%20Soci%C3%A1lno-ekonomick%C3%A1%20anal%C3%BDza%203.%C4%8Das%C5%A5.pdf), 14.10.2008

www.tuzvo.sk/files/FEE/katedry_fee/kptk/pichlerova_.pdf

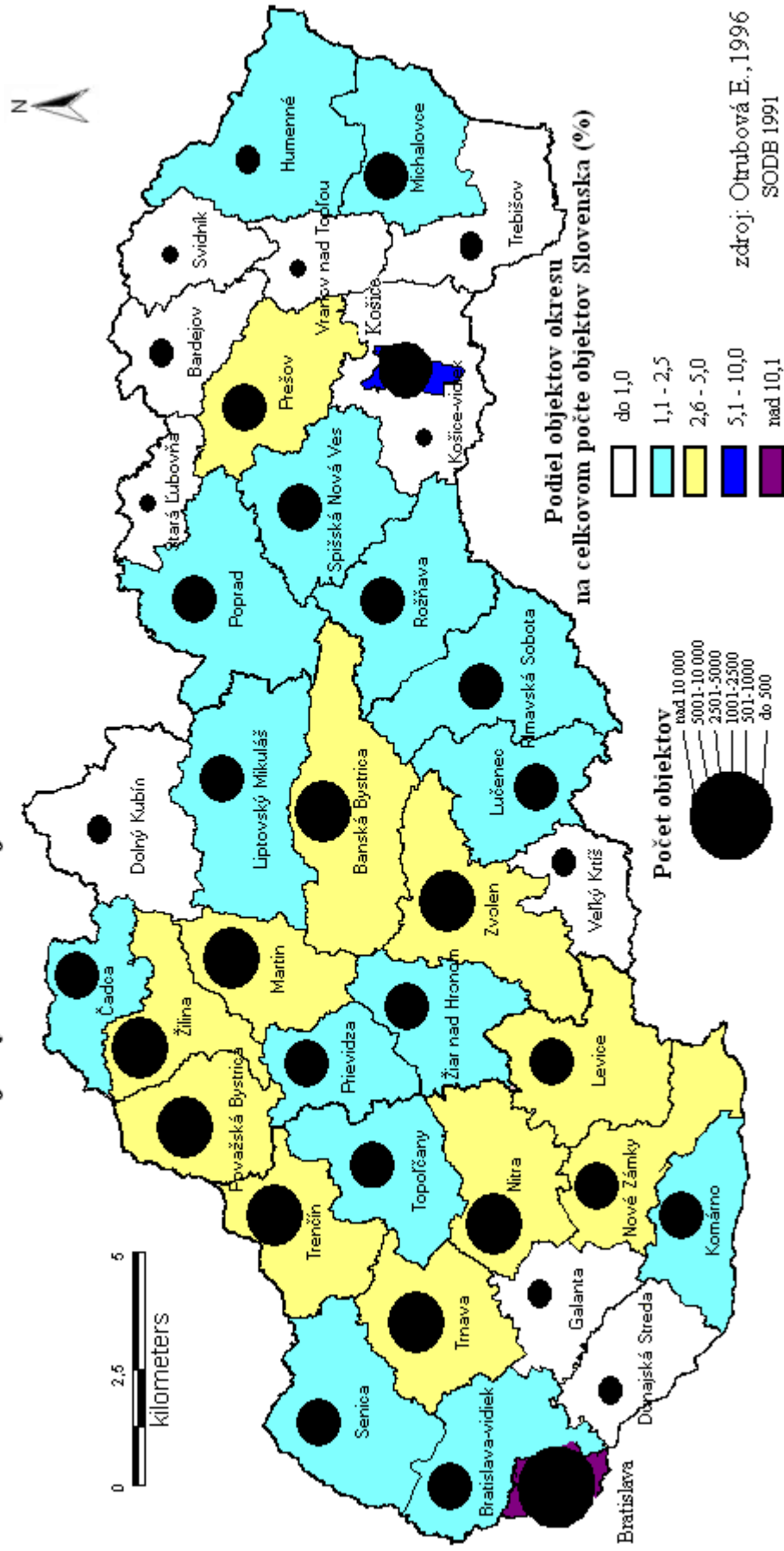
www.sk.wikipedia.org/wiki/Myjavsk%C3%A1_pahorkatina, 7.2.2009

www.wto.org

www.zmosmyjava.sk/index.php?page=prirodne_pomery, 9.2.2009

PRÍLOHOVÁ ČASŤ

Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku v roku 1991

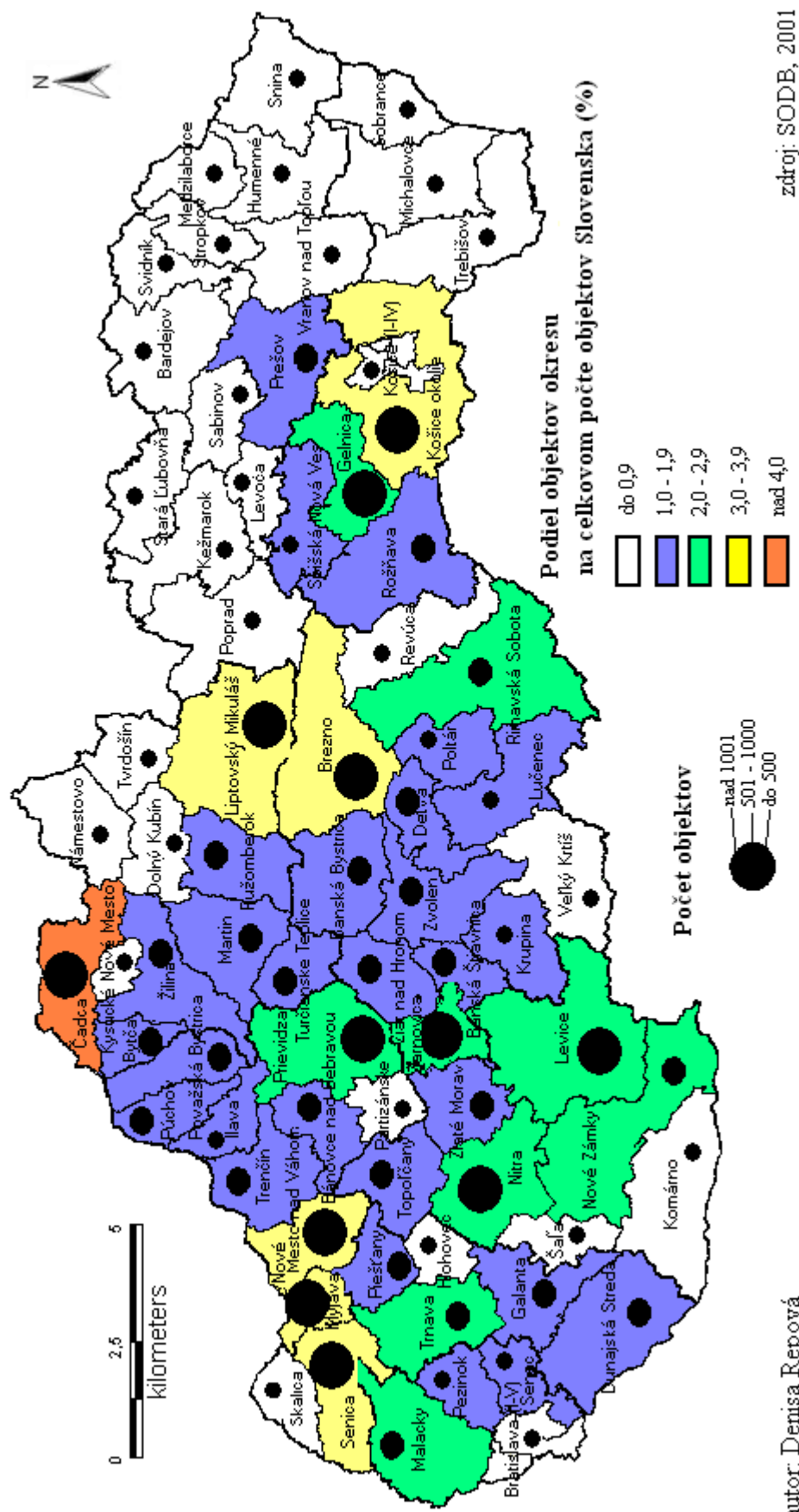

PRÍLOHA 2 - Počet OIR v okresoch Slovenska v roku 1991

Rok 1991	Počet domov spolu	z toho neobývaných	OIR	z toho chalúp
SR	916 710	121 888	88 076	26176
Bratislava-hl.m.	16 123	1 840	17 827	241
Západné Slovensko	364 821	47 285	22 437	9716
Stredné Slovensko	299 809	47 406	26 593	12458
Východné Slovensko	235 957	25 357	21 419	3761
Západné Slovensko	364 821	47 285	22 437	9716
okres BA-vidiek	32 954	4 397	1502	1210
okres Dunajská Streda	23 195	1 962	598	262
okres Galanta	32 188	3 741	815	564
okres Komárno	25 314	2 221	1364	110
okres Levice	28 607	4 214	2481	533
okres Nitra	44 001	6 188	3275	1218
okres Nové Zámky	36 684	4 271	2337	264
okres Senica	32 511	5 181	1972	1987
okres Topoľčany	32 726	4 896	1625	979
okres Trenčín	34 377	5 426	3196	1604
okres Trnava	42 264	4 788	3272	985
Stredné Slovensko	299 809	47 406	26 593	12 458
okres Banská Bystrica	26 069	4 070	3980	1246
okres Čadca	26 453	4 174	1066	1802
okres Dolný Kubín	23 616	3 253	825	322
okres Liptovský Mikuláš	26 518	4 243	1947	1341
okres Lučenec	20 694	3 617	1584	718
okres Martin	16 202	2 116	2517	798
okres Považská Bystrica	29 136	4 662	2884	1126
okres Prievidza	23 314	3 455	1892	974
okres Rimavská Sobota	22 358	3 863	1665	527
okres Veľký Krtíš	12 237	2 208	526	153
okres Zvolen	21 629	3 934	2591	1221
okres Žiar nad Hronom	19 220	3 345	1727	1043
okres Žilina	32 363	4 466	3389	1187
Východné Slovensko	235 957	25 357	21 419	3 761
okres Bardejov	13 274	1 149	857	156
okres Humenné	19 776	2 193	955	152
okres Košice - mesto	8 752	893	9886	59
okres Košice - vidiek	24 707	2 794	412	854
okres Michalovce	22 308	2 278	1058	280
okres Poprad	19 170	1 836	1537	323
okres Prešov	29 294	2 757	2443	379
okres Rožňava	18 123	2 902	1225	437
okres Spišská Nová Ves	24 339	3 123	1598	728
okres Stará Ľubovňa	9 078	1 094	210	121
okres Svidník	7 951	837	394	88
okres Trebišov	25 107	2 486	502	138
okres Vranov n./ Topľou	14 078	1 015	342	46

zdroj: SODB 1991, Otrubová, 1996b

Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku v roku 2001

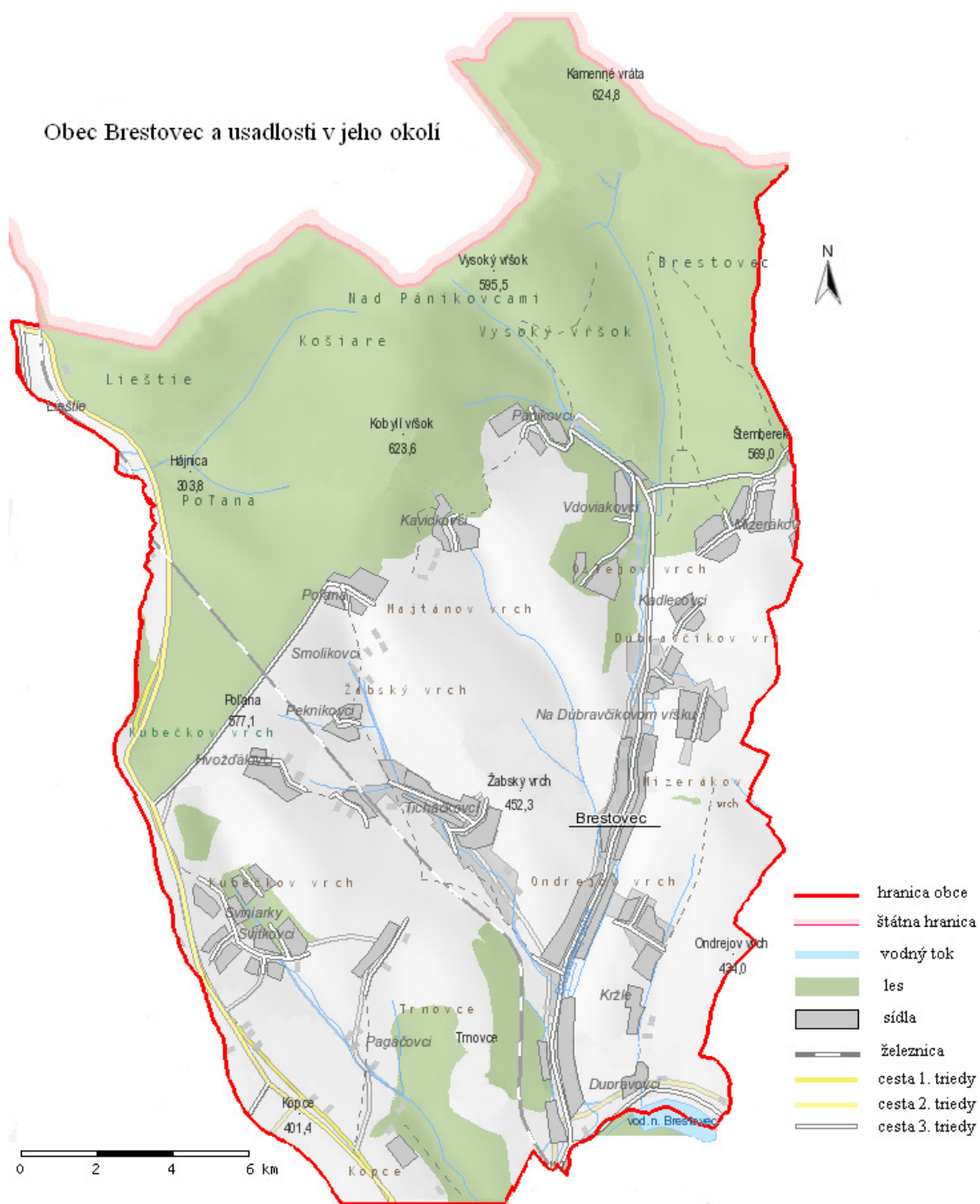
PRÍLOHA 4 - Počet OIR v okresoch Slovenska v roku 2001

SR	Počet domov spolu	z toho neobývaných	OIR
Bratislava-hl.m.	959 410	166 855	43 907
Západné Slovensko	393 564	69 312	17 694
Stredné Slovensko	262 339	53 205	16 819
Východné Slovensko	245 153	35 027	7 352
Bratislavský kraj	58 354	9 311	2 042
okres BA I.	2 254	255	11
okres BA II.	4 946	623	75
okres BA III.	4 683	807	80
okres BA IV.	4 149	674	97
okres BA V.	1 404	161	14
okres Malacky	16 234	3 139	885
okres Pezinok	11 499	1 840	455
okres Senec	13 185	1 812	425
Trnavský kraj	115 933	17 900	5 229
okres Dunajská Streda	25 402	3 078	806
okres Galanta	22 043	3 142	618
okres Hlohovec	9 618	1 384	357
okres Piešťany	13 150	2 357	582
okres Senica	15 153	3 342	1 617
okres Skalica	8 922	1 411	321
okres Trnava	21 645	3 186	928
Trenčiansky kraj	113 687	24 197	7 677
okres Bánovce nad B.	8 092	2 173	611
okres Ilava	8 578	1 535	431
okres Myjava	7 254	2 347	1 390
okres Nové Mesto N/V.	14 734	3 870	1 718
okres Partizánske	9 314	1 650	221
okres Považská Bystr.	12 448	3 141	833
okres Prievidza	24 481	4 142	1 134
okres Púchov	9 406	2 088	628
okres Trenčín	19 380	3 251	711
Nitriansky kraj	163 966	27 215	4 788
okres Komárno	26 154	3 316	228
okres Levice	28 954	5 898	1 272
okres Nitra	31 635	5 413	1 050
okres Nové Zámky	36 847	5 729	881
okres Šaľa	11 690	1 781	169
okres Topoľčany	16 464	2 708	631
okres Zlaté Moravce	12 200	2 370	557
Zilinský kraj	131 700	24 003	7 829
okres Bytča	8 146	1 871	717
okres Čadca	20 911	4 362	2 068
okres Dolný Kubín	6 943	1 274	184
okres Kys.Nové Mesto	6 434	1 086	279
okres Liptovský Mikuláš	15 035	3 283	1 438
okres Martin	12 867	2 001	712

okres Námestovo	12 323	1 861	391
okres Ružomberok	12 230	2 349	535
okres Turč.Teplíce	4 539	956	508
okres Tvrdošín	6 604	1 007	157
okres Žilina	25 668	3 953	840
Banskobystrický kraj	130 639	29 202	8 990
okres Banská Bystrica	13 075	2 391	796
okres Banská Štiavnica	4 101	1 214	695
okres Brezno	13 979	3 092	1 502
okres Detva	8 094	2 387	721
okres Krupina	6 328	1 677	478
okres Lučenec	14 995	2 680	428
okres Poltár	6 380	1 799	465
okres Revúca	7 960	1 561	371
okres Rimavská Sobota	17 977	3 641	882
okres Veľký Krtíš	12 676	2 988	313
okres Zvolen	8 886	1 863	676
okres Žarnovica	8 063	2 196	1 159
okres Žiar nad Hronom	8 125	1 713	504
Prešovský kraj	126 159	17 183	3 029
okres Bardejov	12 626	1 546	293
okres Humenné	10 187	1 332	205
okres Kežmarok	9 834	1 178	128
okres Levoča	5 943	1 013	176
okres Medzilaborce	3 504	933	243
okres Poprad	11 597	1 525	264
okres Prešov	21 494	2 664	583
okres Sabinov	9 510	1 219	171
okres Snina	7 836	1 198	132
okres Stará Ľubovňa	9 571	1 645	336
okres Stropkov	3 951	612	138
okres Svidník	5 811	885	215
okres Vranov nad Topľou	14 376	1 433	145
Košický kraj	119 003	17 844	4 323
okres Gelnica	7 645	1 798	1 131
okres Košice I.	3 260	480	26
okres Košice II.	2 597	303	21
okres Košice III.	744	106	13
okres Košice IV.	3 329	445	42
okres Košice -okolie	26 427	3 867	1 304
okres Michalovce	19 391	2 404	243
okres Rožňava	14 436	2 706	509
okres Sobrance	7 016	1 263	193
okres Spišská Nová Ves	12 084	1 640	443
okres Trebišov	22 074	2 832	398

zdroj: SODB 2001

PRÍLOHA 5

zdroj: www.geoportal.sk, upravené autorom

PRÍLOHA 6

6.1

pohľad na futbalový klub, zdroj: autor, 2008

6.2

Obecný úrad, zdroj: autor, 2008

6.3

Pohľad na požiarnu zbrojnicu, zdroj: autor, 2008

6.4

Obecná páleňňa, zdroj: autor, 2008

PRÍLOHA 7

7.1

pohľad na chalupu v usadlosti U Kavických,
zdroj: autor, 2008

7.2

pohľad na chalupu v usadlosti Dúbravčikov vršok
zdroj: autor, 2008

7.3

pohľad na chalupu v usadlosti Svinárky,
zdroj: autor, 2008

7.4

pohľad na chalupu v usadlosti Poľana,
zdroj: autor, 2008

7.5

pohľad na chalupu v usadlosti Svítkovci,
zdroj: autor, 2008

7.6

pohľad na chalupu v usadlosti U Ticháčkov,
zdroj: autor, 2008

PRÍLOHA 8

DOTAZNÍK

Identifikačné údaje:

27. Pohlavie respondenta :

- a) žena
- b) muž

2. Vek respondenta:

- a) od 18 – 24 rokov
- b) od 25 – 34 rokov
- c) od 35 – 44 rokov
- d) od 45 – 54 rokov
- e) od 55 – 64 rokov
- f) od 65 – 74 rokov
- g) na 75 rokov

3. Aké mate ukončené vzdelanie:

- a) základné
- b) učňovské (výučný list)
- c) stredné bez maturity
- d) stredoškolské s maturitou
- e) vysokoškolské

4. Zamestnanie respondenta:

- a) študent
- b) zamestnanec
- c) podnikateľ
- d) dôchodca
- e) žena na materskej dovolenke
- f) nezamestnaný
- g) iné

5. V akom meste alebo obci máte trvalý pobyt ?

.....

6. Koľko členov (vrátane nezaopatrených detí) má Vaša domácnosť?

.....

7. Akým spôsobom plánujete objekt využiť v budúcnosti?

- a) rekreačné účely
- b) druhé bývanie
- c) prenájom
- d) iné

8. Akým spôsobom ste nadobudli rekreačný objekt?

- a) dedičstvom
- b) kúpou
- c) darovaním
- d) dlhodobým prenájomom
- e) iné

9. Aká je zastavaná plocha?

.....

10. Aká je veľkosť pozemku?

.....

11. Aký je rok postavenia rekreačného objektu?

.....

12. Váš rekreačný objekt využívate:

a) vy ako majiteľ

b) poskytujete ho k prenájmu

c) Vaši známi

d) iné.....

13. Na aký účel pozemok využívate?

a) rekreačné účely

b) hospodárske účely

c) iné.....

14. Aký je charakter stavby rekreačného objektu?

a) murovaný

b) murovaný obložený drevom

c) drevený

d) iné.....

15. Aký je počet obytných miestností?

.....

16. Aký je počet trvalých lôžok?

.....

17. Koľko rodín využíva rekreačný objekt?

.....

18. Ako často sa v rekreačnom objekte zdržiavate?

a) menej ako 1 víkend mesačne

b) viac ako 1 víkend mesačne

c) po celú letnú sezónu (máj až september)

d) viac ako 6 mesiacov

e) celoročne

f) výhradne počas dovolenky

g) počas školských prázdnin

h) iné

19. Aký by bol Váš dôvod rozhodnutia, ak by ste sa rozhodli využívať objekt výlučne na rekreačné účely?

a) blízkosť vodného zdroja

b) možnosť turistiky

c) spoznávanie okolia

d) zveľaďovanie rekreačného objektu

e) iné

20. Aké sú podmienky využitia objektu k trvalému bývaniu?

a) dostupnosť dopravy

- b) dostupnosť IS (vodovod, kanalizácia, káblová televízia)
- c) dostupnosť zdravotníckych zariadení
- d) dostupnosť služieb
- e) iné

21. Za akých podmienok by ste boli ochotní rekreačný objekt predat?
.....

22. Za akých podmienok by ste boli ochotní rekreačný objekt prenajať?

- a) dobrým známym
- b) prostredníctvom cestovnej kancelárie
- c) cudzím ľuďom
- d) za žiadnych podmienok
- e) iné

23. Ako ďaleko je rekreačný objekt vzdialený od Vášho trvalého bydliska?

- a) do 10 km
- b) od 10 – 30 km
- c) od 30 – 50 km
- d) od 50 a viac
- e) iné.....

24. Ako ste spokojný s okolím Vášho rekreačného objektu?

- a) som spokojný
- b) som nespokojný
- c) iné.....

25. Aký typ služieb Vám v okolí rekreačného objektu chýba?

- a) obchod
- b) reštaurácia
- c) pošta
- d) zdravotnícke zariadenia
- e) športoviská
- f) iné.....

26. Stretávajú sa so susedmi a organizujúte spoločenské akcie?

- a) áno
- b) nie (ak nie, napíšte dôvod).....

27. V prípade, že ste odpovedali áno, aké spoločenské akcie organizujete?

- a) grilovanie
- b) športové akcie
- c) turistika
- d) návšteva kultúrnych zariadení
- e) iné

PRÍLOHA 9

9.1

<i>pohlavie</i>	<i>počet</i>
muž	33
žena	37
<i>vek</i>	
18-24	4
25-34	11
35-44	16
45-54	23
55-64	15
65-74	1
nad 75	0
<i>vzdelanie</i>	
základné	0
učňovské (výučný list)	4
stredné bez maturity	11
stredné s maturitou	35
vysokoškolské	20
<i>spolu</i>	70

zdroj: dotazníkový výskum

9.2

	<i>počet</i>
študent	
zamestnanec	37
podnikateľ	18
dôchodca	9
žena na materskej dovolenke	5
nezamestaný	0
iné	1

zdroj: dotazníkový výskum